

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט לערעורים פליליים

ע"פ 6201/18

ע"פ 6204/18

ע"פ 6226/18

ע"פ 6483/18

לפני:

כבוד השופט י' עמית
כבוד השופטת ד' ברק-ארז
כבוד השופט ע' גרוסקופף

המערער בע"פ 6201/18 : שמעון טובול
המערער בע"פ 6204/18 : ניר בנימין
המערער בע"פ 6226/18 : בנימין צבי
המערערת בע"פ 6483/18 : מדינת ישראל

נ ג ד

המשיבים בע"פ 6201/18 :
ובע"פ 6204/18 :
1. מדינת ישראל
2. אבי חנוכי
3. וג'די אלקיש
4. מג'יד ארשיד
5. גיא בן דור
6. גל בראל
7. דוד גוטמכר
8. הארי חילו
9. יהונתן מזרחי
10. יורם חפץ
11. אחמד עמאשה
12. חסן אבו סאלח
13. ריפאח ג'והרי
14. פואד אלשעאר
15. מג'די קיש
16. קאסם אבו שאהין
17. פואז אבו שאהין
18. אברהם אייזיק

המשיבה בע"פ 6226/18 : מדינת ישראל

המשיבים בע"פ 6483/18 :
1. ניר בנימין
2. שמעון טובול
3. צבי בנימין

הטוענים לזכות בע"פ 6483/18 :
1. רחל בנימין
2. בנק הפועלים בע"מ,
אגף אשראי קמעוני ומשכנתאות
3. מאיה בנימין

ומיום 18.7.2018, ועל החלטה מיום 26.12.2018, שניתנו
על ידי כבוד השופט אלכסנדר רון

בשם המערער בע"פ 6201/18
והמשיב בע"פ 6483/18 :
עו"ד עדי כרמלי ועו"ד תומר בנישתי

בשם המערער בע"פ 6204/18
והמשיב בע"פ 6483/18 :
עו"ד ערן ערבה

בשם המערער בע"פ 6226/18
והמשיב בע"פ 6483/18 :
עו"ד גלית רוטנברג ועו"ד גיל דחוח

בשם המערער בע"פ 6483/18 והמשיבים
בע"פ 6201/18, 6204/18 ו- 6226/18 :
עו"ד נורית הרצמן

בשם הטוענת לזכות 1 בע"פ 6483/18 : עו"ד יעקב קמר
בשם הטוענת לזכות 3 בע"פ 6483/18 : בעצמה

פסק-דין

השופט י' עמית:

1. ארבעה ערעורים על הכרעת דינו ועל גזר דינו של בית המשפט המחוזי בירושלים (כב' השופט א' רון) בת"פ 11-15-44041, שניתנו ביום 30.5.2018 וביום 18.7.2018. במסגרת פסק הדין הורשעו המערערים בע"פ 6201/18, ע"פ 6204/18, וע"פ 6226/18 (להלן יחדיו: המערערים; ולחוד, בהתאמה: שמעון, ניר וצביקה) במעשי מרמה כלפי מגדלי פירות וירקות ובעבירות נוספות, והושתו עליהם עונשי מאסר.

עיקרי האישומים

2. ניר וצביקה הם אחים ומכריו של שמעון, ושלושתם עסקו בתקופה הרלוונטית בסחר בפירות וירקות. כתב האישום שהוגש נגדם נסב על פרשת תרמית של חקלאים מהצפון. לצד פרשה זו, שעומדת במוקד האישום הראשון, מיוחסים למערערים אישומים נוספים שכוללים עבירות של מרמה כלפי נותני שירותי מטבע (להלן: צ'יינג'ים או חלפנים), סחיטה באיומים, הלבנת הון, עבירות מס ועוד.

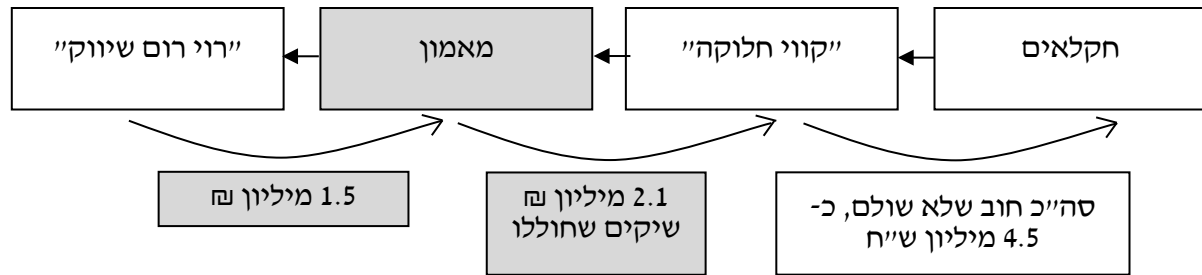
3. האישום הראשון: על פי הנטען בכתב האישום, המערערים קשרו קשר לרמות חקלאים מהצפון במטרה לקבל מהם סחורה חקלאית מבלי לשלם עבורה. לצורך מימוש הקשר רכש ניר ביום 5.2.2015 את חברת "רוי רום קווי חלוקה" (להלן: החברה או "קווי חלוקה") מידידיו של שי זקן (להלן: זקן), שהוא גם בעליה של חברה בעלת שם דומה –

"רוי רום שיווק פירות וירקות" (להלן: "רוי רום שיווק"), שנשארה בבעלותו. לאחר רכישת החברה, נסעו המערערים למספר פגישות עם חקלאים מהצפון, אשר בחלקן הזדהו ניר וצביקה באופן כוזב כקניינים של חברת "רוי רום שיווק". בעשותם כן, ניצלו את הדמיון בין שמות החברות וביקשו לנכס לעצמם את המוניטין המוצלח של "רוי רום שיווק". בעקבות הפגישות רכשו המערערים בשם החברה תוצרת חקלאית בשווי 4,700,146 ₪. בתחילה המערערים שילמו עבור הסחורה, אך בהמשך מסרו לחקלאים שיקים בסכום כולל של 2,967,774 ₪ שמועד פירעונם חל מיום 10.7.2015 ואילך, בודעם כי לאחר מועד זה לא יהיה בחשבון החברה די כסף כדי לכסותם. כמו כן, עבור סחורה בשווי של כ-1,500,000 ₪ לא שילמו המערערים כלל.

4. המערערים מכרו חלק מהסחורה ל"רוי רום שיווק" של זקן, תוך הסוואת המכירה באופן הבא: הרישומים של "קווי חלוקה" נערכו כך שנחזה כי הסחורה נמכרה לחברת "יסור ניקיון ושמירה בע"מ" (להלן: "יסור"), בהנהלתו של מאמון אדעיס (להלן: מאמון). "יסור", בתורה, יצרה מצג שווא לפיו היא זו שמכרה את הסחורה הלאה ל"רוי רום שיווק", ולא "קווי חלוקה". מאמון קיבל מזקן עשרה שיקים בסך כולל של 1.5 מיליון ₪, לכאורה כתמורה עבור הסחורה. בפועל, מאמון פרט את השיקים בצ"ינג' והעביר את המזומן למערערים בניכוי 50,000 ₪ שנשארו בידו כתמורה על מעשיו. באופן זה התשלומים לא נרשמו על שם המערערים ולא הופקדו בחשבון הבנק של "קווי חלוקה". כמו כן, בהוראת ניר, מאמון מסר למערערים שיקים ללא כיסוי בסך 2.1 מיליון ₪, במטרה ליצור מצג שווא לפיו "יסור" חייבת כסף ל"קווי חלוקה", ובכך לשוות למרמה חזות של כישלון עסקי.

5. ואכן, ביום 10.7.2015 הופסקה הפעילות בחשבון הבנק של "קווי חלוקה". השיקים שמועד פירעונם חל ביום זה ואילך, ביניהם השיקים שנמסרו לחקלאים, חזרו בהיעדר כיסוי. המערערים אמרו לחקלאים שהחברה קרסה כלכלית מאחר שמאמון לא שילם בעבור הסחורה שקנה מהם. לחיזוק מצג השווא, ניר וצביקה ניסו להפקיד בבנק את השיקים שקיבלו ממאמון, הגם שידעו שאין להם כיסוי, והציגו בפני החקלאים את השיקים החוזרים.

6. לסיכום הפרשה המרכזית, ועל מנת לפשט מעט את מהלך העניינים הסבוך, נתאר בצורה חזותית את מעבר הסחורות והכספים בהתאם למצג השווא שביקשו המערערים ליצור. החוליות שלפי כתב האישום הן פיקטיביות צבועות באפור:

כלומר, הסחורות עברו מהחקלאים ל"קווי חלוקה", וזו מכרה את הסחורה הלאה ל"רוי רום שיווק" בתיווכו של מאמון. בהתאם, "רוי רום שיווק" הייתה אמורה לשלם למאמון, מאמון היה אמור לשלם ל"קווי חלוקה", ו"קווי חלוקה" הייתה אמורה לשלם לחקלאים. כך על פי גרסת ההגנה. המדינה, לעומת זאת, טענה כי התיווך של מאמון היה פיקטיבי, וממילא גם התשלומים שהוא לכאורה שילם (ל"קווי חלוקה") ואלו שלכאורה קיבל (מ"רוי רום שיווק").

7. במקביל למעשים שתוארו, נטען כי ציון שמביקו (להלן: שמביקו), סוחר פירות וירקות שהכיר את המערערים מהשוק, חשד כי הם מתכננים "עוקץ" ופנה למספר חקלאים מהצפון כדי להזהירם. בסמוך לאחר מכן, שעה שישב במשאתו, פנו אליו ניר ושמעון ואיימו עליו ש"עבריינים מרמלה יטפלו בו" אם לא ידאג שמאג'ד קיש – אחד החקלאים שהוזהרו – יחדש את עסקיו עימם. שמביקו נבהל מהאיומים והתקשר לקיש כדי לומר לו שטעה ושהשיקים של "קווי חלוקה" טובים, וזאת כאשר ניר ושמעון יושבים במשאת ומאזינים לשיחה.

8. האישום השני: נטען כי במספר הזדמנויות במהלך חודש יוני 2015, שמעון וצביקה, ובהמשך שמעון לבדו, פנו לחלפן שאול מלול (להלן: מלול) וביקשו לנכות אצלו שיקים של "קווי חלוקה". זאת, ביודעם כי לא יהיה לשיקים כיסוי בהגיע מועד פירעונם. השניים מסרו למלול שיקים שנרשמו לפקודת שמעון ואשר מועדי פירעונם מאוחרים ליום 10.7.2015, ובתמורה קיבלו שיקים לפירעון מיידי. צביקה, שהכיר את מלול היכרות מוקדמת, הבטיח לו כי הוא ערב לשיקים. מלול ניכה את מרבית השיקים, ואת חלקם העביר לפירעון אצל חלפן אחר, כשהוא ערב להם. ואכן, לקראת מועדי

הפירעון, הופקדו השיקים וחזרו בהיעדר כיסוי (למעט שני השיקים האחרונים, שלא הופקדו).

9. לאחר חזרת השיקים, ולאור הצהרת מלול על כוונתו להגיש תלונה, ניר ושמעון איימו עליו – "יש לך אוטו, יש לך ילדה, יש לך חיים חשובים, אל תלך למשטרה ואל תעשה שטויות, זה יעלה לך ביוקר" – וצביקה הבהיר כי מבחינתו פנייה למשטרה היא "קו אדום".

10. האישום השלישי: האירוע המתואר במסגרת אישום זה אירע ביום שישי ה- 10.7.2015 או ביום השישי שקדם לו. ניר ביקש מגיסו, אריאל (אריק) מושיקה (להלן: מושיקה), לפרוט עבורו שיק על סך 25,000 ₪ אצל החלפן חיים קלפהולץ (להלן: קלפהולץ), בדיעה שאין לשיק כיסוי. מאחר שהבנקים היו סגורים באותו יום, פרט קלפהולץ רק 10,000 ₪, מתוכם העביר מושיקה לניר 9,000 ₪ ושמר 1,000 ₪ לעצמו. קלפהולץ התחייב להשלים את היתרה כעבור מספר ימים, אלא שבתחילת השבוע הופקד השיק וחולל בהיעדר כיסוי.

11. האישום הרביעי: לפי אישום זה, בחודש ינואר 2015 שמעון הדפיס פנקס שיקים מזויפים של חברת "גבאי עזרא אברהם" (להלן: חברת "גבאי"), לאחר שקיבל לידי שיק מקורי של חברה זו במסגרת מסחר תקין בשוק. בהמשך החודש, עזרא גבאי ואהרן בר מימון, בעליה של חברת "גבאי", גילו כי חולקו שיקים מזויפים של החברה וביטלו שלושה מהם. בעקבות זאת פנה צביקה לגבאי והבטיח לו כי לא יזויפו עוד שיקים. כחודשיים לאחר מכן, בשתי הזדמנויות שונות, ניכו שמעון וצביקה שיקים מזויפים בדיעה שהם מזויפים ונעדרי כיסוי: בפעם הראשונה, צביקה פנה לחלפן חיים איצ'ר (להלן: איצ'ר) כדי לנכות אצלו שלושה שיקים מזויפים של חברת "גבאי", והלה פדה את השיקים אצל חלפן אחר – דוד זדה, ומסר לצביקה כסף מזומן תמורתם. שניים מהשיקים חזרו; בפעם השנייה, צביקה הגיע לאיצ'ר עם ארבעה שיקים נוספים – שלושה של חברת צ.י. גל מזון (להלן: חברת "גל מזון") ואחד של חברת "גבאי" (יצוין כי בכתב האישום המקורי נכתב שכל ארבעת השיקים היו של חברת "גבאי", והטעות תוקנה רק בשלב מאוחר של הליך ההוכחות; ראו החלטת בית משפט קמא מיום 3.10.2016, בעמ' 661 לפרוטוקול). לאיצ'ר לא היה כסף לפריטה ולכן הוא הפנה את צביקה לחלפן נוסף – חיים ביג'אווי (להלן: ביג'אווי). כעבור מספר ימים, שמעון הגיע לביג'אווי וניכה את ארבעת השיקים תמורת כסף מזומן. בהמשך, שלושה מהשיקים הללו חוללו. בסך הכל מסרו

שמעון וצביקה ארבעה שיקים מזויפים של חברת "גבאי" ושלשה שיקים מזויפים של חברת "גל מזון", בסכום כולל של 253,865 ₪.

12. האישום החמישי: נטען כי המערערים ביצעו פעולות ב"רכוש אסור" כהגדרתו בסעיף 3 לחוק איסור הלבנת הון, התש"ס-2000 (להלן: חוק איסור הלבנת הון), במטרה להסוות את מקורו, את זהות בעלי הזכויות בו, את מיקומו, את תנועותיו או את הפעולות שנעשו בו. הרכוש האסור הוא הסחורה והכספים שקיבלו במסגרת המעשים שתוארו באישומים 1-3, והפעולות האסורות הינן, בין היתר, העברת הסחורה החקלאית ל"רוי רום שיווק" תוך רישום כוזב לפיו הועברה לחברת "יסור"; הפעולות שנקטו המערערים כדי לקבל שיקים מחברת "יסור" לצורך יצירת מצג השווא; הפעולות שנקטו כדי שזקן ימסור שיקים לפקודת חברת "יסור"; הוצאת שיקים של החברה ללא רישום; וניכיון השיקים תוך שמירת המזומן לעצמם.

13. האישום השישי: ניר הואשם כי בשנים 2010-2014, עת ניהל חנות בשוק מחנה יהודה, רכש סחורה בסכום כולל של 1,751,635 ₪ מספקים שונים מבלי לדווח לרשויות מס ההכנסה על ההכנסות ממכירתה. [עוד צוין באישום כי לניר היו שלוש כרסות על שמו ב"רוי רום שיווק": "ניר מחנה יהודה", "ניר מ. יהודה" ו-"ניר בנימין"].

14. האישום השביעי: צביקה, שניהל חנות ירקות בשוק מחנה יהודה החל משנת 2008, הואשם כי בשנים 2014-2015 לא דיווח לרשויות המס על עיסוקו במסחר בפירות ובירקות ועל הכנסותיו ממכירת סחורה שרכש בסך 2,202,110 ₪.

הכרעת הדין

15. המערערים הורשעו במרבית העבירות שיוחסו להם, ואלו עיקרי הכרעותיו ונימוקיו של בית משפט קמא בכל אחד מהאישומים:

16. האישום הראשון: במסגרת אישום זה הורשעו המערערים בריבוי עבירות של קבלת דבר במרמה בנסיבות מחמירות (סעיף 415 לחוק העונשין, התשל"ז-1977 (להלן: חוק העונשין)). כמו כן, ניר ושמעון הורשעו בעבירת סחיטה באיומים (סעיף 428 סיפא לחוק העונשין), אך זוכו מהאישום בהדחת עד.

בית המשפט הבחין בין שלבי המכירה, אותם כינה "מישור המגדלים" ו-"מישור השוק הסיטונאי". הראשון מתייחס לעסקה של רכישת הסחורה מהחקלאים והשני

למכירת הסחורה בשוק הסיטונאי. נפסק כי די בראיות הנוגעות למישור המגדלים כדי להרשיע את המערערים בעבירות שיוחסו להם, כך שאין צורך לצלול לנבכי השוק הסיטונאי, שתואר בהכרעת הדין כשוק ש"דרכיו עלומות, פתלתלות, לעיתים עקלקלות" ואשר "רב בו הנסתר על הגלוי" (עמ' 14 להכרעת הדין). ואמנם, בית המשפט קבע כי מאמון וזקן – עדי התביעה המרכזיים באישום הראשון ודמויות מפתח בשוק הסיטונאי – אינם מהימנים, הן בשל החשד למעורבות עמוקה במעשי המרמה והן בשל סתירות ופרכות בעדויותיהם. יחד עם זאת, ולאור ההפרדה ההרמטית שקבע בית המשפט בין המישורים, נפסק כי אין בממצאי מהימנות אלה כדי לגרוע מאשמת המערערים במישור המגדלים. ואמנם, בית המשפט הרשיע את המערערים בהתבסס על שורה של ראיות הנוגעות למישור המגדלים בלבד, כלהלן:

(-) נסיבות רכישת החברה "קווי חלוקה": בית המשפט זקף לחובתו של ניר את העובדה שהעדיף לרכוש חברה ב-50,000 ₪ במקום להקים חברה חדשה בעלות של כ-2,000 ₪, וראה בכך עדות לכוונתו לעשות שימוש לרעה בדמיון בין שמות החברות.

(-) עדויות החקלאים: מספר חקלאים מהצפון תיארו בעדויותיהם כיצד פעלו המערערים, וצביקה בראשם, כדי להסוות את העובדה ש"קווי חלוקה" ו"רוי רום שיווק" הן שתי חברות נפרדות. זאת, בין היתר על ידי כך שהציגו את "קווי חלוקה" כקניינית של "רוי רום שיווק" או סיפרו כי החברות פועלות זו לצד זו באותה חנות. כמו כן, עדויות החקלאים מלמדות כי בתחילת הדרך המערערים שילמו על הסחורה במזומן או בשיקים שמועד פירעונם קרוב, ובהדרגה החלו לקחת סחורה בסכומים גדולים ולשלם עליה בהקפה.

(-) העדויות בפרשת שמביקו: עדותו של שמביקו בבית המשפט הייתה שונה בפרטים מהותיים מהגרסה שמסר במשטרה, ועל כן נעתר בית המשפט לבקשת התביעה להגיש את הודעותיו במשטרה חלף עדותו. בית המשפט מתח ביקורת על איכות ההקלטה אך בכל זאת ראה בהודעה ובתמליל ראייה משמעותית להוכחת עבירת האיומים ולהוכחת כוונת המרמה. עוד נקבע כי עדותו של שמביקו נתמכת בשתי ראיות חזקות: עדותו של מאג'ד קיש, שהעיד כי שמביקו הזהיר אותו שלא יעבוד עם "קווי חלוקה" ויום למחרת חזר בו; ועדותו של אחמד עמאשה, חקלאי נוסף שהוזהר על ידי שמביקו, שהעיד כי שמביקו סיפר לו על האיומים כלפיו.

(-) אופן פריסת השיקים של החברה: דף החשבון של החברה (ת/83) ותיעוד השיקים שנמסרו לחקלאים (ת/80) חושפים הבדל ניכר בין שיקים שמועד פירעונם מוקדם מיום 10.7.2015 לבין שיקים שמועד פירעונם מאוחר ממועד זה, שבו, כזכור, הופסקה הפעילות בחשבון החברה. בתקופה שקדמה ל-10.7.2015 נמסרו לכל היותר שישה או שבעה שיקים ביום, בעוד שבתקופה שבסמוך לאחר מכן הוצגו לפירעון שיקים רבים יותר, בתדירות רבה יותר ובסכומים גבוהים יותר. מאחר שמדובר בשיקים דחויים, בית המשפט ראה בהבדלים הללו משום חיזוק לטענות התביעה כי המערערים נערכו לקראת מועד הפסקת הפעילות בחשבון וכי מדובר ב"עוקץ" מתוכנן מראש.

(-) עדות מיכאל מזרחי: מזרחי, שהיה בקשרים עסקיים עם שמעון, העיד כי שמעון מסר לו שיקים של חברה (אותה כינה בעדותו – "שי רום"), וכי במועד מסירתם שמעון ציין בפניו שהשיקים לא יהיו סחירים בעוד מספר חודשים משום שהחברה עתידה להיסגר.

(-) אישומי החלפנים (אישומים 2-4) כחיזוק לאישום הראשון: נפסק כי התנהלות המערערים בצ'יינג'ים השונים, כפי שהיא מצטיירת מהראיות והעובדות באישומי החלפנים, מהווה חיזוק לאישום הראשון. האישום השני מחזק את הקביעה שמדובר בתרמית ולא בכישלון עסקי, "באשר מי שמבקש לנכות ש[י]קים בנסיבות כאמור, ומזומנים שקיבל לא הוכנסו לחשבון החברה, מביא בכך לקריסתה [...]" (עמ' 50 להכרעת הדין); מועד ניכיון השיקים לפי האישומים השני והשלישי – החל מיום 10.7.2015 – מעיד כי המערערים ביקשו לפרוע את השיקים מיד עם הפסקת הפעילות בחשבון. כמו כן, האישום השלישי שופך אור על האפשרות שקריסת החברה תוזמנה כך שתחול ביום שישי, שבו הבנקים סגורים; ולבסוף, נקבע כי האישום הרביעי, בגדרו הורשעו שמעון וצביקה בעבירות של קבלת דבר במרמה ושימוש במסמך מזויף, מהווה "חיזוק נוסף לדרכי התנהלותם ומעורבותם בעבירות מאותם סוגים כלפי מגדלים וחלפנים, באותה תקופה" (עמ' 60 להכרעת הדין).

(-) מבחן מהלך העסקים הרגיל: בית משפט קמא הצביע על מספר היבטים חריגים ובלתי סבירים בהתנהלות העסקית של המערערים: ראשית, השיקים שקיבלו ממאמון הועמדו על סכומים עגולים ונמסרו למערערים בהפרשים של חמישה ימים. זאת, בניגוד להתנהלות המקובלת בשוק הסיטונאי, לפיה פריסת השיקים מרווחת יותר והסכומים נגזרים מכמות הסחורה ואינם עגולים. שנית, לא סביר שהמערערים נתנו אמון במאמון, לאור העובדה שלא קיבלו ממנו אף שיק לפני כן, לאור המוניטין הגרוע שלו

בשוק ולאור העובדה שחשבונו מוגבל. ולבסוף, המערערים לא הפקידו בחשבון הבנק של החברה חלקים נכבדים מהתמורה שקיבלו עבור הסחורה שמכרו, כך שאין תימה שלא היה בחשבון די כסף לכיסוי התחייבויותיהם. לכך יש להוסיף שהמערערים חרגו מדפוס התנהלות זה דווקא בכל הנוגע לשיקים של מאמון, שהופקדו באדיקות.

17. האישום השני: במסגרת אישום זה ניר ושמעון הורשעו בקבלת דבר במרמה בנסיבות מחמירות (בהכרעת הדין נכתב כי ניר הורשע בקבלת דבר במרמה ובגזר הדין נכתב כי מדובר במרמה בנסיבות מחמירות. יש לזקוף את הספק לזכות ניר ולהניח שהורשע בקבלת דבר במרמה שלא בנסיבות מחמירות); ניר ושמעון הורשעו בסחיטה באיומים; וצביקה הורשע באיומים לפי סעיף 192 לחוק העונשין. הרשעתם באישום זה התבססה על עדותו של מלול, שבית המשפט נתן בה אמון מלא, ועל עדויות המערערים עצמם, אשר קושרות אותם למלול ולשיקים שנמסרו לו. אשר לצביקה, בית משפט קמא סבר כי המדינה טעתה בכך שיחסה לו עבירה של שיבוש מהלכי משפט, והרשיעו במקום זאת בעבירת האיומים, שלא נכללה בכתב האישום.

18. האישום השלישי: במסגרת אישום זה ניר הורשע בקבלת דבר במרמה, על בסיס עדויותיהם של מושיקה וקלפהולץ, שהוגשו בהסכמה ואשר בית המשפט נתן בהן אמון.

19. האישום הרביעי: במסגרת אישום זה, בית משפט קמא הרשיע את שמעון וצביקה בקבלת דבר במרמה ובעבירה של שימוש במסמך מזויף (סעיף 420 לחוק העונשין), וזיכה אותם מהעבירה של זיוף מסמך. בפתח הדיון באישום זה, בית משפט קמא העיר כי האישום משקף "עד כמה נקלעה המאשימה, ולפניה, כנראה, הרשות החוקרת, לאי בהירויות, הנחות לא מבוססות, וראיות שאינן מבוססות כל צרכן", וזאת עקב הניסיון לצלול ל"נבכיו העלומים" של השוק הסיטונאי (עמ' 52 להכרעת הדין). ואכן, בית המשפט זיכה את שמעון וצביקה מהעבירה של זיוף שיקים, כאשר הנימוק המרכזי לכך היה שהאישום נסמך על "עדויות עקיפות, שאפילו אהיה נכון להכיר בקבילותן, לא בנקל יהא נכון לראותן כעדויות העשויות להוות בסיס למסקנות ברמת וודאות שמעבר לתחום הספק הסביר" (עמ' 60 להכרעת הדין). הכוונה היא, בין היתר, להודעותיהם של גבי ברוך ואהרן בר מימון – הראשון הוא מכר של שמעון שאמר כי שמעון סיפר לו על זיוף השיקים, והשני הוא חתנו של עזרא גבאי, בעליה של חברת "גבאי", שסיפר כי צביקה התנצל בפני חמו על השימוש בשיקים והבטיח שלא יהיו זיופים נוספים. יצוין כי ביחס לשני העדים הללו העדיף בית משפט קמא את הודעותיהם במשטרה על פני עדותם. טעם

נוסף לזיכוי היה שבית המשפט סבר כי המערערים חסרים את המומחיות והציוד הנדרשים לזיוף שיקים. עוד נקבע כי יש לזקוף לחובת המדינה את חוסר הבהירות ביחס לפרטי השיקים המזויפים, כמו למשל העובדה שחלק מהשיקים שייכים לחברת "גל מזון" הגם שאין כל טענה שהמערערים זייפו שיקים של חברה זו.

עם זאת, ובהינתן שאין מחלוקת כי השיקים היו מזויפים, הורשעו שמעון וצביקה בשימוש במסמך מזויף ובקבלת דבר במרמה. הרשעתם התבססה על עדויות החלפנים איצ'ר וביג'אוי, שפרטו את השיקים המזויפים, לגביהן נקבע כי הן מהימנות ומחזקות זו את זו.

20. האישום החמישי: אישום זה, במסגרתו הורשעו ניר ושמעון בהלבנת הון (סעיף 3(א) לחוק איסור הלבנת הון), הושתת על העובדות שפורטו במסגרת שלושת האישומים הראשונים, ובכלל זה על יחסיהם של המערערים עם מאמון וזקן. מאחר שבית המשפט לא קיבל את גרסת המדינה בעניין זה במסגרת האישומים הראשונים, לא היה נכון לקבלה גם במסגרת אישום זה. עם זאת, נפסק כי חברת "קווי חלוקה" ביצעה עבירה של הלבנת הון בתום כל עסקת רכישת ירקות, מאחר שהעסקאות לא נרשמו, וכי יש לייחס את העבירות לניר, בהיותו בעל החברה. סכום ההון המולבן הועמד על סך השיקים שלא כובדו, בהתאם לפירוט בת/80, קרי – 2,967,774 ₪. בנוסף, שמעון הורשע בהלבנת הון על בסיס המעשים שפורטו במסגרת האישום השני. צביקה זוכה מאישום זה.

21. האישום השישי: ניר הורשע בחמש עבירות של מסירת אמרה או תרשומת כוזבת בדו"ח, ובחמש עבירות של הכנה או קיום של פנקסי חשבונות כוזבים (סעיפים 220(2) ו-220(4) לפקודת מס הכנסה [נוסח חדש] (להלן: פקודת מס הכנסה), בהתאמה). הרשעתו התבססה על הכרטסות של בתי העסק מהם רכש סחורה בתקופה הרלוונטית. הובהר כי חוסר האמון של בית המשפט בעדותו של זקן אינו משליך על מהימנות הכרטסות של "רוי רום שיווק", מאחר שהן קודמות ל"תקופה הבעייתית" מושא האישום הראשון. בית המשפט מצא חיזוק לדבריו בגרסתו הלקונית של ניר ובבחירתו לשמור על זכות השתיקה החל משלב מסוים בחקירתו ברשות המיסים (ת/30).

[במאמר מוסגר: בכתב האישום ניר הואשם גם בחמש עבירות לפי סעיף 220(5) לפקודת מס הכנסה (שימוש בעורמה ותחבולה), אך בהכרעת הדין אין התייחסות לכך וגם לא בערעור המדינה].

22. האישום השביעי: הרשעתו של צביקה בשתי עבירות של הכנה או קיום של פנקסי חשבוניות כוזבים ובשתי עבירות של שימוש בערמה ותחבולה (סעיף 220(5) לפקודת מס הכנסה), נסמכה על הכרטסות של הספקים מהם רכש סחורה – "רוי רום שיווק", "האחים פשה" ו"א.א. גבאי סיטונאות". בית המשפט לא קיבל את הסבריו של צביקה לשתיקתו בחקירה ברשות המיסים, וזקף אותה לחובתו בבחינת חיזוק לראיות הקיימות. למעלה מן הצורך, צוין כי צביקה לא סיפק הסבר משכנע להצהרותיו הכוזבות בדו"חות מס הכנסה קודמים, לפיהן אינו עובד.

ערעוריהם של ניר, שמעון וצביקה על הכרעת הדין

23. הערעורים הופנו כלפי ההרשעה בכל האישומים, כמפורט להלן:

24. האישום הראשון: קו ההגנה המרכזי הינו כי המערערים לא רימו את החקלאים אלא היו קורבן בעצמם למעשה מרמה מצד מאמון וזקן. לגרסתם, בראשית הדרך, ניר מכר את הסחורה של "קווי חלוקה" ישירות ל"רוי רום שיווק", שבבעלות זקן, וקיבל עבורה תשלום ב"שיטת הקומיסיון", קרי תשלום שנגזר מהיקף המכירות בפועל של זקן. זקן היה מודע לכך ששיטה זו מסבה לניר הפסדים וחשש שמא יפסיק את ההתקשרות עימו. לכן, זקן יזם פניה של מאמון לניר, שבה הוצע לניר למכור את הסחורה למאמון ב"מחיר סגור", שאינו תלוי בהיקף המכירות בפועל. ניר נעתר, והסחורה עברה בשרשרת מ"קווי חלוקה" למאמון, וממאמון ל"רוי רום שיווק".

לשיטת המערערים, התרמית הנטענת באה לידי ביטוי באופן בו הועברו הסחורות והכספים ששולמו תמורתן. כך, במקום שזקן ישלם למאמון ומאמון ישלם למערערים, מרבית הכספים נשארו בידי זקן ומאמון. זקן שילם למאמון בעשרה שיקים סך כולל של 1.5 מיליון ₪. שלושה מתוך עשרת השיקים בוטלו, ועקב כך זיכה זקן את הכרטיס של מאמון ב"רוי רום שיווק". באופן זה, הכסף נשאר אצל מאמון ולא הועבר הלאה למערערים. השיקים הנותרים נפרעו בצ'יינג', והמזומן שניתן תמורתם נאסף על ידי זקן ושימש אותו לכיסוי חובות נטענים בכרטיסות של המערערים ב"רוי רום שיווק", שלא על דעתם, ולתשלום ערבות שנתן זקן כנגד חוב אישי של ניר. בהמשך לכך, מאמון שילם ל"קווי חלוקה" 100,000 ₪ בהעברה בנקאית ביום 2.7.2015, וכן הפקיד בידי ניר חמישה שיקים דחויים בסך כולל של 2.1 מיליון ₪. מועדי הפירעון של השיקים נקבעו כולם ליום 10.7.2015 ואילך. לפי הטענה, ביום זה הייתה אמורה להתקבל העברה בנקאית נוספת, ומשלא בוצעה, הפקיד ניר את השיקים הדחויים וגילה שאין להם כיסוי.

על רקע זה נטען על ידי המערערים כי לא מתקיים היסוד של "קבלת דבר", באשר הסחורה ותמורתה הגיעו לכיסיהם של זקן ומאמון, ולא לכיסם של המערערים.

25. קו הגנה נוסף, שבו נקטו שמעון וצביקה, התמקד בצמצום מעורבותם בפרשה. שמעון טען כי שימש כנהג בלבד בנסיעותיהם של המערערים לצפון, וכי לא היה מעורב ברכישת החברה או במכירת הסחורה; וצביקה טען כי אך סייע לאחיו ניר ברכישת הסחורה החקלאית, לאור הידע הנרחב שלו בזני ירקות ופירות, אך הכחיש כל מעורבות ברכישת החברה או במכירת סחורה למאמון. צביקה הדגיש את חוסר האמון שרחש למאמון ואת ניסיונותיו הכושלים להזהיר את ניר מפני ההתקשרות עימו.

26. בנוסף, המערערים טענו כי קביעותיו של בית משפט קמא בדבר חוסר מהימנותם של מאמון וזקן צריכות היו להוביל לזיכויים, שכן עדויותיהם של השניים היו הבסיס לתזה שביסוד כתב האישום. במקום זאת, כך נטען, הרשעתם של המערערים התבססה על מבחן מהלך העסקים הרגיל, באופן שמהווה מעין הרחבת חזית, מאחר שסבירות פעילותם העסקית לא היוותה פלוגתה במשפט, מה גם שבית משפט קמא העיד על עצמו כי נבכי השוק הסיטונאי אינם ברורים לו. אף לגופם של דברים, נטען כי התנהלותם של המערערים לא חרגה ממהלך העסקים הרגיל והמקובל בשוק הסיטונאי, שבו תשלום בשיטת "שוטף פלוס שלושים", ניכיון שיקים והתנהלות במזומן הם עניינים שבשגרה. עד כאן ביחס לפרשה המרכזית.

27. אשר לסחיטה באיומים של שמביקו, המערערים טענו כי שמביקו בדה את הסיפור מליבו כדי לחפות על הייעוץ המוטעה שהעניק לחקלאים; כי בית משפט קמא לא נימק מדוע העדיף את הודעתו במשטרה על פני העדות, כמצוות סעיף 10א לפקודת הראיות [נוסח חדש], התשל"א-1971; כי החקירה נוהלה על-ידי ארבעה-עשר חוקרים ותוך הפעלת לחץ לא סביר על שמביקו בניסיון לחלץ ממנו את הגרסה הרצויה למשטרה; וכי התמלול אינו ברור דיו. אשר לקיש ועמאשה, נטען כי עדויותיהם אינן מהוות חיזוק. זאת, משום שעמאשה טען שדברי האזהרה של שמביקו הגיעו רק לאחר חזרת השיקים, וקיש טען שלא סיפר לאיש על השיחה עם שמביקו. לכן, נטען, לא הייתה דרך שניר ושמעון ידעו על שיחותיו של שמביקו עם החקלאים וירצו לאיים עליו בעטיין.

המדינה סמכה ידיה על קביעת בית משפט קמא לפיה אמרת החוץ של שמביקו עדיפה על עדותו בבית המשפט, וזאת לאור החשש המופגן שהביע מהמערערים וה"שכחה" שתקפה אותו על דוכן העדים, ככל הנראה בשל חשש זה ("הם מסוכנים אח

שלי... מסוכנים, עולם תחתון, תעזוב אותי מהם, מה אתה רוצה לסבך אותי? "7/ת, בעמ' 7). המדינה טענה כי אין קושי באופן בו נוהלה החקירה (אך קיבלה את הטענה שהתמליל אינו מדויק, והגישה תחתיו תמליל מתוקן). בנוסף, המדינה עמדה על כך שעדותו של קיש מהווה חיזוק לגרסתו של שמביקו, שכן כוונתו המשתמעת של קיש בעדותו הייתה שהסתיר את השיחה מעמיתיו. ולבסוף, נטען שישנו חיזוק נוסף גם בדברים שאמר ניר בחקירתו הנגדית. שם שב ניר והתייחס ליום מסוים שבו אירעו האיומים, וטען בתוקף כי קיבל סחורה מקיש באותו יום וביום שלמחרת; וזאת למרות ששמביקו לא התייחס בהודעתו למועד ספציפי.

28. האישום השני: ביחס לאישום השני נטען כי השיקים שנוכו אצל מלול הם החזר הלוואה שנתן שמעון לניר. על בסיס זה ניסה כל אחד מהמעוררים להקטין את מעורבותו בפרשה – ניר טען שמעולם לא הגיע לצ'יינג' של מלול, שמעון טען שלא הייתה לו דרך לדעת שלא יהיה לשיקים כיסוי, וצביקה טען כי מעורבותו מסתכמת בהיותו ערב למהימנותו של שמעון בפני מלול. עוד נטען כי הפגיעה הכלכלית שספג מלול מעיבה על מהימנותו, בעיקר בכל הנוגע לאיומים שחוה, לטענתו, מצד ניר ושמעון. כך למשל, מלול טען כי אינו זוכר את האיומים אך עמד על כך שאינם פרי דמיונו ושינה את גרסתו ביחס למעורבותו של שמעון באיומים (עמ' 258-259 לפרוטוקול). אשר להרשעתו של צביקה בעבירת האיומים נטען כי הדברים שאמר למלול אינם מהווים איום "בשום מציאות ובשום שיטה משפטית" (מה גם שעבירת האיומים לא יוחסה לו בכתב האישום, והוא הורשע בה חלף עבירה של שיבוש מהלכי משפט). אדרבא, צביקה ביקש לסייע למלול והציע לקחת על עצמו את הטיפול בעניין מול שמעון. לטענתו, לא הייתה בדבריו אזהרה לבל יפנה מלול למשטרה, אלא לכל היותר הבהרה שצביקה יפסיק לסייע לו בהחזר החוב אם המשטרה תהיה מעורבת.

29. האישום השלישי: ניר טען כי עדויותיהם של מושיקה וקלפהולץ אינן מגבשות מאליהן את העבירה, וכי ניתוח יסודות העבירה היה מגלה כי אין בסיס להרשעתו. בתוך כך, נטען כי ניר לא צפה את היעדר הכיסוי, באשר הוא נפל קורבן למרמה מצד מאמון. עוד נטען כי לא היה מקום לייחס חשיבות לכך שמועד פירעון השיקים חל ביום שישי, שכן לחלפנים יש גישה למערכות ממוחשבות שמאפשרות להם לבדוק בעצמם אם החשבון מוגבל ומיהו בעל השיק [והדבר אכן נעשה בענייננו, כעולה מהודעתו של טקלר, עובד בצ'יינג' של קלפהולץ (ת/35, בשורות 16-19)]. ולבסוף, נטען כי החוקרים הפעילו לחץ על מושיקה, כך שיש להעדיף את עדותו בבית המשפט, שבה אישר כי מדובר בהלוואה, על פני הודעתו במשטרה.

30. האישום הרביעי: שמעון טען כי לא ניתן להוכיח באמצעות עדויות החלפנים שהיה מודע לכך שהשיקים מזויפים ונעדרי כיסוי, באשר החלפנים היו עדים לכל היותר למסירת השיקים. לכן, בהינתן שיתר הראיות נדחו על ידי בית משפט קמא, הרי שיסוד המודעות לא הוכח. בנוסף, נטען כי עדויותיהם של החלפנים איצ'ר וביג'אוי סותרות זו את זו בעובדה מהותית – איצ'ר טען שאין לו קשר לביג'אוי, בעוד שביג'אוי טען שאיצ'ר הוא שקישר אותו לשמעון והיה ערב לשיקים ששמעון מסר לביג'אוי.

צביקה חילק את טענותיו בהתאם לשלושת "המופעים העובדתיים" המרכיבים את האישום: ראשית, נטען כי הפניה הראשונה לאיצ'ר אינה מגבשת כל עבירה, משום שלא התקיים היסוד של "קבלת דבר". במסגרת פניה זו, צביקה פרט שלושה שיקים ומתוכם חזרו שניים, אך לפי עדותו של איצ'ר, צביקה החזיר לו את כל הכסף. זאת ועוד, לא ברור שהשיקים המזויפים הם אלה שנמסרו על ידי צביקה, שכן לפי עדותו של איצ'ר, עזרא גבאי דיווח לו שיש בעיה ושהוא חושד שהשיקים מזויפים רק לאחר שהשיקים שנמסרו על ידי צביקה כבר נפרטו. עוד טען צביקה, כי אין בסיס לאמור בכתב האישום בדבר הבטחה שנתן לכאורה לעזרא גבאי "כי לא יהיו יותר שיקים מזויפים"; שנית, נטען כי בפנייה השנייה לאיצ'ר לא נעשה כל "שימוש" במסמך מזויף, משום שאיצ'ר סירב לקבל את הכסף והפנה את צביקה לביג'אוי; ושלישית, נטען כי הפנייה לביג'אוי מיוחסת לשמעון בלבד, כפי שעולה גם מעדותו של ביג'אוי עצמו.

לבסוף, שני המערערים הדגישו כי אין לראות באישום זה חיזוק לאישום הראשון, שכן מדובר במסכתות עובדתיות שונות לחלוטין שאין ביניהן כל זיקה.

31. האישום החמישי: ניר ושמעון גרסו כי טענותיהם בנוגע לאישומים 1-3 מצדיקות את זיכויים גם מאישום זה, הנגזר מקודמיו; לחלופין, נטענו טענות לגוף האישום:

ניר, אשר לו יוחס החלק הארי של הלבנת ההון, טען כי הקביעה שעצם הרישום החסר מהווה פעולה ברכוש אסור היא שגויה וסותרת את החוק, את הפסיקה ואת הנחיית פרקליט המדינה בנושא ("מדיניות האכיפה בעבירות של הלבנת הון כאשר עבירות המקור הן עבירות מס" הנחיות פרקליט המדינה 2.23 (התשע"ז)). כמו כן, לאור העובדה שהרכוש האסור בענייננו הוא ירקות, המתאפיינים בבלאי גבוה, הרי שלא התגבש היסוד הנפשי הנדרש של "כוונה להסתיר את הכספים או הרכוש כך שיתאפשר שימוש עתידי בהם" (ע"פ 8551/11 סלכגי נ' מדינת ישראל, בפסקה 35 (12.8.2012) (להלן: עניין

סלכגיי)). ולבסוף, הודגש כי ההחלטה להרשיע את ניר בלבד אינה עולה בקנה אחד עם ההנחה השזורת לאורך כל הכרעת הדין, לפיה שלושת המערערים "שילבו ידיים, עוד משלב רכישת החברה, ולאורך התקופה כולה" (עמ' 81 להכרעת הדין).

שמעון, שהורשע בהלבנת ההון הנוגעת לאישום השני בלבד, טען אף הוא כי לא די ברישום חסר כדי לגבש את היסוד ההתנהגותי של העבירה, ומכל מקום טען שמדובר בהלוואה אישית שאינה צריכה להופיע ברישומי החברה, וכי הוא אינו חלק מהחברה ולא אחראי לרישומיה. למעלה מן הצורך הוסיף שבית משפט קמא לא הצביע על מקור חובה למחדל הרישום העסקי.

32. האישום השישי: ניר טען כי לא היה מקום להסתמך על הכרסות של "רוי רום שיווק", שכן חוסר האמון של בית משפט קמא בזקן בפרט ובראיות הנוגעות לשוק הסיטונאי בכלל, תקף גם כשמדובר בתקופת זמן המוקדמת לאישומים. עוד נטען כי אין לכרסות ערך ראייתי, משום שלפי זקן יש פער בין הסכומים שנרשמו בהן לבין הסכומים ששולמו בפועל (עמ' 127 לפרוטוקול). יתרה מכך, ניר הכחיש שהכרסות "ניר מחנה יהודה" ו"ניר מ. יהודה" שייכות לו [נטען כי עדותו של יועץ המס של ניר תומכת בכך. לדבריו, ניר התריע בפניו כי נרשמה על שמו ב"רוי רום שיווק" סחורה שלא רכש, ואף דחה את עצתו של מטלוב לשלם את הסכום העודף ולהימנע מבעיות מול מס הכנסה, בטענה שמדובר בעשרות אלפי שקלים (עמ' 520-521 לפרוטוקול)]. ולבסוף, נטען שהיקף הסחורה המפורט בכתב האישום אינו מתיישב עם ההיגיון והשכל הישר בהינתן שמדובר בחנות בגודל 20 מ"ר.

33. האישום השביעי: צביקה מיקד את טענותיו בחולשת התשתית הראייתית שהובילה להרשעתו באישום זה. לדידו, הכרסות של הספקים השונים בשוק הסיטונאי מהוות עדות שמועה ואינן קבילות. עוד נטען כי הכרסות על שם "עוזי רמת רחל" ו"יום טוב מחנה יהודה" אינן שייכות לצביקה אלא לסוחרים שצביקה רכש עבורם סחורה; וכי הכרסות "דניאל" הינה כרסות פיקטיבית שאין בסיס לשיוכה לצביקה דווקא.

עוד נטען כי גם אילו הוכח שצביקה ביצע את הרכישות, אין בהן כדי ללמד על קיומה של הכנסה חייבת במס. זאת, משום שבתחום הירקות תיתכן צניחת מחירים בין שלב הרכישה לשלב המכירה ומשום שלעיתים קרובות חלק מהסחורה נרקב ונזרק.

ולבסוף, צביקה טען כי לא היה מקום לזקוף לחובתו את שתיקתו בחקירה, שכן ניתן לה הסבר מניח את הדעת. לדבריו, הוא חש ייאוש מכך שהחקירות התחדשו בדיוק ביום בו היה אמור להשתחרר ממעצרו, ולכן הצהיר שימסור גרסתו רק בבית המשפט. ואכן, על דוכן העדים טען צביקה שבתקופה בה עבד אצל אביו לא קיבל משכורת מסודרת ולכן לא דיווח למס הכנסה, וכי לאחר פטירת אביו לא ידע כיצד להתנהל מול הרשויות. עוד נטען כי הסכומים המופיעים בכרטיסות אינם הגיוניים בהתחשב בגודלה של החנות, וכי כמחצית מן הרכישות המפורטות בכרטיסות (למעט הכרטיסות של "רוי רום שיווק", אליהן הכחיש כל קשר) נקנו עבור העסק של דודו של צביקה.

ערעור המדינה על הכרעת הדין ותגובתה לערעורים

34. ערעור המדינה נסב על שתי קביעות בהכרעת הדין: אי הרשעתו של צביקה בעבירה של קבלת דבר במרמה באישום השני וזיכויים של שמעון וצביקה מהעבירה של הלבנת הון לפי האישום החמישי. להלן יפורטו עיקרי טענות המדינה ביחס לקביעות אלה, כמו גם התייחסותה לטענות המערערים. ערעור המדינה נסב גם על שתי סוגיות נוספות – ההחלטה להימנע מדיון בבקשת החילוט בעניינו של ניר וההחלטה לנכות מתקופות המאסר שנגזרו על המערערים את תקופת מעצרו בפיקוח אלקטרוני; אך טענות אלה ידונו בנפרד (להלן בפסקאות 112-121 ו-127, בהתאמה).

35. האישום הראשון: לשיטת המדינה, אין מקום להתערב בממצאי המהימנות של בית משפט קמא, אשר קבע שאין ממש בגרסת המערערים כי רומו על ידי מאמון וזקן. גרסה זו נדחתה, בין היתר, על יסוד סתירות בעדותו של ניר אשר בחקירתו הראשונה טען כי "מאמון לא עקץ אותי ולא שום דבר" (ת/9, בעמ' 5). המדינה התנגדה גם לטענה לפיה מאמון וזקן הם שנהנו מפירות המרמה, ולא המערערים. לדידה, זקן כיסה את החובות בכרטיסות בידיעת המערערים, מה גם שחלק מהכספים הגיעו ישירות אליהם. ומכל מקום, העבירה מתגבשת גם כאשר ה"דבר" התקבל לטובת אחר (סעיף 438 לחוק העונשין). המדינה סמכה ידיה גם על קביעותיו של בית המשפט ביחס למעורבותם המלאה של שמעון וצביקה במעשים. בתוך כך, הובהר כי העובדה ששמעון לא נפגש עם החקלאים פנים מול פנים אינה צריכה להיזקף לזכותו, שכן הסיבה לכך היא השם הרע שיצא לו בקרבם בעקבות אירוע קודם שבו היה מעורב. המדינה דחתה את הטענה לפיה ההרשעה התבססה על מבחן מהלך העסקים הרגיל באופן שעלה כדי הרחבת חזית – ראשית, מפני שהמבחן שימש את בית המשפט כמבחן עזר בלבד; ושנית, משום שאין ממש בטענה כי המערערים לא התגוננו מפני קו טיעון זה – עיקר הגנתם נשען על הטענה שמדובר

בכישלון עסקי, וממילא על הניסיון להוכיח שהתנהלותם הייתה התנהלות עסקית סבירה ומקובלת.

36. האישום השני: המדינה טענה כי השיקים הוצגו למלול כשיקים ששמעון קיבל מ"רוי רום שיווק" בעבור סחורה שמכר לזקן, באופן שמזכיר את המרמה כלפי החקלאים. אשר על כן, המדינה דחתה את הגרסה לפיה מדובר בהחזר הלוואה, וסברה כי מדובר בנדבך נוסף בתרמית של המערערים, שתכליתה להשיג כמה שיותר כסף מזומן לפני קריסתה המתוכננת של "קווי חלוקה". ראייה לכך, כך נטען, מצויה בעדותו של בועז אמיניאן (להלן: אמיניאן) – מכר של המערערים וחבר קרוב של מלול – שסיפר במשטרה, בין היתר, כיצד הציעו לו המערערים לגייס את מלול ל"מכה הגדולה" שהם מתכננים. אשר למהימנותו של מלול, נטען שמדובר בממצא מהימנות שאין להתערב בו, וכי מדובר בעדות עקבית וקוהרנטית המגובה בתיעוד מוקלט של השיחות בין מלול לשמעון וצביקה. עוד נטען כי טענתו של שמעון להיעדר מודעות מתבססת על גרסתו לפיה אינו מעורב בעסקי החברה, גרסה שנדחתה בהכרעת הדין כבלתי מהימנה.

אשר לצביקה, המדינה ערערה על זיכוי מהעבירה של קבלת דבר במרמה. לטענתה, מקור הזיכוי בשגגה, שכן בית המשפט היה ער לכך שצביקה הגיע עם שמעון לצ'יינג' מספר פעמים, ולכך שערכותו לשמעון הייתה מרכזית בהשגת הסכמתו של מלול לניכיון השיקים. יחד עם זאת, המדינה הסכימה לזיכוי של צביקה מעבירת האיומים, מטעמי ההגנה.

37. האישום השלישי: המדינה הסכימה שהכרעת הדין הייתה תמציתית למדי ביחס לאישום זה, אך טענה כי יש לקרוא את ההנמקה הנקודתית על רקע "סיפור המעשה כולו". באופן זה, אופן פריסת השיקים שנותח בהרחבה במסגרת האישום הראשון מעיד על המודעות של ניר לחילול הצפוי של השיקים גם באישום זה. נטען כי אכן יש חשיבות לעובדה שמדובר ביום שישי, משום שהחלפנים יכלו לקבל מידע רב יותר על השיק אילו היו הבנקים פתוחים. ולבסוף, נטען כי יש לבכר את הגרסה העובדתית שמסר מושיקה בחקירתו, מכיוון שבין החקירה לבין מועד מתן העדות עבר מושיקה אירוע בריאותי שפגע בזיכרונו; וכי גם אם מדובר בהלוואה, בפי שעולה מעדותו, אין לכך נפקות.

38. האישום הרביעי: המדינה עמדה על כך ששמעון וצביקה עשו שימוש במסמך מזויף ביודעין ועל מנת לקבל דבר במרמה, בכל האירועים המפורטים באישום. ביחס לפנייתו של צביקה לאיצ'ר, המדינה טענה כי צביקה קיבל כסף מזומן וכי אין רבותא

לעובדה שהכסף הוחזר לאחר מכן ; וכן כי המודעות של צביקה נלמדת מעדותו של עזרא גבאי ומהודעתו של בר מימון, בהן מוזכרות הבטחותיו של צביקה לגבאי ש"הכל יהיה בסדר" (עמ' 425 לפרוטוקול) וכי "זה נגמר, טעות ולא יהיה יותר" (ת/58, בשורות 7-3). אשר לפנייתו של שמעון לביג'אווי, נטען כי הייתה לשמעון מודעות מלאה לכך שהשיקים מזויפים, כפי שעולה מהודעתו של גד ברוך ומעדותו של מיכאל מזרחי, מכריו של שמעון להם סיפר על המעשים. עוד נטען כי שמעון הכחיש בעדותו כל קשר לביג'אווי, בעוד שביג'אווי זיהה את שמעון על פי תמונתו. ולבסוף, נטען כי הסתירה הנטענת בין עדויותיהם של איצ'ר וביג'אווי מקורה בהוצאת הדברים מהקשרם. ביג'אווי טען שאין לו קשר לאיצ'ר רק בכל הנוגע לשיקים שנמסרו על ידי צביקה, ואין בכך כדי להשליך על יחסיהם בכל הנוגע לשיקים שמסר שמעון.

39. האישום החמישי: לשיטת המדינה, קביעתו של בית משפט קמא לפיה המערערים פעלו בצוותא החל משלב קבלת הסחורה, עובר בהסוואתה וכלה במכירתה, חייבה את המסקנה ששלושתם עברו על איסור הלבנת הון ביחס לפרשה המרכזית, ומכאן הערעור על הזיכוי של שמעון וצביקה באישום החמישי. כמו כן, המדינה סמכה ידיה על קביעתו של בית משפט קמא לפיה הסחורה החקלאית שהייתה בידי המערערים מהווה "רכוש אסור" כהגדרתו בחוק איסור הלבנת הון, אך חלקה על האופן בו נותחו יתר יסודות העבירה. לשיטתה, הפעולות ברכוש האסור הן קבלת הסחורה, החזקתה ומכירתה. אי הרישום, לעומת זאת, אינו אלא אינדיקציה ליסוד הנפשי. אינדיקציות נוספות מצויות במכלול הנסיבות שהוכחו במסגרת האישום הראשון, אשר מעידות כי המערערים התכוונו לטשטש את הקשר בין הסחורה לבין עבירת המקור, תוך שהקפידו לשמור לעצמם את האפשרות ליהנות מפירותיה הכלכליים. על רקע זה נטען כי יש להרשיע את שמעון וצביקה בהלבנת הון, ובהתאם להחמיר בעונשם ולחלט מרכושם.

בנוסף, המדינה דחתה את ההנחה שביסוד טענותיו של שמעון ביחס להרשעתו בהלבנת הון לפי עובדות האישום השני, לפיה מדובר בהלוואה אישית. לטענת המדינה, יש לבחון את האישום דנן על רקע הקביעות העובדתיות באישום הראשון, השוללות את גרסת ההלוואה.

40. האישום השישי: נטען כי לא נפל פגם בהחלטה להתבסס על הכרסות של "רוי רום שיווק". זאת, משום שחוסר האמון של בית המשפט בזקן מקורו במעורבותו בפרשה המרכזית, ואין בו כדי להשליך על תקופה מוקדמת או כדי ללמד על התנהלות עסקית בעייתית בשגרה. אדרבא, מעדויות העובדים ב"רוי רום שיווק" מצטיירת תמונה של

התנהלות סדורה ואמינה. מכל מקום, ההרשעה התבססה גם על מסמכים של סיטונאים אחרים, שכנגדם לא העלו המערערים כל טענה. עוד נטען כי ניר הציג את הכרטסות "ניר מ. יהודה" ו"ניר מחנה יהודה" ליועץ המס שלו והסביר שהסכומים המופיעים בהן אינם מדויקים. התנהלות זו, כך נטען, מהווה הודאה שהכרטסות שייכות לו. חיזוק לכל האמור מצוי, כאמור בהכרעת הדין, בשתיקתו של ניר בחקירתו ברשות המיסים (ת/31).

41. האישום השביעי: המדינה סמכה ידיה על הכרעת הדין וטענה כי אין ממש בטענותיו של צביקה בדבר אי קבילות הכרטסות. לטענתה, הוכח שהכרטסות נערכו בהליך שיטתי וסדור במהלך העסקים הרגיל, ועל כן הן קבילות כ"רישומים עסקיים". יתרה מכך, משה זקן, הקופאי של "רוי רום שיווק", העיד כי התנהל מול צביקה בנוגע לכרטסות הנדונות, ויצחק גבאי זיהה את החשבונות שרשם לצביקה ושהוא עצמו היה חתום עליהן, כך שכלל אין מדובר בעדויות שמועה. עוד נטען כי הדיווח שמסר צביקה לרואה החשבון כיהלי בשנים 2006-2012, לפיו אינו עובד, וההסברים הקלושים שסיפק להצהרות הללו, מעידים על "גישתו הכללית ביחס לדיווח לרשויות המס". ולבסוף, נטען כי מאחר שצביקה לא ניהל רישום סדור משל עצמו, כרטסות הסיטונאים הן המקור היחיד שניתן להסתמך עליו.

תגובת המערערים לערעור המדינה

42. נטען כי זיכוי של צביקה מהאישום השני לא נבע משגגה, כפי שמעידה, בין היתר, ההתייחסות לשמעון בלבד בדיון על האישום השני כעבירת מקור. בנוסף, נטען כי לצביקה אין קשר לשיקים שנמסרו למלול, שנרשמו על ידי ניר כהחזר הלוואה לשמעון; כי לא הוכח שצביקה קיבל דבר מה; כי לא ניתן להרשיעו על בסיס דיני השותפות, וכי אף לפיהם אין בסיס למעורבותו בתרמית; וכי נכונותו לערוב לשמעון מול מלול אינה מוכיחה מודעות, ואף להפך, שכן אילו ידע צביקה על התרמית לא היה מוכן לתת את ה"מילה" שלו.

43. המערערים התנגדו גם לטענת המדינה כי יש להרשיע את שמעון וצביקה בהלבנת הון. השניים עמדו על טענותיהם לחפות באישומים 1-3, מהטעמים שהוזכרו בערעוריהם, וטענו כי יש בהן כדי לאיין את הרשעתם בהלבנת הון, בהיעדר עבירת מקור. עוד נטען כי ניתוח יסודות העבירה של הלבנת הון בערעור המדינה שונה מהניתוח שהוצג בהליך קמא ומהווה הרחבת חזית אסורה. לגופו של עניין, השניים טענו כי לא נטלו חלק בקבלת הסחורה ובמכירתה ולא היו רישומיה העסקיים של "קווי חלוקה", כך שכלל לא הוכח שביצעו פעולות ברכוש אסור; וכן כי "בעניינם של מוצרי מזון מתכלים, הרי שלא ניתן

לקבוע כלאחר יד, שמטרת מכירתם הייתה הסתרת מקורם או זהותם", כך שלא הוכח גם שהתקיימה בהם הכוונה המיוחדת שנדרשת – "כוונה להסתיר". בתשובותיהם הדגישו המערערים כי העבירה יוחסה להם שלא על בסיס דיני השותפות, כך שאין להתפשר על ראיות קונקרטיות ומשכנעות ביחס לכל אחד מהם.

דיון והכרעה

44. בפתח הדברים, אבקש להקדים הערה ביחס לכלל השגור לפיו אין דרכה של ערכאת הערעור להתערב בממצאי עובדה ומהימנות למעט במקרים החריגים שהותוו בפסיקה. טעמו של הכלל הוא כי הערכאה הדיונית התרשמה באופן בלתי אמצעי מהעדים, ועל כן יש לה יתרון על ערכאת הערעור בכל הנוגע להערכת מהימנותם (ראו, למשל, ע"פ 9352/99 יומטוביאן נ' מדינת ישראל, פ"ד נד(4) 632 (2000)). גם בענייננו, כוחו וטעמו של הכלל עמו. בית משפט קמא שמע עשרות עדים – בהם סיטונאים, חקלאים וחלפנים – וקיבל תמונה עובדתית מפורטת ומורכבת שלא יכולה הייתה לעלות מבין דפי המוצגים לבדם. בית המשפט החליט שלא ליתן אמון בשני עדי התביעה המרכזיים – מאמון וזקן, ולאור האמור, קביעה זו תשמש אותנו כנקודת מוצא גם בהליך דנן. אך יש להזכיר גם זאת, ש"כלל אי ההתערבות הוא אך תחילת הדרך של ערכאת הערעור אך לא סופה" (ע"פ 8146/09 אבשלום נ' מדינת ישראל (8.9.2011)). בפסיקה נקבעה שורה של חריגים, שבהתקיימם ערכאת הערעור תבחן את צדקת ההרשעה על בסיס התרשמותה-היא מחומר הראיות (להרחבה ראו שם, בפסקה 19), ואלו ינחו אותנו גם במקרה דנן.

עוד יצוין בהקשר זה, כי לא מצאתי ממש בטענת המערערים לפיה דחיית גרסתם של מאמון וזקן שמטה את הקרקע תחת האפשרות להרשעה. בית המשפט לא הרשיע את המערערים על בסיס תזה חדשה, כנטען, אלא קבע שממצאי המהימנות השליליים אינם משליכים על ליבת האישומים.

טענות מקדמיות בדבר הגנה מן הצדק

45. המערערים טענו לקיומה של הגנה מן הצדק, משני טעמים.

ראשית, נטען כי סגירת התיק נגד זקן מהווה אכיפה בררנית, הואיל וזקן היה מעורב במעשי התרמית (בין היתר, נטען כי הוא המרוויח העיקרי מהם). לתמיכה בטענה

זו, המערערים הצביעו על שורה של הערות בהכרעת הדין המייחסות לזקן מעורבות עמוקה בפרשה (כך, למשל, בעמ' 72 להכרעת הדין צוין כי "אין לך עסקה יותר בלתי סבירה ממכירת החברה על ידי שי זקן לנאשם 1 [ניר – י"ע]. וגם אם, במקביל, זו ראייה רבת חשיבות לחובת הנאשמים, כך הדבר גם כלפי שי זקן").

ככלל, ההבחנה בין אכיפה בדרנית לאכיפה חלקית לגיטימית מצויה בשיקולים שהנחו את רשויות אכיפת החוק. אכיפה בדרנית מתקיימת ודאי מקום בו הרשויות הבחינו "בין בני-אדם דומים או בין מצבים דומים לשם השגת מטרה פסולה, או על יסוד שיקול זר או מתוך שרירות גרידא" (בג"ץ 6396/96 זקין נ' ראש עיריית באר שבע, פ"ד נג(3) 305, 289 (1999); וראו גם ע"פ 4855/02 מדינת ישראל נ' בורוביץ, פ"ד נט(6) 776, 816-813 (2005) (להלן: עניין בורוביץ)). אכיפה בדרנית עשויה להתקיים, במקרים המתאימים, גם בנסיבות בהן ההחלטה להעמיד אדם לדין פגעה בשוויון באופן בלתי סביר (עניין בורוביץ, בעמ' 814-816; רע"פ 1611/16 מדינת ישראל נ' ורדי, בפסקאות 65-80 לפסק דינו של המשנה לנשיאה ח' מלצר ובפסקאות 1-3 לפסק דינה של השופטת ד' ברק-ארז (31.10.2018)). בענייננו, המדינה פתחה בחקירה נגד זקן ומצאה שאין בידיה די ראיות כדי להגיש נגדו כתב אישום. המדובר בשיקול ענייני, וההגנה לא הצליחה להוכיח אחרת (להוציא טענה בעלמא בדבר נחישותם של החוקרים להפליל דווקא את המערערים). בנוסף, המערערים ניסו לצייר תמונה לפיה כל רווחי התרמית הגיעו לידיהם של זקן ומאמון, והם עצמם לא הרוויחו דבר. גרסה זו אינה מקובלת עלינו, כפי שיפורט בהמשך (פסקאות 66-68 להלן), כך שההחלטה להעמיד את המערערים לדין אינה פוגעת בשוויון במידה שחורגת ממתחם הסבירות.

46. הטעם השני בגינו נתבקשה הגנה מן הצדק הוא האופן בו נוהלה לכאורה החקירה של מאמון. נטען כי חוקריו של מאמון דחקו בו להפליל את המערערים תוך לקיחת אחריות על מרמה בסכום של 20,000 ₪, והבטיחו לו כי אם יעשה כן יורשע בגין מעורבות מצומצמת בלבד, ולא בגין הפרשה כולה. לשיטת המערערים, מאמון מסר את גרסתו אך בשל הציפיה לטובת ההנאה שהובטחה לו. לתמיכה בטענות אלו, התבססו המערערים על עדויות החוקרים, על עדותו של מאמון במשפט שנוהל נגדו, ועל העיכוב בגזירת דינו עד לאחר גזירת דינם של המערערים. לדידם, אלמלא הבטחה זו כתב האישום לא היה מוגש מלכתחילה, ולכן יש להתייחס אליה בחומרה יתרה.

בשלב זה נזכיר כי הצורך במתן הגנה מן הצדק נבחן בשלושה שלבים: בשלב הראשון, על בית המשפט לזהות את הפגמים שנפלו בהליך ולאמור את עוצמתם; בשלב

השני, יש לבחון אם קיום ההליך חרף הפגמים יביא לידי פגיעה חריפה בתחושת הצדק וההגינות; ובשלב השלישי, יש לבחון אם ניתן לרפא את הפגמים ההליכיים מבלי לבטל את כתב האישום (עניין בורוביץ, בעמ' 806-808). טענות ההגנה בנוגע לחקירתו של מאמון הן חמורות, ולטעמי המערערים לא הצליחו לבססן ברמה שצולחת את השלב הראשון. יתרה מכך, אף אם יש בהאשמות ממש, נראה שבנסיבות העניין לא מתקיים התנאי שניצב במוקד השלב השני – קיומה של פגיעה חריפה בתחושת הצדק וההגינות. במסגרת שלב זה, על בית המשפט לאזן בין האינטרסים המצדיקים את העמדת המערערים לדין לבין האינטרסים התומכים בעמידה על קיומו של הליך הוגן. ככל שהאינטרס הציבורי בהעמדה לדין חזק יותר, כך נדרשת פגיעה עוצמתית יותר בנאשמים ובזכויותיהם, ולהפך (שם, בעמ' 807). בנסיבות העניין, האינטרס הציבורי במיצוי הדין עם המערערים משקלו רב, בהתחשב בחומרת העבירות ובהיקפן; ומנגד, הפגיעה בזכויות המערערים אינה משמעותית – עדותו של מאמון כלל לא שימשה את בית המשפט לצורך הרשעתם, כך שגם אם דבקו בה אי אלו פגמים, לא הייתה להם השפעה על הכרעת הדין (ולא מצאתי ממש בטענה שכתב האישום כולו הושתת על גרסתו של מאמון).

זאת ועוד, טענותיהם של העותרים בהקשר זה הן למעשה קריאה לפסול את עדותו של מאמון מכוח דוקטרינת הפסילה הפסיקתית שנקבעה בע"פ 5121/98 יששכרוב נ' התובע הצבאי הראשי, פ"ד סא(1) 461 (2006) (להלן: הלכת יששכרוב). ונזכיר כי "בהתאם לדוקטרינה האמורה לבית-המשפט שיקול-דעת לפסילת קבילותה של ראיה בפלילים, אם נוכח לדעת כי הראיה הושגה שלא כדין וקבלתה במשפט תיצור פגיעה מהותית בזכותו של הנאשם להליך הוגן שלא בהתאם לגדריה של פיסקת ההגבלה" (שם, בפסקה 76). שאלת תחולתה של הדוקטרינה על עדות עד טרם לובנה בפסיקה כל צורכה. יש הגורסים כי הלכת יששכרוב חלה גם על עדויות (ע"פ 5002/09 מדינת ישראל נ' ז'אנו, בפסקה 17 לפסק דינו של השופט (כתוארו אז) א' לוי (2.12.2010); ע"פ 3237/15 יהודה נ' מדינת ישראל, בפסקאות 40-50 לפסק דינו של השופט מ' מזוז (1.6.2016) (עניין יהודה)); אך ספק אם גישה זו התגבשה לכדי הלכה (עניין יהודה, בפסקה 50; דנ"פ 9216/10 ז'אנו נ' מדינת ישראל, בפסקה 12 (23.3.2014); ע"פ 9141/10 סטואר נ' מדינת ישראל, בפסקאות נג-נו לפסק דינו של השופט (כתוארו אז) א' רובינשטיין (28.4.2014) (להלן: עניין סטואר)). גם בענייננו-אנו אין השאלה נדרשת להכרעה. ראשית, משום שאין צורך בפסילת ראיה שכלל לא שימשה את בית המשפט לצורך ההכרעה; ושנית, גם אם נניח שבית המשפט הושפע במידת-מה מגרסתו של מאמון, הרי שהיה זה מתוך התבססות על עדותו בבית המשפט ולא על הודעתו במשטרה, שהיא, על פי הטענה, הראיה שהושגה באמצעים פסולים. משכך, גם אם ההודעה של מאמון אכן הושגה שלא כדין, אין הדברים

נכונים לגבי עדותו. יפים לעניין זה דבריו של השופט (כתוארו אז) א' רובינשטיין בעניין סטואר: "העדות מעל דוכן העדים היא כפרי עץ, שגם אם שרשיו יונקים ממקורות יניקה שונים, עדיין עשוי להתקיים בהם "וְנִתְמַד הָעֵץ לְהַשְׁכִּיל" (בראשית, ג', ו'), ופירותיו למאכל ניתנו" (שם, בפסקה נו).

הטענות המקדמיות נדחות אפוא, וניגש לבחינת האישומים עצמם.

אישום ראשון – עוקץ החקלאים

47. העבירה של קבלת דבר במרמה מוגדרת בסעיף 415 לחוק העונשין:

'קבלת דבר במרמה' – המקבל דבר במרמה, דינו – מאסר שלוש שנים, ואם נעברה העבירה בנסיבות מחמירות, דינו – מאסר חמש שנים.

הרכיב "מרמה" מוגדר בסעיף 414 לחוק העונשין:

'מרמה' – טענת עובדה בענין שבעבר, בהווה או בעתיד, הנטענת בכתב, בעל פה או בהתנהגות, ואשר הטוען אותה יודע שאינה אמת או שאינו מאמין שהיא אמת.

על רקע הוראות אלו, נקבע בפסיקה כי היסוד העובדתי הנדרש להתגבשות העבירה מורכב משלושה רכיבים: טענה כוזבת, קבלת דבר וקשר סיבתי בין המצג הכוזב לתוצאה (ע"פ 2597/04 רויטמן נ' מדינת ישראל, בפסקה 24 (20.11.2006); ע"פ 8080/12 מדינת ישראל נ' אולמרט, בפסקאות 122-123 לפסק דינו של השופט (כתוארו אז) ס' גובראן והאסמכתאות שם (28.9.2016)). היסוד הנפשי הנדרש הינו מודעות להתקיימותם של היסודות העובדתיים – היות המצג כוזב, היתכנותה של התוצאה וקיומו של קשר סיבתי (ע"פ 5734/91 מדינת ישראל נ' לאומי ושות' בנק להשקעות בע"מ, פ"ד מט(2) 4, 22 (1995) (להלן: עניין לאומי)).

על רקע זה נבחן את שני רכיבי המרמה המיוחסת למערערים במסגרת אישום זה: האחד, הזדהות בפני החקלאים באופן שמטשטש את ההבחנה בין "קווי חלוקה" ל"רוי רום שיווק", והשני, מסירת שיקים דחויים בידיעה שלא יהיה להם כיסוי במועד משיכתם.

(א) טשטוש ההפרדה בין החברות בפני החקלאים

48. בית המשפט המחוזי שמע את עדויות החקלאים והתרשם כי מדובר בעדויות מהימנות, בין היתר מן הטעם ש"אין כל סיבה לעשרות חקלאים מהגליל והגולן להעליל על הנאשמים ללא סיבה" (עמ' 15 להכרעת הדין). מהעדויות עולה כי צביקה וניר, שהיו הפנים של "קווי חלוקה" מול חקלאי הצפון, הציגו את החברה באופן שטטש את ההבחנה בינה לבין "רוי רום שיווק" שבבעלות זקן. כך, אחמד עמאשה, סוחר פירות מרמת הגולן, העיד כי צביקה וניר הציגו את עצמם בתור "הקניין של רוי רום שיווק". לטענתו, עד לקבלת השיקים מהחברה "לא ידענו שיש קווי חלוקה ויש רוי רום שיווק" (עמ' 140 לפרוטוקול). חסן אבו סלח, שהיה בזמנו מנהל בית קירור בצפון, אמר כי צביקה ציין בפניו שמדובר בשתי חברות, אך עשה זאת באגביות ותוך שהדגיש את הקשר ביניהן:

[...] "בישיבה הראשונה הוא דיבר על החברה השניה אבל לא דיברנו עליה הרבה. זה הכל. הוא אמר לי אנחנו שתי חברות שעובדות ביחד באותו מקום, חנות מס' 4. ש. אבל הוא הסביר לך מה הקשר בין החברות האלה? ת. לא. מה הקשר מבחינת בעלות? ש. לא יודע. אני שואל מה הוא אמר לך לגבי החברות האלה? ת. אמר לי כן שרוי רום שיווק עוסקת במכירת בקומסיון ורוי רום לגבי החלוקה, מוכרת לבתי מלון בקניה ישירה ודברים כאלה" (עמ' 296 לפרוטוקול).

וכן:

"צביקה שידר שהם עסק אחד, מקום אחד, משרד אחד, חנות אחת, מס' 4" (עמ' 320 לפרוטוקול).

49. ואכן, ניכר מהעדויות כי החקלאים נקלעו לבלבול בין החברות. מעידה על כך, בין היתר, עדותו של חסן אבו סלח, אשר לדבריו הוציא תעודות משלוח על שם "רוי רום שיווק", ורק לקראת רישום החשבונות, כשהתקשר לוודא את פרטי החברה בשנית, צביקה תיקן אותו וביקש שירשום את החשבונות על שם "קווי חלוקה" (עמ' 298 לפרוטוקול). הבלבול גרם לכך שהחקלאים ייחסו ל"קווי חלוקה", בטעות, את המוניטין של "רוי רום שיווק". כך, למשל, קאסם אבו שהין, שהיה בתקופה הרלוונטית מנהל בית קירור לתפוחים, סיפר כי:

"יום אחד הגיע אלי ניר לבית הקירור, נכנס אלי למשרד וביקש שהוא צריך לקנות מבית הקירור תפוחים. הציג את עצמו כמנהל רואי רום שיווק פירות [כך במקור – י"ע], ישבנו, שוחחנו, אמרתי לו תן לי לבדוק מה קורה, אני אשאל ואחר כך נדבר. עשיתי ככה, שאלתי אנשים שהם מירושלים ואמרו לי רואי רום שיווק חברה מאוד טובה והשם שלה רודף לפניה הרבה שנים. דיברתי עם הועד גם של בית הקירור ואמר לי בסדר, אם הם בסדר אז אין בעיה" (עמ' 527 לפרוטוקול).

לטעות דומה נקלע גם יורם חפץ (להלן: חפץ), יבואן אננסים:

"הוא [צביקה – י"ע] הציג את עצמו בתור קניין או עובד בחברה של רוי רום. רוי רום אני הכרתי אותו מקודם וידעתי שיש שמה משהו בשם זקן, אני גם אותו לא הכרתי עד אז שביררתי עליו ואני ידעתי מבחינת העבר שלי איתו אני ידעתי שהוא בסדר מבחינת תשלומים, לא היתה שום בעיה איתו" (עמ' 337 לפרוטוקול).

חפץ לא הסתפק בכך ובירר על החברה ברשם החברות, שם גילה שמדובר בשתי חברות שונות. חפץ שאל את צביקה לפשר העניין, והלה השיב כי מדובר בהפרדה פיקטיבית לצרכי מס:

"וכששאלתי את צביקה למה זה שתי חברות [...] הוא אמר לי שהם עשו הפרדה לצרכי מס [...] כאילו זקן הוא כן שותף אבל הוא שותף לא רשום לצרכי מס. הוא מכר חברה אחת של החלוקה לניר בנימין, זה מה שהוסבר לי וכששאלתי אותו מי חותם על הצ'קים, הוא אמר לי שזקן חותם על הצ'קים. אני הייתי משוכנע שאני עובד עם זקן וזהו, בדיעבד התברר שזה לא נכון" (שם).

50. בנוסף, מספר חקלאים העידו כי דיברו בטלפון על ענייני החברה עם אדם שהזדהה כשי זקן. כך למשל, חסן אבו סלח העיד כי קיבל מצביקה את המספר של אותו "זקן" לצורך בירורים בעניין פרטי החברה ותנאי התשלום. המספר שקיבל שייך למכשיר טלפון שנתפס אצל ניר בחיפושם שנערכו אצלו (ת/81). כמו כן, לימים, כשנסע אבו סלח לירושלים להתעמת עם המערערים, ניגש לזקן והציג את עצמו בפניו: "דיברנו כמה פעמים. אני זה חסן ממג'דל' אמר לי 'לא דיברנו'. 'אתה לא זוכר?' 'לא זוכר. לא דיברת איתי אף פעם'" (עמ' 305 לפרוטוקול; וראו גם עדותו של זקן בעמ' 130-131

לפרוטוקול). צביקה וניר, שנכחו בחדר, ניסו להסביר שמדובר בשי אחר, שעובד אצלם בשיווק ומתגורר בנתניה. לא למותר לציין שאותו שי מנתניה לא זומן להעיד. יתרה מכך, בהודעותיהם של ניר וצביקה במשטרה נאמר בפירוש שאין עובדים ב"קווי חלוקה" (ת/10, בשורה 86; ת/23, בשורה 46).

בדומה, יורם חפץ קיבל שיחת טלפון ממספר הטלפון שהיה שמור אצלו בנייד כמספר הטלפון של ניר, ודיבר עם אדם שהזדהה כזקן (עמ' 349-350 לפרוטוקול):

"ת. הוא אמר לי שהם נמצאים בשדה התעופה הוא וניר והם טסים לחוץ לארץ לשבוע וכשהוא יחזור, הוא יחתום לי ערבות והוא מצטער שלא הספיק לחתום לי. וזהו. אחרי זה בפגישה שלי עם שי זקן, הוא אמר לי שהוא לא היה בחוץ לארץ, הוא לא ידע על מה אני מדבר בכלל אבל זה מה שהיה.
ש. ומה הוא אמר לגבי השיחה הזאתי?
ת. הוא לא יודע עליה".

51. לאור מצבור העדויות, שהובא כאן אך בתמצית, אין ספק בידי כי ניר וצביקה הציגו בפני החקלאים "טענת עובדה" בדבר קיומו של קשר בין החברות. ודוק, הם הקפידו לציין שמדובר בחברות נפרדות, אך יצרו מצג שווא לפיו החברות קשורות זו לזו בקשר הדוק. הצגת הדברים באופן זה אפשרה למערערים לנכס לעצמם את המוניטין של זקן, ובה בעת להבטיח שהחקלאים ירשמו את תעודות המשלוח והחשבוניות לפקודת המוטב הנכון. עקב הטענות הכוזבות הללו קיבלו ניר וצביקה את הסכמת החקלאים למכור להם סחורה בהיקפים גדולים ובתנאי תשלום בעייתיים, כפי שיפורט במסגרת הדיון בחלק השני של המרמה (פסקאות 56-69 להלן), כך שמתקיים גם היסוד של קבלת דבר כתוצאה מהטענה הכוזבת.

52. נותרה השאלה אם ניר וצביקה היו מודעים לכך שמדובר בטענה כוזבת, שכן לטענתם הם אכן ראו עצמם בשעתו כקניינים של "רוי רום שיווק". הזדהות כקנייניו של אחר משמיעה מניה וביה שאותו גורם שלישי מודע לעסקאות המבוצעות בשמו, ואמון בצורה זו או אחרת על התשלום עבורן. אולם, בענייננו, הטענה ששימשו כקניינים אינה מתיישבת עם הגרסה הראשונה שמסר ניר במשטרה, שבה הדגיש כי "אף פעם לא השתמשתי בשם של שי זקן [...] לשי זקן אין שום אחריות לחברה הזו. האחריות שלו נגמרה כשהוא מכר לי את החברה" (ת/9, בשורות 10-12). בנוסף, בחוזה המכירה של "קווי חלוקה" אין כל התייחסות לכינון יחסי קניינות בין החברות לאחר המכירה (ת/3),

וגם בעדויות של זקן ועובדיו אין רמז לכך ש"רוי רום שיווק" היא ששלחה את המערערים או שילמה עבור עסקאותיהם עם החקלאים. ולבסוף, כפי שאראה בהמשך (פסקה 55 להלן), ניכר כי המערערים ידעו שמאמון משמש כ"איש קש". פירוש הדבר הוא שלא היה שינוי אמיתי ביחסיהם עם זקן בין התקופה שבה שיווקו את הסחורה ישירות אליו לבין התקופה שבה שיווקו אותה באמצעות מאמון כגורם מתווך. הואיל ומוסכם על הכל כי בתקופה המאוחרת המערערים לא היו קניינים של זקן, שוכנעתי כי המערערים היו מודעים לכך שאינם קניינים גם בתקופה שקדמה למעורבותו של מאמון. ולכל זאת יש להוסיף כי גם ככל שהמערערים אכן האמינו שהם פועלים כקניינים של זקן, אין בכך להסביר את השיחות הפיקטיביות עם מי שהתחזה לשי זקן, או את ההסברים שניתנו ליוזם חפץ בדבר הפרדה לצרכי מס.

53. שוכנעתי אפוא כי הרשעתם של ניר וצביקה במעשים שתוארו, בדין יסודה. בשולי הדברים, יצוין כי גם שמעון נכח בחלק מהנסיעות לצפון (בהן שימש כנהג), אך לא הצטרף לפגישות. הסיבה לכך היא, כאמור לעיל, השם הרע שיצא לו בקרב החקלאים לאחר שרכש מהם סחורה שלא שולם בעדה (עמ' 983 לפרוטוקול, בעדותו של שמעון; עמ' 167 לפרוטוקול, בעדותו של החקלאי יונתן מזרחי). ויובהר כבר עתה, כי היעדרותו מהפגישות לא מלמדת על אי מעורבות בענייני החברה, כפי שתעיד מעורבותו העמוקה במעשי המרמה שיתוארו להלן.

(ב) מסירת השיקים לחקלאים תוך מודעות להיעדר הכיסוי הצפוי

54. אין מחלוקת כי החברה לא עמדה בתשלומיה לחקלאים – שיקים דחויים שנמסרו לחקלאים על סך 2,967,774 ₪ חזרו בהיעדר כיסוי, וסכום נוסף של כ-1,500,000 ₪ לא שולם כלל. המחלוקת בין הצדדים נוגעת לשתי סוגיות: מודעות המערערים לכך שלשיקים לא יהיה כיסוי במועד פירעונם והתקיימותו של היסוד "קבלת דבר" (כהגדרתו בסעיף 438 לחוק העונשין). שתי הסוגיות קשורות בטבורן למחלוקת בדבר תפקידו של מאמון במערך ההתקשרויות הכולל, ועל כן ראיתי לפתוח בהערה כללית בעניין זה.

55. הכל מסכימים כי מאמון שימש כ"איש קש". השאלה השנויה במחלוקת היא מטעם מי פעל – האם נשלח על ידי זקן במטרה להוליך שולל את המערערים, או על ידי המערערים במטרה להונות את החקלאים (ואפנה את הקורא לשלל הגרסאות בעניין זה – לפי מאמון, המערערים פנו אליו וביקשו שהסחורה תעבור על שמו "כי הם לא רוצים לשלם לאנשים"; לפי זקן, הוא שמע על ההתקשרות בין ניר למאמון לאחר מעשה; ולפי

ניר, מאמון פנה אליו והציע לו מחיר סגור, וזאת בשליחותו של זקן; עמ' 14, 123 ו-907-906 לפרוטוקול, בהתאמה). כזכור, בית משפט קמא לא הכריע בשאלה זו, מאחר שסבר שיש בסיס מספיק להרשעת המערערים גם אם תפקידו של מאמון נותר בלתי מבורר. הגם שאיני רואה להתערב בקביעה זו, לא אכחד כי לדידי המערערים היו מודעים לכך שההתקשרות עם מאמון היא פיקטיבית. הבסיס להתרשמות זו הוא היעדר ההיגיון העסקי בהתנהלותו של זקן על פי גרסת המערערים. לאמור, אם זקן חשש שניר יעזוב אותו בגלל שיטת הקומיסיון, הוא יכול היה להציע לניר מחיר סגור, ולא ברור מדוע ישלח את מאמון כדי שיעצב זאת במקומו. זאת ועוד, ההסבר היחיד שיכול להיות להתנהלות זו הוא שלא הייתה לזקן כוונה לעמוד בהתחייבותו כלפי ניר והוא העדיף שהאשמה תיפול על מאמון (ראו פרוטוקול הדיון בבית משפט זה מיום 17.6.2019, בעמ' 7). אולם, אם זהו אכן ההסבר, ברי שהמערערים הבינו שמאמון הוא שחקן פיקטיבי, גם לפי גרסתם-הם, ברגע בו גילו שנשלח על ידי זקן (שם, בעמ' 6). לטעמי, יש בהגיונם של דברים כדי לחזק את התזה לפיה המערערים הם ששלחו את מאמון וממילא היו מודעים לכך שמדובר בגורם פיקטיבי שאין לסמוך על השיקים שמסר. מה עוד, וכפי שציין בית משפט קמא, אילו היו המערערים פועלים כסוחרים תמי לב, לא היה כל הגיון מבחינתם לסמוך באופן עיוור דווקא על מאמון, סוחר שלא קיבלו ממנו קודם לכן אפילו שיק אחד, ולספק לו סחורה בהיקף כה גדול כנגד שיקים דחויים. בנוסף, סופו מעיד על תחילתו, ותחילתו של הסיפור ברכישה מוזרה של חברת "קווי חלוקה" מזקן בסכום של 50,000 ₪, על אף שניתן היה להקים חברה חדשה בסכום של כ-2,000 ₪.

ועתה לשני יסודות העבירה השנויים במחלוקת – מודעות להיעדר הכיסוי וקבלת דבר כתוצאה ממעשי המרמה.

מודעות להיעדר הכיסוי

56. מסירת שיק דחוי "מהווה הצהרה, כי הנותן הוא במצב שיאפשר לו להמציא לשיק כיסוי בעת הגיע זמן פרעונו" (ע"פ 184/59 כוגן נ' היועץ המשפטי לממשלה, פ"ד יד 141, 141 (1960)). בענייננו, הגעתי למסקנה שהמערערים ידעו שהשיקים צפויים לחזור, וממילא שמדובר בהצהרה כוזבת. מודעותם נלמדת משורה של ראיות – אופן פריסת השיקים שנמסרו לחקלאים, פרשת שמביקו כחיזוק לאישום העיקרי, ואישומים 2-3 כחיזוק נוסף – אשר הצטברותן מוכיחה מעבר לספק סביר כי המערערים צפו את חילול השיקים.

57. דפוסי התשלום החריגים שאפיינו את עבודתם של המערערים עם החקלאים משתקפים בטבלת סיכום התשלומים לחקלאים (ת/80) ובפלט חשבון הבנק של "קווי חלוקה" (ת/83). וזוהי, בקווים כלליים, השיטה: בתחילת ההתקשרות שולמה התמורה כדבעי, בין בשיקים שנרשמו לפירעון מיידי או בשיקים דחויים לחודש לערך. שלב זה נועד, כך נראה, כדי לרכוש את אמון החקלאים ולהשיג את הסכמתם להגדלת היקפי הרכישה לקראת מועד הפסקת הפעילות בחשבון – 10.7.2015. בשלב הבא, נמסרו לחקלאים שיקים שמועדי פירעונם נקבעו כולם לטווח שבין ה-10.7.2015 לבין ה-27.7.2015, ללא תלות בשאלה מתי נמסר השיק לחקלאי. כלומר, אם בשלב הראשון, על פי רוב, ניתנו השיקים כחודש לפני מועד פירעונם, הרי שבשלב השני ניתנו השיקים כחודש לפני מועד פירעונם יהיה סמוך לאחר ה-10.7.2015, ויהא זה חודש וחצי אחרי מסירת השיק או ימים ספורים לאחר מכן. כך למשל, ליורם חפץ נמסרו בהפרש של 20 ימים שני שיקים שמועד פירעונם זהה – 11.7.2015. וכדברי חפץ, "הסיכום שלי היה שוטף 30 נדמה לי אז הוא היה יכול לתת את זה יותר מאוחר אז הוא נתן בכל זאת לאותו תאריך" (עמ' 337 לפרוטוקול). דוגמה נוספת מצויה בעדותו של אחדד עמאשה, שמכר למערערים סחורה בהיקפים גדולים, וקיבל בעבורה שיק מזומן אחד (עמ' 140 לפרוטוקול) ושורה של שיקים דחויים לתקופה של יותר מחודש, שחזרו כולם כי מועד פירעונם היה אחרי ה-10.7.2015. ואף אם נרחיק מבטנו מהעדויות הפרטניות ונביט על תנועות החשבון ממעוף הציפור, אין מקום לספק. הפקדת השיקים על ידי החקלאים בתקופה שבין רכישת החברה ועד ה-10.7.2015 נעשתה טיפין טיפין, שיקים אחדים מידי כמה ימים. ואילו לאחר ה-10.7.2015 האמיר מספר ההפקדות היומי בפתאומיות ועמד על 16 שיקים ב-12.7.2015 ו-10 שיקים ב-13.7.2015.

58. ברוב המכריע של המקרים, הסכומים שנרשמו בשיקים המאוחרים, אלו שלא נפרעו, גבוהים יותר מאלו שנרשמו בשיקים שנפרעו. כך למשל, לפי נתוני השיקים שקיבל החקלאי יהונתן מזרחי, סכום השיקים שנפרעו עומד על 123,620 ₪, וסכום השיקים החוזרים עומד על כ-168,540 ₪. אצל החקלאי אבי חנוכי הפער משמעותי אף יותר – סכום השיקים שנפרעו עומד על 191,160 ₪, בעוד שסכום השיקים החוזרים עומד על כ-412,100 ₪. ובאופן כללי, השיקים שכובדו הסתכמו בסך של 1,676,800 ₪, בעוד השיקים שחוללו עמדו על סך של 2,967,774 ₪. ואידך זיל גמור.

59. אופן פריסת השיקים מוכיח באופן ישיר וברור את התכנון המקדים של ניר ואת המודעות שלו להיעדר הכיסוי העתידי, בהיותו אמון על תשלומי החברה ועל יחסיה עם

החקלאים. לצד זאת, יש בסיס לקביעה כי שמעון וצביקה היו מעורבים אף הם בהתנהלות הכספית של "קווי חלוקה", וממילא כי ידעו על דפוסי התשלום המרוכזים והחריגים.

שמעון היה מעורב בחשבונות החברה, גם לפי גרסת המערערים. ניר אף כינה אותו "רואה חשבון פרטי" (עמ' 929 לפרוטוקול). מעורבותו באה לידי ביטוי במעבר תדיר על הכרטסות של "קווי חלוקה" ב"רוי רום שיווק", במטרה לוודא שהחברה קיבלה את מלוא התמורה בעבור הסחורה שמכרה (עמ' 1012-1013 לפרוטוקול), ויש בכך כדי להעיד על בקיאותו ומעורבותו בעסקיה השוטפים. כמו כן, שמעון לא נכח בפגישות עם החקלאים, מהסיבות שתוארו לעיל, אך היה בקשר טלפוני עם ניר בעניין המחירים ומועדי התשלום: "היה תעודות משלוח שנמצאות ברכב וכאילו ניר היה סוגר את המחירים [...] הרכב היה אצלי, [ניר] היה מתקשר אלי שואל אותי יונתן מזרחי כמה צריך לרשום לו צ'ק או לא יודע מה? הייתי אומר לו כך וכך רשום ואיזה תאריך סיכמתם, זה הכל" (עמ' 1012 לפרוטוקול). לכך יש להוסיף את עדותו של מיכאל מזרחי (להלן: מזרחי), שניהל קשרים עסקיים עם שמעון. מזרחי העיד כי שמעון ביקש להיפרע מחובותיו כלפיו באמצעות שיקים של "קווי חלוקה", וכי במוסרו את השיקים התריע בפני מזרחי שהחברה עתידה להיסגר: "השיקים של שי רום כרגע טובים, אני לא יודע מה יהיה בעוד חודשיים, יכול להיות שהחברה תיסגר" (עמ' 177 לפרוטוקול), וכן "השיקים כרגע שכירים [סחירים – י"ע] אך בעוד חודשיים לא יהיו שכירים [סחירים – י"ע]" (עמ' 178 לפרוטוקול). בחקירתו הנגדית, נשאל מזרחי אם כוונתו לחברת "שי רום שיווק" וענה בחיוב. המערערים ביקשו להיבנות מכך כדי להראות שכלל לא התכוון ל"קווי חלוקה", אך אין בידי לקבל טענה זו. לאורך עדותו, מזרחי כינה את החברה "שי רום", והדבר לא מעיד אלא על חוסר ההבחנה שלו לגבי שם החברה. מזרחי אף הבהיר שמדובר בחברה השייכת לשמעון ("הוא בא להחזיר לי את הכספים שהוא חייב לי על-ידי שיקים של חברות שונות שלו", וכן – "היהודי הזה, שמעון טובול, כל יום פותח עשרים חברות"; עמ' 175-176 לפרוטוקול). נראה אפוא כי הדברים מתיישבים בצורה סבירה יותר עם הפרשנות לפיה מזרחי התכוון ל"קווי חלוקה".

אשר לצביקה, הוא היה אמון על סגירת המחירים מול חקלאים מסוימים וכן על תיאום ההעמסות וההובלות (ראו עמ' 942, 950-951 לפרוטוקול, בעדותו של ניר; ועמ' 1048-1049 ו-1052 לפרוטוקול, בעדותו של צביקה). לפיכך, ברי כי היה מודע למועדי התשלומים ולסכומיהם. על רקע הדברים הללו אין ספק בידי כי שלושת המערערים היו מודעים לאופן פריסת השיקים שתואר לעיל.

60. עם זאת, אופן פריסת השיקים מהווה אך ראייה נסיבתית למודעות המערערים להיעדר הכיסוי ולהיותו מתוכנן מראש, ויש לבחון אותה בהתאם. ראייה נסיבתית היא ראייה אשר לא מוכיחה את העובדות המבססות את העבירה, אלא עובדות אחרות אשר מובילות למסקנת ביניים שממנה ניתן להסיק, בדרך של היסק לוגי, את התקיימותן של העובדות הטעונות הוכחה (ע"פ 1888/02 מדינת ישראל נ' מקדאד, פ"ד נו(5) 221, 227 (2002) (להלן: עניין מקדאד); ע"פ 6167/99 בן שלוש נ' מדינת ישראל, פ"ד נז(6) 577, 586-587 (2003)). ראיות נסיבתיות עשויות לעמוד ברף ההוכחה הנדרש בפלילים רק אם הן לא מותירות ספק סביר בדבר מעורבותו של הנאשם במיוחס לו. היעדר ספק סביר משמעו כי המסקנה ההגיונית היחידה שניתן להסיק ממארג הראיות הנסיבתיות היא מסקנה מפלילה, וכי לא ניתן להעלות על הדעת באופן סביר מסקנה המתיישבת עם חפות (ע"פ 2132/04 קייס נ' מדינת ישראל, בפסקאות 5-6 לפסק דינה של השופטת א' פרוקצ'יה (28.5.2007); ע"פ 6392/13 מדינת ישראל נ' קריאף, בפסקה 99 לפסק דינו של השופט נ' סולברג (21.1.2015); ע"פ 10479/08 פלוני נ' מדינת ישראל, בפסקה 22 לפסק דינו של השופט י' דנציגר (11.6.2009)).

הסקת מסקנה מפלילה מראיות נסיבתיות תיעשה בתהליך תלת-שלבי:

"בשלב ראשון נבחנת כל ראייה נסיבתית בפני עצמה כדי לקבוע אם ניתן להשתית עליה ממצא עובדתי; בשלב שני, נבחנת מסכת הראיות כולה לצורך קביעה האם היא מערבת, לכאורה, את הנאשם בבצוע העבירה, כאשר הסקת המסקנה המפלילה היא תולדה של הערכה מושכלת של הראיות, בהתבסס על נסיון החיים ועל השכל הישר. המסקנה המפלילה עשויה להתקבל גם מצירופן של כמה ראיות נסיבתיות, אשר כל אחת בנפרד אמנם אינה מספיקה לצורך הפלילה, אך משקלן המצטבר מספיק לצורך כך. בשלב שלישי, מועבר הנטל אל הנאשם להציע הסבר העשוי לשלול את ההנחה המפלילה העומדת נגדו. הסבר חלופי למערכת הראיות הנסיבתית, העשוי להותיר ספק סביר ביחס להנחה המפלילה את הנאשם, די בו כדי לזכותו. בית המשפט מניח את התיזה המפלילה של התביעה מול האנטי-תיזה של ההגנה, ובוחן האם מכלול הראיות הנסיבתיות שולל מעבר לכל ספק סביר את גרסתו והסברו של הנאשם" (ע"פ 9372/03 פון וייזל נ' מדינת ישראל, פ"ד נט(1) 745, 754 (2004); ההדגשות במקור).

61. בענייננו, אופן פריסת השיקים מלמד על ריכוז חריג של מועדי פירעון השיקים ועל גידול בסכומיהם לקראת ה-10.7.2015. עובדה זו מובילה בתורה למסקנה המפלילה

לפיה המערערים נערכו לקראת התאריך האמור וצפו את חזרת השיקים. המערערים ידעו שבתאריך זה תופסק הפעילות בחשבון ודאגו לרכוז את מועדי פירעונם של מרבית השיקים לימים הסמוכים. יתרה מזאת, לא בכדי השיקים שאמורים היו להיפרע במועדים אלו עמדו, בסך הכל, על סכום גבוה בהרבה מהשיקים שנפרעו. מסקנות אלו נסמכות בין היתר על הסטייה הניכרת משיטות התשלום המקובלות בשוק הסיטונאי, כפי שהן עולות מעדויות החקלאים (ראו לדוגמה בעמ' 295 ו-300-301 לפרוטוקול, בעדותו של אבו סאלח; עמ' 170-172 לפרוטוקול, בעדותו של אייזיק אברהם; ועמ' 335-337 לפרוטוקול, בעדותו של יורם חפץ), מעדותה של אירית יששכר, מנהלת החשבונות של "רוי רום שיווק" (עמ' 381-382 לפרוטוקול) ואף מהודעתו של צביקה עצמו ("תראי, אני עובד כבר 15 שנה בשוק. מה שמתנהל בשוק זה לקחת סחורה כל השבוע אותו הדבר מסיטונאים, מחקלאים ומספקים ופעם בשבוע מוציאים תשלום. את יכולה לבדוק [...]) זה ידוע בכל הארץ בעולם של הפירות והירקות" (ת/24, בשורות 43-45)). חריגותה של העסקה נתמכת גם בעובדה שהשגת הסכמתם של החקלאים לתנאי התשלום הצריכה את מעשי התרמית שתוארו בסעיף הקודם (טשטוש ההפרדה בין החברות).

בחנתי את הסברי ההגנה לאופן פריסת השיקים, ולא מצאתי שיש בהם כדי לבסס הסבר מניח את הדעת שמתיישב עם חפות. יוזכר כי התזה החלופית המזכה צריכה להיות סבירה ובעלת אחיזה בחומר הראיות, וכי אין להסתפק בתזה קלושה ודמיונית (ע"פ 4354/08 מדינת ישראל נ' רבינוביץ, בפסקה 2 (22.4.2010); עניין מקדאד, בעמ' 228). לטענת המערערים, דפוסי התשלום שתוארו אינם אלא ביטוי לאופן ההדרגתי שבו צומחת חברה חדשה ולניסיונותיה לכוונן יחסי אמון עם לקוחותיה. טענה זו עשויה אמנם להסביר את הגידול בסכומי השיקים, אך אינה מסבירה את הריכוז החריג והמובהק של השיקים לימים שלאחר ה-10.7.2015. את המאפיין הזה ביקשו המערערים להסביר בטענה אחרת, לפיה הסתמכו על התשלומים שהיו אמורים להתקבל ממאמון בסך 2.1 מיליון ₪. אולם גם הסבר זה אינו מתקבל על הדעת משני טעמים. ראשית, משום שגם בו אין להסביר את הריכוז החריג. ולראיה, לא נמצא בחשבון החברה ריכוז דומה של שיקים לאחר העברות בנקאיות קודמות מזקן (אמנם הסכומים בהעברות אלו היו נמוכים יותר, אך נראה כי ההתנהלות בעניינם משקפת את התנהלות העסקית הרגילה של החברה, שבה ההכנסות משתלבות במחזור הכספים השוטף). ושנית, קשה להלום כי המערערים נתנו את אמונם בשישה שיקים בסכום של 2.1 מיליון ₪ (סכום שלא היה דומה לו לפני כן בהכנסות החברה), אשר מועדי פירעונם כה סמוכים זה לזה (10.7.2015; 15.7; 20.7; 25.7; 30.7; 3.8), וזאת, מידיו של סוחר שלא שילם להם לפני כן אף לא שיק אחד. גם אם נניח שהמערערים לא ידעו שהחשבון של מאמון מוגבל, הרי שהשיקים שמסר אינם מעוררי

אמון, וחזקה על סוחרים עתירי ניסיון כמו המערערים שהבחינו בכך. הסבריה של ההגנה מסבירים אפוא רק את הגידול בסכומים סביב ה-10.7.2015, אך לא את הריכוז הדרמטי של השיקים ב-12-13.7.2015 ולא את העובדה שמועדי הפירעון נדחסו לתקופה קצרה במקום שמועד פירעונם יהיה קבוע לחודש לאחר מועד מסירתם, כפי שהיה נהוג בחברה בתחילת דרכה. דווקא ההיבטים החריגים ביותר באופן התשלום של החברה לא זכו אפוא להסבר. ואכן, נראה כי קשה להעלות על הדעת טעם עסקי סביר שבעטיו תחליט חברה לרכז את כל התחייבויותיה לתקופה קצרה בהסתמך על תשלום מפוקפק עד-מאוד, בבחינת להיות או לחדול. אשר על כן, שוכנעתי כי הראיות הנסיבתיות שלפניי מובילות למסקנה סבירה אחת בלבד לפיה היעדר הכיסוי היה ידוע מראש.

62. אוסיף כי המערערים ניסו להיבנות מהעובדה שניר העביר לחקלאי מאג'ד קיש 150,000 ₪ במזומן לאחר שהשיקים התחילו לחזור (עמ' 151-152 לפרוטוקול), וטענו שיש בכך כדי לשלול כוונת מרמה. ברם, לאור מכלול הראיות נראה כי התשלום הנקודתי לקיש אינו אלא ניסיון להשתיק את התרעומת של החקלאים ולחזק את מצג השווא. וזאת, בייחוד לאור העובדה שקיש הוא החקלאי שהוזהר מבעוד מועד על-ידי שמביקו ואשר היה מועד במיוחד לחשוף את התרמית. רמז לכך שאכן מדובר בניסיון השתקה מצוי בפליטת הפה של ניר בהודעתו מיום 9.11.2015:

ש: מחומר החקירה עולה כי אתה ושמעון טובול
כעסתם על ציון שמביקו כיוון שאמר לחקלאים בצפון
שהשיקים של חברת רוי רום קווי חלוקה לא טובים.
תגובתך?
ת: והחקלאי קיבל אותם
ש: זו תגובתך?
ת: כן
ש: האם כעסת או לא כעסת על ציון?
ת: לא כעסתי, על איזה חקלאי מדובר?"

מחילופי דברים אלה עולה כי ניר ידע עם איזה חקלאי שוחח שמביקו עוד לפני שהחוקר ציין זאת. הדבר מהווה חיזוק למהימנותו של שמביקו ואישוש לטענותיו בדבר איומים. וחשוב מכך לענייננו, ניכר כי ניר קישר באופן אוטומטי בין תקרית שמביקו לבין התשלום שהועבר לקיש בהמשך. אשר על כן התקשיתי לראות בתשלום המשותק והנקודתי האמור אינדיקציה לתום ליבם הנטען של המערערים. ויובהר כי הדברים נאמרים בבחינת למעלה מן הצורך, שכן לצורך התגבשות העבירה אין צורך בהוכחת כוונה במובנה כרצון בקרות ההתרחשות, ודי ב"הלך נפש של 'ידיעה' שאותה טענה אינה

אמת, או הלך נפש של 'אי אמון' באמיתות הטענה" (יעקב קדמי על הדין בפלילים כרך א 405 (התשנ"ד); וראו גם עניין לאומי, בעמ' 22).

כמו כן, סבורני כי יש לראות בפרשת האיומים על שמביקו משום חיזוק לראיות הנוגעות לפרשה המרכזית. הפרשנות שהציעו המערערים, לפיה השיחה עם שמביקו נועדה למנוע ממנו להבריח לקוחות מ"קווי חלוקה", היא אמנם פרשנות אפשרית, אך נראית פחות סבירה בנסיבות העניין. המחיר שהמערערים היו עלולים לשלם בשל חשיפת התרמית כבד בהרבה מאשר פגיעה רגילה בעסקיהם, ולפיכך מהווה הצדקה חזקה יותר מבחינתם לנקיטת אמצעים פליליים ולבחירה בדרך הפסולה של הפחדות ואיומים.

63. ראיה נוספת למודעותם של המערערים להיעדר הכיסוי מצויה בפריסת השיקים המתוארת באישומים 2-3.

כך, על פי האמור באישום השני, מועדי הפירעון של השיקים שמסרו שמעון וצביקה לחלפן מלול נקבעו ליום 10.7.2015 ואילך. ריכוז כל ההתחייבויות של החברה לתקופה קצרה בהסתמך על התשלומים של מאמון בלבד, שעה שהייתה למערערים אפשרות להפקיד כסף בחשבון ולבטח את עצמם מפני מפלה, היא התנהלות תמוהה ומחשידה. האישום השני אף מהווה עדות נוספת למעורבותם העמוקה של שמעון וצביקה במעשי התרמית, בין היתר לנוכח הדמיון הרב בין שיטות הרמייה באישום זה ובאישום המרכזי.

האישום השלישי מתייחס לאירועים שאירעו ביום 10.7.2015 עצמו. ההתנהלות המתוארת במסגרתו מעידה על הדחיפות הרבה שייחס ניר למשיכת הכסף עוד באותו יום, ומצטרפת כחיזוק נוסף לתזה לפיה מדובר במהלך מתוכנן. כמו כן, כדברי בית משפט קמא, "אישום זה זורה אור על עובדה נוספת: העובדה שהיום הקריטי היה יום שישי, בו ניתן, למשל, לגשת לחלפנים, אך רבים מהבנקים סגורים, וגם היכולת של החלפנים שמגלים שהשני[ים] אינם מכובדים להתמודד עם המצב אליו נקלעו, מוגבלת. ספק, אם הדבר לגמרי מקרי" (עמ' 51 להכרעת הדין).

אשר לאישום הרביעי, שעניינו זיוף שיקים ושימוש בהם, מקובלת עליי טענת המערערים כי מדובר במסכת עובדתית שונה לחלוטין אשר אינה יכולה לשמש לחיזוק הראיות ביחס לפרשה המרכזית.

64. אזכיר כי המערערים טענו שלא קיבלו דבר כתוצאה ממעשיהם, וכי מאמון וזקן הם המרוויחים הבלעדיים מהפרשה. לשיטתם, ניר מכר למאמון סחורה ומאמון מכר אותה לזקן, ולכן זקן היה צריך לשלם למאמון ומאמון לניר. בניגוד לכך, נטען כי מאמון וזקן, בדרכי מרמה, ניתבו את כל הכסף לכיסם: זקן מסר למאמון עשרה שיקים בסכום של 15,000 ₪ כל אחד, לכאורה בעבור הסחורה שקנה ממנו. לאחר מכן, ביטל שלושה מהשיקים, ועקב הביטול זיכה את הכרטסת של מאמון ב"רוי רום שיווק" ב-45,000 ₪. באופן זה נמנעה ממאמון האפשרות להעביר את הכסף לניר, ממנו רכש את הסחורה. אשר לזקן, נטען כי הלה דאג לפרוע את שאר השיקים שנמסרו על ידו למאמון בצ'יינג'ים, והשתמש במזומן כדי לכסות על דעת עצמו חובות פתוחים שהיו לכמה מלקוחותיו כלפיו, ביניהם המערערים, וכדי לשלם חוב של ניר לצד שלישי, אשר זקן ערב לו. ואכן, זקן העיד כי לאחר ששמע שמאמון נמצא בקשיים, פעל כדי לעצור תשלומים שהעביר לו והשתמש בכספים שמשך לצרכים האמורים ("מה שיכולתי למנוע תשלומים למאמון, מנעתי [...] דאגתי שהצ'יינג' יעביר את הכספים אליי [...] הכנסתי לחברה חלק מהכסף. חלק מהכסף שנותר שילמתי ערבות שאני חייב כסף, אני ערב לכסף של עסקה עם ניר לבחור בשם עוז" (עמ' 126 לפרוטוקול)). וכל זאת, כך נטען, ללא ידיעתם של המערערים: "הם לא ידעו שאני לוקח את הכסף מהצ'יינג', ממאמון. יש מצב שיידעתי אותם שסגרתי את הכרטסות האלה, בדיעבד" (עמ' 128 לפרוטוקול).

65. מנגד, המדינה טענה שהמערערים נהנו מפירות המרמה באופן ישיר, הן כאשר מאמון ואחיו מוהנד העבירו להם את המזומן שהתקבל מפריטת השיקים, הן כשנסגרו חובותיהם בכרטסות אצל שי זקן. לטענת המדינה, כיסוי החובות בכרטסות נעשה על דעתם של המערערים, כפי שעולה מהגרסה הראשונה שמסר זקן במשטרה, ובשונה מהגרסה שמסר בעדותו:

"ש: תסביר לי בדיוק מה זה הכרטסות של צביקה ושמעון שרשומים אצלך כלקוחות?

ת: אלו כרטסות על צביקה ושמעון ששם רשומים הסחורות שהם קנו ממני גם בזמן שהם סיפקו לי סחורות של החקלאים מהצפון ולזה היה להם חשבונות אצלי כספקים. ואז כשהם התחילו לקנות את הסחורות של החקלאים מהצפון, צביקה וניר ושמעון סגרו איתי שברגע שאני אשלם למאמון את הכסף בצ'קים עבור אותם סחורות של החקלאים מהצפון אני אשתמש בכסף הזה לאחר שאקח אותו מהצ'יינג' לצורך סגירת אותן חובות

שהיו להם כלפי כלקוחות באותו זמן. ואז אני לקחתי את הכסף של פירעון הצ'קים שהבאתי לצ'יינג' שהיו רשומים על שמו של מאמון וסגרתי עם הכסף את החובות של שמעון וצביקה בכרטסות שלהם" (8/ת).

לשיטת המדינה, גרסה זו נתמכת גם בדבריו של ניר במשטרה, לפיהם היה מודע לכך שזקן קיזז את יתרת הזכות בכרטסת של "קווי חלוקה" כנגד חובותיו בשתיים מהכרטסות הרשומות על שמו – "ניר בנימין" ו"ניר מחנה יהודה" (10/ת), בשורות 64-59), הגם שציין כי התנגד לכך.

66. יובהר תחילה כי השאלה הרלוונטית היא אם המערערים קיבלו דבר כתוצאה מהמרמה, ואין נפקא מינה לשאלה אם מאמון וזקן הרוויחו ממנה גם הם. התשובה לשאלה הזו, אומר כבר עתה, היא בחיוב. ראשית ועיקר, המערערים קיבלו "דבר" בדמות הסחורה שקיבלו מהחקלאים בצפון ושנמכרה ל"קווי חלוקה", ואשר מטבע הדברים לא הייתה נמכרת אילו ידעו החקלאים שהשיקים שקיבלו עבורה יחוללו.

67. מעבר לכך, יש בחומר הראיות בסיס לקביעה כי המערערים קיבלו תמורות נוספות בגין מעשיהם. ראשית, מאמון ואחיו מוהנד טענו כי העבירו לניר ולשמעון מזומן שהתקבל מפריטת השיקים (עמ' 15 לפרוטוקול, בעדותו של מאמון; עמ' 186 לפרוטוקול, בעדותו של מוהנד). ער אני למשקל הנמוך שניתן לעדותו של מאמון על ידי בית משפט קמא, וכאמור, לא ראיתי לסטות מכך. ער אני גם להשלכותיו של המשקל הנמוך על המהימנות של מוהנד, בהיותו אחיו של מאמון ושותפו העסקי. עם זאת, הגעתי למסקנה כי יש ליתן משקל לעדותו של מוהנד, בהתחשב בגרסאות הפתלתלות והסותרות של המערערים ביחס לעניינים שנזכרו בעדותו. כך, ניר ושמעון אישרו כי התלוו למוהנד לצ'יינג' בתלפיות לצורך פריטת שיקים שנמסרו למוהנד מזקן, וכי משם המשיכו שלושתם לבנק. לטענתם מוהנד לקח אליו חלק ניכר מכספי הפריטה והעביר לידיהם סכום של כ-26,000 ₪ אותו העבירו ניר ושמעון לאחד החקלאים מהצפון. אולם, מכאן מתפצלות גרסאותיהם – לפי שמעון, מדובר בסכום שזקן היה חייב לו אישית בעבור סחורה שמכר לו שמעון באותו יום, והסכום הועבר במלואו לנביל, החקלאי ממנו רכש שמעון את הסחורה (ללא קשר לעסקיה של "קווי חלוקה") (20/ת; עמ' 993-997 לפרוטוקול). לפי גרסה זו לא ברור מדוע השיק נרשם לפקודת "יסור" ומדוע הצריך את הצטרפותם של מוהנד וניר (ולא שוכנעתי מההסבר של שמעון, לפיו "צירפתי את ניר לעבודה איתי ואפשר לבדוק שבמשך רוב שעות היום, ניר נמצא איתי" 20/ת בשורות 218-219). לפי ניר, לעומת זאת, מדובר בשיקים שרשם זקן לטובת "יסור", ואשר "יסור"

ביקשה להעביר ל"קווי חלוקה", בהתאם לשרשרת המכירה של הסחורה החקלאית. לטענתו, הסכום הופקד לחשבוננו של חקלאי אחר – מאג'ד. לפי גרסה זו לא ברור מדוע וכיצד שמעון הוא זה שביצע את ההעברה בבנק, מה גם שההעברה האמורה לא הוזכרה בעדותו של החקלאי מאג'ד קיש. הסתירות בין העדויות והתהיות שהן מעוררות מחזקות את גרסתו של מוהנר, לפיה המערערים קיבלו כסף כתוצאה ממעשי המרמה שביצעו.

68. בנוסף, אכן ישנם זיכויים בכרטסות הרשומות על שמו של ניר, באופן שתואם את גרסתו של זקן. וזאת, אף אם נתעלם מהכרטסות הנושאות שמות פיקטיביים ואשר לפי הטענה שייכות בפועל לצביקה (לדיון בקבילות הכרטסות של ניר וצביקה ובמהימנותן, ראו פסקאות 102-105 ו-106-111 להלן, תחת הדיון באישומים השישי והשביעי). למעשה, אין מחלוקת כי זקן השתמש בחלק מהכספים כדי לכסות חובות של המערערים כלפיו, והתקשיתי לקבל את הטענה שהדבר נעשה שלא בידיעתם. זאת, בין היתר משום שגרסתו של ניר בעניין זה היא גרסה מתפתחת – בהודעתו במשטרה אישר שידע מראש על זיכוי הכרטסות (ת/10, בשורות 59-64), ואילו בבית המשפט טען שגילה על כך רק אחרי "שהפרשה התפוצצה" (עמ' 909-910 לפרוטוקול). לאור כל האמור, סבורני כי יש יסוד לטענות בדבר קבלת מזומן וכיסוי חובות כתוצאה מהמרמה. יוער כי העובדה שהמערערים קיבלו דבר מה כתוצאה ממעשי המרמה, מחזקת אף היא את הקביעה שאכן מדובר במהלך מתוכנן ומודע.

69. סיכומי של דבר, שלא ראיתי להתערב בהרשעת המערערים בעבירת המרמה שיוחסה להם במסגרת האישום הראשון, על שני חלקיה – ניר וצביקה השיגו במרמה את הסכמת החקלאים להתקשרות, וכל השלושה נטלו חלק בשלביה המאוחרים של מסכת המרמה, בדרך של מסירת שיקים נטולי כיסוי. המדובר במעשי מרמה בהיקף נרחב, שכווננו כנגד חקלאים תמימים, ואשר נעשו בתחכום רב, שהתבטא בין היתר ברכישת החברה מלכתחילה, בבניית האמון ההדרגתית מול החקלאים, ובפעילות הענפה במזומן. מאפיינים אלה מכניסים את העבירה לתחום הנסיבות המחמירות (ע"פ 399/88 בלאס נ' מדינת ישראל, פ"ד מד(4) 705, 743 (1990); ע"פ 2333/07 תענן נ' מדינת ישראל, בפסקה 108 (12.7.2010); ע"פ 130/88 גרוסמן נ' מדינת ישראל, פ"ד מג(4) 599, 608 (1989)).

החלק השני של האישום הראשון – האיומים על שמביקו

70. כמפורט לעיל, ניר ושמעון הורשעו גם בגין סחיטה באיומים של ציון שמביקו, לאחר שהלה פנה לחקלאים בצפון וחלק עימם את חשדותיו בנוגע להתנהלות של "קווי

חלוקה". הרשעתם התבססה על הודעתו של שמביקו במשטרה, שהוגשה חלף עדותו בבית המשפט, ואשר נתמכה בעדויותיהם של החקלאים קיש ועמאשה.

71. לעניין קבילותה של אמרת החוץ של שמביקו, לא מצאתי דופי בהחלטת בית המשפט לקבלה חלף עדותו (החלטה מיום 21.12.2016, בעמ' 158-159 לפרוטוקול). בעמדו על דוכן העדים, שמביקו טען כי אינו זוכר דבר מהאירועים וכי המזכר שנרשם בעקבות חקירתו מסלף את דבריו, שכן הוא ביקש להתלונן על שמעון והחוקר משך את השיחה לכיוון ניר וצביקה. אולם, דברים אלה מאבדים מאמינותם כאשר הם נבחנים על רקע התנהלותו של שמביקו בחקירתו במשטרה, שבה הביע התנגדות עמוקה ועקבית למסירת עדות על רקע חששותיו מפני ניר וצביקה (ת/7, בין היתר בעמ' 5, 7, 17 ו-20). אם כן, מקובלת עליי קביעתו של בית משפט קמא, לפיה עדותו של שמביקו אינה אלא ביטוי למורא שהטילו עליו ניר וצביקה. לא מצאתי ממש גם בטענת הסילוף, שכן מצפייה בתיעוד החקירה עולה בבירור כי שמביקו הוא שמיקד את האירועים בניר ושמעון, ולא החוקרים (ראו למשל בת/88א, בעמ' 36: "ש: צביקה בנימין היה בסיפור הזה שלך? ת: לא. זה היה קטע רק עם אהה... שמעון וניר"; וראו גם בעמ' 2 ו-26).

72. גם הטענות בדבר אופן ניהול החקירה דינן להידחות. החקירה נוהלה בעיקרה על ידי חוקר אחד. שלושה חוקרים נוספים נכחו בחדר והשתתפו בשיחה רק לפרקים. אין כל בסיס לטענה ששלביה הראשונים של החקירה – שאינם מצולמים מסיבה שלא הובהרה – נערכו בנוכחות של ארבעה-עשר חוקרים; ומכל מקום, בשלביה המצולמים של החקירה אין כל סימן ללחץ או לעוינות בין הנחקר לבין חוקריו. החוקרים אכן דחקו בשמביקו לספר להם את מה שהוא יודע ועשו מאמצים ניכרים כדי להפיג את חששותיו, אך לא התרשמתי שהדבר נעשה בדרכים פסולות.

73. גרסתו של שמביקו בחקירתו במשטרה הינה כי יצר קשר עם עמאשה כדי להתריע שהמעצרים מוכרים את סחורתו במחירי הפסד ("שים לב על הצ'קים, הצ'קים שלו לא נראים לי הכי טובים" (ת/88א, בעמ' 33)). עמאשה הזהיר גם את מאג'ד קיש, שיצר קשר עם שמביקו כדי לשאול אותו על טיב השיקים של "קווי חלוקה". שמביקו חזר על חשדותיו גם בפניו. לאחר השיחה עם קיש, וככל הנראה בעקבותיה, נכנסו שמעון וניר למשאתו של שמביקו ואיימו עליו בדרישה שידבר עם קיש ויאמר לו שהשיקים שלהם טובים:

"ש: למה נכנסו שמעון וניר אליך למשאת ואיימו עליך?

[...]

ת: כי הם רצו ש...

ש: הם רצו שמה תעשה?
 ת: שאני אגיד שהצ'קים בסדר.
 ש: למי תגיד? [...]
 ת: לקיש מג'יד" (ת/א88 בעמ' 25).

המעצרים איימו על שמביקו שעבריינים "של שי זקן באים מרמלה כדי [...] לטפל [בו], כן, שהם בדרך כבר, אם [הוא] לא עכשיו מודיע [...] אם אין תשובה מקיש מג'יד עד הבוקר שזה בסדר" (ת/א88, בעמ' 26-27). ואכן, לדברי שמביקו בחקירתו, הוא התקשר לקיש בדיבורית של הרכב ואמר לו, בנוכחות ניר ושמעון, שהשיקים טובים.

74. גרסה זו נתמכת בשורה של חיזוקים – עדויותיהם של קיש ועמאשה, ששמעו משמביקו על האיומים שחוה; אישורו של קיש בעדותו כי שמביקו אמר לו לא לעבוד עם "קווי חלוקה" ויום למחרת התקשר אליו וחזר בו (עמ' 148-149 לפרוטוקול); המודעות שניר הפגין לזהות החקלאי שהוזהר על-ידי שמביקו (כמפורט לעיל בפסקה 62). בנוסף, ניר הפגין מודעות ליום שבו התרחשו האיומים, הגם ששמביקו לא התייחס בעדותו ליום ספציפי:

"ש: אבל אתה כן שמעת משהו על זה ששמביקו אמר למג'יד קיש שלא יעבוד אתכם?
 ת: לא, למה מה? באותו יום מג'יד קיש שלח לי סחורה
 ש: אותו יום שמה?
 ת: באותו יום, למחרת קיבלתי סחורה ממג'יד קיש
 ש: באותו יום למחרת של מה?
 ת: שהוא לפי העדויות שהוא מוסר, לפי הזה שלו תבדוק את קבלת הסחורות של מג'יד בחשבונות של זה אתה תראה שיום אחרי זה כבר קיבלתי סחורה או באותו יום גם ויום אחר זה" (עמ' 915 לפרוטוקול; ההדגשות הוספו – י"ע).

נוכח החיזוקים הללו, לאור התרשמותי מהתנהגותו של שמביקו בחקירתו המצולמת, ובהיעדר כל טעם משכנע מדוע יעליל על המעצרים, מהם הוא חושש כל כך – מצטרף אני לאמון שנתן בית המשפט המחוזי בגרסתו של שמביקו.

75. לא נעלמה מעיני טענתו של קיש כי לא סיפר לאיש על שיחותיו עם שמביקו ("ש: תאשר לי בבקשה שאחרי שציון אמר לך בשיחה הראשונה שהוא לא בטוח בשיקים שלהם, לא סיפרת את זה לניר. נכון? ת: נכון, מה יש לי לספר לאנשים? אני שומר לעצמי, שומע לכולם ומשאיר לשיקול דעת של עצמי", עמ' 152 לפרוטוקול). הדברים אכן עשויים לעורר ספק כיצד זה ידעו המעצרים על השיחה ועל ה"צורך", מבחינתם, לאיים

על שמביקו. אולם, לאור יתר החיזוקים, נוטה אני לדעה כי אין בכך כדי לפגום במהימנותו של שמביקו. ייתכן כי קיש התכוון לומר שלא סיפר לאנשים אחרים על השיחה או שלא סיפר לניר את פרטיה, וייתכן גם שדבר השיחה נודע למערערים בדרך אחרת.

76. לסיכום האישום הראשון, המערערים הזדהו בפני החקלאים באופן שמטשטש את ההבחנה בין "קווי חלוקה" ל"רוי רום שיווק" ומסרו להם שיקים נעדרי כיסוי בסך של כ-3 מיליון ₪. בהמשך לכך, ובמטרה למנוע את חשיפת המרמה, איימו ניר ושמעון על שמביקו. בהתחשב בכל אלה, שוכנעתי כי יש לדחות את הערעורים על ההרשעה באישום זה.

אישום שני – הונאת החלפן שאול מלול

77. מעשי המרמה שנקטו המערערים כלפי החלפן שאול מלול על פי האישום השני מגלים דמיון רב למעשי המרמה שפורטו במסגרת האישום הראשון. אין מדובר בדמיון מקרי, אלא בעדות לקיומה של תכנית עבריינית כוללת, אשר מאפייניה המרכזיים הם טשטוש ההפרדה בין "קווי חלוקה" ל"רוי רום שיווק" ופריסת השיקים כך שתאריכי פירעונם יתכנסו לתקופה שלאחר ה-10.7.2015.

78. המאפיין הראשון משתקף בבירור בדבריו של שאול מלול. לגרסתו, שמעון וצביקה אמרו לו שהשיקים הם של "רוי רום" מהשוק הסיטונאי, ולא ציינו שמדובר בחברת "רוי רום קווי חלוקה":

"באותו יום הם אמרו לי שהם שותפים ביחד בירקות, הם מקבלים צ'ק מרואי רום בשוק הסיטונאי [...] הם הסבירו שהם קונים ירקות אצל ערבי, לא יודע מה, ומוכרים ורועי רום נותן להם צ'ק, כל יום שני הם מקבלים צ'קים מרועי רום.
ש. מי זה רועי רום?
ת. שי זקן" (עמ' 219 לפרוטוקול).

79. המאפיין השני – אופן פריסת השיקים, מעיד אף הוא על מהלך מתוכנן ומודע. בפעם הראשונה שהגיעו שמעון וצביקה למלול, ביקשו ממנו לנכות עבורם שני שיקים – האחד מזומן והשני דחוי. אפשר והתשלום במזומן נועד לרכוש את אמונו של מלול ולהכשיר את הקרקע לקראת הבאות. כל השיקים שניכה מלול (בעצמו או באמצעות

חלפנים אחרים שהוא ערב להם) היו שיקים דחויים שתארכי פירעונם מאוחרים ליום 10.7.2015. ואכן, עם הגיע מועד הפירעון חזרו השיקים. מלול גילה זאת כעבור ימים ספורים ופנה ישירות לזקן, אותו חשב בטעות לבעל השיק. לאחר שגילה שהשיקים אינם קשורים ל"רוי רום שיוק", התקשר לשלושת המערערים. שיחתו עם שמעון, שהוקלטה בסתר על ידי מלול, מהווה ראיה נוספת למצג השווא:

"מלול: הלכתי עכשיו לרוי רום הצ'קים האלו לא שלו בכלל.
שמעון: אז של מי הם? של דודה שלי?
מלול: לא... הצ'קים שלו זה צ'ק של בנק המזרחי זה הצ'ק הלבן. ראיתי. הוא אמר לי שהוא מכר לכם את ה...קווי חלוקה, זה צ'קים שלכם.
שמעון: נו?
[...]
מלול: הוא אמר שהסחורה שאתה מכרת לו הוא הביא לך צ'קים לבנים של בנק מזרחי.
שמעון: נו?
מלול: נו... אז לא הבאת לי. הבאת לי צ'קים ירוקים של בנק דיסקונט זה מה ש...
[...]
שמעון: מה זה משנה אם יש לי לבנים למה מה הבן אדם יש לו חשבון אחד?"
(ת/43, מתוך תמלול השיחה השניה).

משיחה זו עולה בבירור תוכן המצג שהוצג בפני מלול, לפיו השיקים נמסרו לשמעון כעבור סחורה שמכר לכאורה לחברת "רוי רום" (ככל הנראה מבלי שנאמר לו איזו רוי רום). אין בשיחה זכר לגרסתו הנוכחית של שמעון לפיה מדובר בהחזר הלוואה. יתרה מזאת, במהלך השיחה שמעון דבק במצג השווא. במקום להבהיר שהשיקים אינם קשורים לזקן, ניסה להסביר כי ל"רוי רום שיוק" יש מספר חשבונות בנק ואף הבטיח שיגיע "לשם עוד מעט... נבדוק מה קורה" (שס). בעדותו הכחיש שמעון שאמר למלול את הדברים הללו (עמ' 999 לפרוטוקול), אך משהושמעה לו ההקלטה ומשאישר את האותנטיות שלה, ניסה לספק לכך הסברים, והעלה חרס בידו. תחילה טען כי התייחס לשיקים אחרים שנמסרו לו מ"רוי רום שיוק" (עמ' 1003-1004 לפרוטוקול); ובהמשך, לאחר שהבין כנראה שגרסה זו אינה מתיישבת עם העובדה שהשיקים חזרו בהיעדר כיסוי, טען כי במועד השיחה עם מלול לא ידע עדיין שהשיקים חזרו (עמ' 1004 לפרוטוקול). בהיעדר הסבר עקבי ומשכנע לדברים, אין מנוס מן המסקנה שהשיקים נמסרו למלול תוך ניסיון להטעותו לחשוב שהם שייכים לחברה של זקן.

80. מעורבותו של צביקה במצג השווא הוכחה אף היא מעבר לספק סביר. צביקה התלווה לשמעון לפחות לאחת מפגישותיו הראשונות עם מלול, בה הציג את שמעון כשותפו. בפגישות הבאות, אליהן הגיע שמעון לבדו, התקשר מלול לצביקה כדי לוודא בשנית שניתן לסמוך על שמעון, וצביקה שב ואישר זאת (כפי שתיאר זאת מלול בעדותו: "הייתי מתקשר לצביקה, הוא אמר לי מה אתה מתקשר? אני ערב, אין לך מה לדאוג, אני אחראי על הכל, אנחנו שותפים ואין לך מה לדאוג, ואז הכל חזר" (עמ' 219 לפרוטוקול; וראו גם בעמ' 248 ו-264)). הגיבוי שנתן צביקה לשמעון היה בעל חשיבות מכרעת בהתגבשות העבירה, שכן מלול ראה בצביקה אדם בעל "מילת ברזל" (עמ' 247 לפרוטוקול), עד כדי שהתחייבותו ייתרה בעיניו את הצורך לבדוק מיהו בעל השיק האמיתי:

"אם אני סומך על בן אדם זה לא משנה לי מי בעל הצ'ק, כי ברגע שאני סומך על בן אדם שיהיה רשום על הצ'ק לא יודע מה, אני לא בודק, אני לא מתקשר לבעל הצ'ק, אני סומך על זה שהביא לי את הצ'ק, הרי למה פרטתי לו? אם הוא היה בן אדם מהרחוב היה מגיע ואומר לי שלום, יש לי צ'ק לפרוט ואני לא מכיר את הבן אדם והייתי אולי רוצה לעזור לו אז אולי מתקשר לבעל הצ'ק לנסות לברר, אבל אם אני מכיר את הבן אדם זה לא אכפת לי מה רשום על הצ'ק" (עמ' 248 לפרוטוקול).

81. מעורבותו של ניר נלמדת מהעובדה שהוא זה שרשם את השיקים לפקודת שמעון וריכז את תאריכי הפירעון בימים שלאחר ה-10.7.2015, וכן מהאיומים על מלול לאחר מעשה. יצוין כי אין זה משנה אם השיקים אכן נרשמו כהחזר הלוואה או שמדובר בשיקים פיקטיביים לחלוטין, והעיקר לצורך התגבשות היסוד עובדתי הוא שפריטתם נעשתה במרמה.

82. שוכנעתי גם כי שלושת המערערים היו מודעים לכך שהשיקים נמסרו למלול תוך הצגת טענות כוזבות ביחס למקורם, וכן כי היו מודעים לכך שהשיקים עתידיים לחזור בהיעדר כיסוי. ראשית, כל הנסיבות שפורטו במסגרת האישום הראשון ואשר העידו על היות הקריסה הכלכלית של החברה מתוכננת מראש, יפות גם לענייננו (ראו לעיל בפסקאות 57-63). לראיות ברורות אלו מצטרפות גם הודעותיו של בועז אמיניאן, חבר קרוב של מלול אשר מכיר את המערערים, ובעיקר את צביקה, מהשוק. הודעותיו של אמיניאן הוגשו מפני שסירב לחזור בבית המשפט על הדברים שאמר במשטרה, ככל

הנראה בשל חששו מפני המערערים (ראו למשל ת/89א, בעמ' 18, 24, 28 ו-33; ות/90א, בעמ' 17). לדבריו, צביקה פנה אליו זמן קצר לפני רכישת "קווי חלוקה" וביקש ממנו שימסור למלול שיקים של החברה ובכך יערוך לאמינותה – "גם להעביר את הצ'קים ממנו גם לתת עוגן, אני ערב" (ת/89א, בעמ' 5). לאחר חזרת השיקים צביקה פנה לאמיניאן פעם נוספת וביקש ממנו לגייס את מלול ל"מכה גדולה" שהם מתכננים ושבמסגרתה יוחזרו לו מאתיים אלף ₪ ויימסרו לו שיקים נוספים לפריטה בסכום של כשמונה מאות או תשע מאות אלף ₪. אמיניאן סירב לשתי ההצעות: "פיתו אותי בהרבה כסף ולא באתי [...] אני לא, לא גונב אחי" (ת/90א, בעמ' 24). הגם שאמיניאן לא ידע מראש כי השיקים עתידיים לחזור וכי מדובר בתרמית, הניסיונות להשתמש בו כדי לזכות באמונו של מלול מחזקים את טענות המדינה לעניין המודעות של המערערים לכך שהשיקים יחזרו. ולכל זאת מצטרפות תגובותיהם המפלילות של המערערים לחזרת השיקים – השקרים שסיפר שמעון למלול בשיחתם הטלפונית בעקבות חילול השיקים (שאף אינם מתיישבים עם גרסת ההגנה לפיה "קווי חלוקה" נפלה קורבן לתרמית), והאיומים של שמעון וניר על מלול.

83. גרסתו של אמיניאן מעידה גם על כך ששלושת המערערים שלשלו לכיסם את הרווחים שהתקבלו כתוצאה מההונאה. לדבריו, ניר פגש אותו בשוק ודיבר איתו על ארבעים אלף ₪ שאמיניאן לכאורה הרוויח. אמיניאן לא הבין בתחילה על מה מדובר, ואז התחוור לו שצביקה יצר מצג שווא גם בפני שותפיו למעשים, לפיו אמיניאן דורש מהם עמלה בעבור זה שהוא לכאורה מאשר למלול שהשיקים טובים (ת/89א, בעמ' 13). בפועל, ה"עמלה" הגיעה לצביקה והגדילה את חלקו. סך השיקים נעדר הכיסוי שמסרו שמעון וצביקה לפי אישום זה עומד על 316,070 ₪ (החישוב מבוסס על תצלומי השיקים שצורפו כ-ת/41, וגבוה ב-400 ₪ מהסכום שצוין בכתב האישום).

על רקע הדברים הללו, לא ראיתי לזכות את ניר מהעבירה של קבלת דבר במרמה באישום השני, או את שמעון מהעבירה של קבלת דבר במרמה בנסיבות מחמירות. כמו כן, השתכנעתי כי יש להרשיע גם את צביקה בקבלת דבר במרמה בנסיבות מחמירות.

84. אשר לעבירת האיומים, לאור טיעוני המערערים ובהסכמת המדינה, סבורני כי יש לזכות את צביקה מעבירה זו. "איום הוא מעשה שנעשה [...] כדי להפחיד או להקניט אדם בכך שייפגעו גופו, חירותו, נכסיו, שמו הטוב או פרנסתו – שלו או של אדם אחר" (רע"פ 2038/04 לם נ' מדינת ישראל, פ"ד ס(4) 96, 105 (4.1.2006). ספק אם אזהרותיו של צביקה למלול לבל יפנה למשטרה עונות על הגדרה זו.

85. הרשעתם של שמעון וניר, לעומת זאת, בדין יסודה. מלול העיד בצורה ברורה כי פגש את ניר ושמעון בשוק וניר אמר לו "אתה לא תלך למשטרה, אוי ואבוי, כל מיני איומים" (עמ' 222-223 לפרוטוקול), וכן אישר את אמיתות הדברים שאמר בחקירתו, לפיהם: "פעם נוספת בשוק הסיטונאי ניר בנימין ושמעון טובול היו ביחד ואמרתי להם שאני אלך למשטרה, ניר אמר לי אם תלך למשטרה אני אשורף לך את הרכב וגם שמעון אמר לך יש לך אוטו, יש לך ילדה, יש לך חיים חשובים, אל תלך למשטרה ואל תעשה טעויות כי זה יעלה לך ביוקר" (עמ' 226 ו-229-230 לפרוטוקול). עדותו של מלול הייתה נאמנה על בית משפט קמא ולא מצאתי בטיעוני המערערים טעם שיצדיק סטייה מקביעה זו. אי הדיוקים עליהם הצביעו המערערים בעדותו של מלול אינם פוגמים במהימנותו הכוללת, בייחוד לנוכח העובדה שניכר שהוא פוחד מהם ונוכח האפשרות שחששותיו פגמו בקוהרנטיות של דבריו (עמ' 223 לפרוטוקול; וראו גם התייחסותו של אמיניאן לפחד של מלול מהמערערים בת/89א, בעמ' 26).

אישום שלישי – הונאת החלפן קלפהולץ באמצעות מושיקה

86. הרשעתו של ניר באישום זה מיוסדת בעיקר על הודעותיהם של מושיקה וקלפהולץ, אשר הוגשו בהסכמה כתחליף לחקירה ראשית, ואשר בית משפט קמא נתן בהן אמון. מההודעות עולה כי ביום שישי ה-10.7.2015 בשעות הבוקר התקשר ניר לגיסו מושיקה ואמר לו שברצונו להחזיר לו סכום של 1,500 ₪ שהיה חייב לו. מושיקה לא יכול היה להתפנות לכך ובשעות הצהריים התקשר ניר בשנית והשניים נפגשו. ניר מסר למושיקה שיק מזומן של "קווי חלוקה" על סך 25,000 ₪ וביקש ממנו שיתלווה אליו לצ'יינג' כדי לפרוט אותו. יצוין כי מושיקה היה בטוח שמדובר בשיק של "רוי רום שיווק" (ת/33 בשורה 18: "ניר הוציא שיק של החברה שהוא עובד שי רוי רום", ובשורות 35-36: "ש: כמה חברות רוי רום אתה מכיר? ת: אחת"). ניר המתין ברכב ומושיקה נכנס לצ'יינג' וביקש לפרוט את השיק. קלפהולץ החלפן ערך מספר בירורים כדי לעמוד על טיבו של השיק, במסגרתם התקשר למספר הרשום על השיק – השייך למכשיר שנתפס לימים בחזקת ניר – וענה לו אדם שהזדהה כ"איציק"; וכן התייעץ עם חבריו, אשר כנראה טעו לחשוב שמדובר בשיק של "רוי רום שיווק" ("אני חקרתי והתייעצתי עם חברים על מנת לבדוק אם השיק בסדר [...] ומשה רוט אמר לי שמדובר בחברה גדולה ואין בעיה עם השיקים שלהם. שאלתי ירקן נוסף וגם הוא אמר לי שמדובר בחברה טובה" (ת/34, בשורות 10-16)). לבסוף, מאחר שלא הכיר את מושיקה ומאחר שהבנקים היו סגורים ולא ניתן היה להפקיד את השיק באותו יום, החליט קלפהולץ לפרוט 10,000 ₪ במקום,

ולחכות עם פריטת היתרה עד לאחר הפקדת השיק. מושיקה העביר לניר את המזומן, וניר שילם לו מתוכו סך של 1,000 ₪. בתחילת השבוע הופקדו השיקים, וביום שלישי חוללו. קלפהולץ התקשר מספר פעמים למושיקה, ובהמשך לבעל השיק שמספרו מופיע על השיק, ששוב הזדהה כ"איציק" והבטיח שהכסף יוחזר. במקביל, ניר הנחה את מושיקה "להגיד לבעל הצ'ינג' להתקשר למספר טלפון שמופיע על השיק" (ת/33, בשורה 80).

87. ניר ביקש להיבנות מכך שבחקירתו הנגדית אמר מושיקה שהשיק ניתן לו כהלוואה בין בני משפחה, ולטעון כי מושיקה לא הזכיר זאת בחקירתו במשטרה מאחר שהיה נתון ללחץ כבד מצד החוקרים. אזכיר כי עדותו של מושיקה בבית המשפט ניתנה לאחר שלקה באירוע בריאותי שבעקבותיו נשתכחו ממנו המאורעות מושא אישום זה כמו גם חקירתו במשטרה, למעט זיכרון כללי לפיו הופעל עליו לחץ בחקירה (עמ' 193-194 לפרוטוקול). מדובר בהתייחסות כללית ועמומה אשר ספק אם יש בה כדי לפגום במהימנות ההודעה או בשלמותה. ומכל מקום, לא שוכנעתי כי אמירותיו של מושיקה בנוגע להלוואה המשפחתית יכולות לשמש לאישוש גרסתו של ניר. זאת, מאחר שמדובר בהתייחסות המבוססת על השערות והנחות, ולא על זיכרון קונקרטי:

"ש: [...] ניר אומר שאתה היית צריך את הכסף הזה בשביל צרכים של המשפחה והוא נתן לך את זה בתור הלוואה [...] זוכר?
ת. יכול להיות, כן [...] תמיד היה בינינו שהייתי מבקש הלוואה, הוא תמיד היה נותן לי הלוואות.
ש. אבל את ההלוואה הזאת אתה זוכר ספציפית או לא זוכר?
ת. יכול להיות שכן, כמעט בטוח שזה גם היה הלוואה, אני לא לוקח ממנו כסף בלי הלוואה. אני אף פעם לא לקחתי ממנו כסף שזה לא הלוואה" (עמ' 193-194 לפרוטוקול).

ההתייחסות עמומה ומהוססת זו אינה יכולה לגבור על הזיכרון הטרי שהנחה את תשובותיו של מושיקה בחקירתו. זאת ועוד, נראה כי מושיקה התכוון לכך שלא קיבל מניר מתנות חינם אלא הקפיד להחזיר את הכסף, ולא למצבים בהם ניר הוא שחייב לו כסף, כפי שהיה במקרה דנן. אשר על כן, גם בהקשר זה לא ראיתי להתערב בקביעת המהימנות של בית המשפט המחוזי, ונכון אני להסתמך על הודעותיהם של מושיקה וקלפהולץ כמות שהן, ואזכיר שוב כי הודעות אלה נתקבלו בהסכמה.

88. המודעות של ניר להיעדר הכיסוי נלמדת בראש ובראשונה מאופן פריסת השיקים, כפי שפורט במסגרת האישום הראשון (לעיל בפסקאות 57-59). בשלב זה לא נותר עוד ספק כי ריכוז מועדי הפירעון של כל השיקים מושאי אישומים 1-3 לאותו יום, שבו "במקרה" גם הופסקה הפעילות בחשבון – אינו עניין מקרי. בנוסף, מהשתלשלות האירועים שתוארה, עולה כי ניר פעל במהירות ומתוך תחושת בהילות. כך למשל, התקשר למושיקה פעמיים באותו יום עד שהלה התרצה והגיע לפגוש אותו, וכן רשם את השיק לפרעון מיידי, ולא ויתר אף כשהצ'יינג' הראשון אליו נסעו היה סגור. התנהלות זו מעידה על החשיבות שניר ייחס למשיכת הכסף עוד באותו יום, וזאת משום שידע שכל התממהות תמנע ממנו להפיק מהחברה רווח נוסף עובר לקריסתה. בהקשר זה יש להוסיף כי לא ניתן כל הסבר לכך שהשיק נרשם על הסך של 25,000 ₪, שעה שהחוב למושיקה עמד על 1,500 ₪ בלבד, והדעת נותנת כי הסיבה לכך קשורה אף היא לניסיון של ניר לחלץ רווח נוסף ואחרון לפני הפסקת הפעילות בחשבון. אינדיקציה נוספת למודעות של ניר מצויה בניסיונותיו להרחיק את עצמו מהשיקים. ניסיונות אלה באו לידי ביטוי בכך שניר נמנע מלהיכנס לצ'יינג' בעצמו; בכך שהפנה את קלפהולץ למספר הטלפון שהופיע על השיק, הגם שמדובר במספרו שלו; ובכך שמי ששוחח עם קלפהולץ במספר זה הזדהה בשם "איציק" (כינוי אשר נזכר גם בעדויותיהם של כמה מהחקלאים. ראו למשל עדותו של דוד גוטמכר, בעמ' 164-165 לפרוטוקול).

על רקע כל זה, השתכנעתי כי ניר היה מודע לכך שהשיקים לא יכובדו, ולא ראיתי לזכותו מאישום זה.

אישום רביעי – שימוש בשיקים מזויפים אצל החלפנים איצ'ר וביג'אווי

89. אזכיר בקצרה כי במוקד אישום זה ניצבים שני אירועים במסגרתם מסרו שמעון וצביקה שיקים מזויפים לחלפנים: המקרה הראשון הוא פנייתו של צביקה לאיצ'ר, והמקרה השני הוא פנייתו של שמעון לביג'אווי. אקדים אחרית לראשית ואומר כי לאחר שעיינתי בראיות הרלוונטיות, הגעתי למסקנה כי לא עלה בידי התביעה להוכיח את היסוד הנפשי הנדרש לצורך הרשעתם של שמעון וצביקה בשימוש במסמך מזויף ובקבלת דבר במרמה. הרשעתם התבססה על הוכחת היסוד העובדתי בלבד, ואין בה זכר לשאלת המודעות של השניים להיות השיקים מזויפים:

"מסירת שקים מזויפים לשני חלפנים וקבלת תמורה, מוכחת ומבוססת, ועל בית המשפט להרשיע כל אחד מבין

הנאשמים 2 – 3 בעבירה על סעיף 415 וכן על סעיף 420 לחוק העונשין" (עמ' 60 להכרעת הדין).

90. הפנייה של צביקה לאיצ'ר: לפי עדותו של איצ'ר, צביקה מסר לו מספר שיקים של חברת "גבאי" שנכתבו לפקודת חברת "ארי נחמן ויהונתן", חברה שצביקה הקים יחד עם שותף ואשר שמעון עבד בה (ראו עמ' 1079 ו-1082 לפרוטוקול, בעדותו של צביקה). איצ'ר פרט את כל השיקים אצל חלפן אחר – דוד זדה, עובדה שנתמכת גם בהודעתו של זדה שהוגשה בהסכמה (ת/38, בשורות 15-21). הכסף המזומן שהתקבל תמורת השיקים הועבר לצביקה. לפני חילול השיקים ולקראת פריטתם של שיקים נוספים, פנה איצ'ר לגבאי וביקש ממנו אישור על השיקים, וזאת לאור החשש שניצת בו נוכח ריבוי השיקים ותאריכי הפירעון השונים שנקבעו להם. גבאי אמר ש"יש בעיה" וביקש מאיצ'ר שלא יפרוט את השיקים הנוספים (יצוין כי גם גבאי מזכיר בעדותו את השיחה הזו, בעמ' 423 לפרוטוקול). ואכן, חלק מהשיקים המוקדמים שמסר צביקה לאיצ'ר חוללו. בעקבות חילול השיקים, איצ'ר, שהיה ערב על השיקים, שילם לזדה את הסכום של השיקים שחזרו, ובהמשך לכך, צביקה החזיר את אותו סכום לאיצ'ר. אולם, כטענת המדינה, היסוד של "קבלת דבר" התגבש כבר בשלב בו צביקה קיבל מזומן בתמורה לשיקים שהפקיד. הוכח אפוא שצביקה עשה שימוש בשיקים מזויפים וקיבל דבר בתמורה. הספק מתעורר בבואנו לבחון אם צביקה עשה כל זאת ביודעין.

91. הראיה המרכזית למודעות של צביקה לכך שהשיקים היו מזויפים ונעדרי כיסוי היא עדותו של גבאי, שהעיד כי צביקה התקשר אליו והבטיח ש"הכל יהיה בסדר":

"פנה אלי אחר כך צביקה ואמר לי עזרא הכל יהיה בסדר וזה הכל. אחר כך הצ'קים הפסיקו להגיע.

[...]

ש. אבל באיזה הקשר?

ת. בהקשר של הצ'קים" (עמ' 425 לפרוטוקול).

בחקירות הנגדית והחוזרת התברר כי גבאי וצביקה קיימו שיחה דומה גם בחנות של גבאי, פנים מול פנים, ובה אמר צביקה לגבאי "אני אדאג שיהיה בסדר" (עמ' 428 לפרוטוקול). לא ברור אם הדברים נאמרו בניסיון להרגיע או שמא הייתה בהם נימה של לקיחת אחריות. ראיה נוספת למודעות הנטענת היא הודעתו של אהרן בר מימון, חתנו של גבאי. בר מימון סיפר כי היה עד לשיחה בין צביקה וגבאי בחנות:

"אני זוכר שחודש אחרי הגשת התלונה במשטרה [...] הגיע לחנות של חמי בשוק הסיטונאי בחור בשם צביקה בנימין [...] נכנס למשרד וביקש מחמי 'להרגיע את העניינים', 'להרגיע את המצב ויותר לא יגיעו צ'קים מזויפים לחשבון'. חמי אמר לו: 'מה אתה לא מתבייש לזייף צ'קים?' וקילל אותו, והוא השיב 'זה נגמר, טעות ולא יהיה יותר'. ולאחר מס' דקות עזב את המקום" (ת/58, בשורות 3-7).

לכאורה, הודעה זו הייתה עשויה לפתור את הספק בנוגע לדברי ההרגעה של צביקה, אך סבורני שהקשיים שהיא מעוררת אינם מאפשרים לראות בה חיזוק לדברי גבאי. דבריו של בר מימון אינם תואמים את גרסתו של גבאי, והדעת נותנת שאילו נאמרו דברים כה מפורשים מצדו של צביקה, העשויים אף לעלות כדי ראשית הודאה, הם היו מקבלים ביטוי כלשהו בעדותו של גבאי (ויצוין, בהקשר זה, כי גבאי לא השמיט מעדותו פרטים הקושרים את המערער לביצוע מעשים פליליים, כך שלא נראה שניתן להסביר את אי התייחסותו לראשית ההודאה בפחדו מצביקה). בנוסף, בר מימון לא חזר על הדברים בעדותו, וטען שאינו זוכר אם נכח בשיחה ומה נאמר בה (עמ' 443-444 לפרוטוקול). ויוער, כי בית משפט קמא לא נימק את העדיפות שנתן להודעתו של בר-מימון על פני עדותו. עדותו של גבאי נותרה אפוא נטולת חיזוק, וספק אם היא כשלעצמה מהווה ראיה ליסוד הנפשי הנדרש.

92. המדינה טענה כי התשלום של צביקה עבור השיקים שחוללו מעיד על מודעות להיותם מזויפים ונעדר כיסוי, שכן לולא היה מודע לא היה משלם בעצמו אלא מפנה את איצ'ר לבעל השיק. הקלות שבה הסכים צביקה להחזיר את הכסף אכן מעוררת תמיהה בהתחשב בעובדה שלא הוא שאמור לשלם על כך וכן בעובדה שאינו יודע ממי יוכל להיפרע אם ישלם חוב לא לו, באשר הזייפן, לכאורה, אינו ידוע לו. אולם, לנכונות של צביקה לשלם עשויים להיות הסברים אחרים, כמו יחסי החברות בינו לבין איצ'ר או ניסיון לחפות על אחר. על כן, גם התנהגות זו אינה עומדת ברף ההוכחה הנדרש בפלילים.

לאור זאת, הגעתי למסקנה כי יש לזכות את צביקה מהעבירות בהן הורשע במסגרת אישום זה.

93. הפנייה של שמעון לביג'אווי: החלפן חיים ביג'אווי העיד כי איצ'ר הפנה אליו את שמעון; וכי שמעון הגיע לצ'ינג', הזדהה באמצעות תעודת זהות, ופרט ארבעה שיקים של החברות "גל מזון" ו"גבאי":

"בסביבות חודש ינואר 2015 פנה אלי חלפן אחר בשם חיים איצ'ר שביקש ממני, הוא הפסיק באותו זמן לפרוט צ'קים לאנשים ביקש ממני לבוא ולפרוט ללקוח שלו צ'קים בשם שמעון טובול. אותו לקוח הגיע לחנות [...] ביקש לפרוע את הצ'קים, אני קיבלתי ערבות מחיים איצ'ר על זה שהוא אחראי לפירעון הצ'קים, פרטתי את הצ'קים, ניכיתי מזה עמלה, שילמתי ללקוח [...] הצ'קים היו דחויים לחודשיים, זאת אומרת לאזור חודש מרץ והם חזרו כולם" (עמ' 650 לפרוטוקול).

עם חזרת השיקים, ביג'אווי פנה לבעלי חברת "גל מזון" כדי להיפרע מהם, והללו השיבו שאין בכוונתם לשלם מאחר שמדובר כנראה בשיקים מזויפים שהוגשה תלונה בעניינם. עקב כך פנה ביג'אווי לשמעון, ומשלא הצליח להשיגו, פנה לאיצ'ר כמי שערב לשיקים. איצ'ר שילם את הסכום ישירות לדוד זדה, אצלו פרט ביג'אווי את השיקים [במאמר מוסגר: תשומת לב הקורא לדרכו של שיק בצינורות החלפנים והצ'יינג'ים: איצ'ר מפנה לביג'אווי שמפנה לזדה]. עדותו של ביג'אווי, שנתמכה גם במסמכים שהונפקו בזמן אמת בצ'יינג', הייתה נאמנה על בית המשפט המחוזי; וממילא נדחתה גרסתו של שמעון, אשר הכחיש כל קשר עם ביג'אווי – "לא הבאתי לו [שיקים – י"ע], לא מכיר אותו לא ראיתי אותו מעולם" (עמ' 1008 לפרוטוקול).

94. טענותיו של שמעון בדבר סתירות בין עדויותיהם של איצ'ר וביג'אווי אינן מצדיקות התערבות בממצאי המהימנות האמורים. אמנם, על פניו, ישנו פער בין גרסאותיהם – איצ'ר טען כי לא פרט שיקים אצל אף חלפן מלבד זדה, ואילו ביג'אווי טען כי איצ'ר הפנה אליו את שמעון וערב לשיקים שלו. אולם, ניתן ליישב אי התאמה זו לאור העובדה שגם השיקים הללו נפרטו בסופו של דבר אצל דוד זדה, כך שאיצ'ר שילם את החוב לזדה ולא לביג'אווי.

95. בהינתן שאין מחלוקת על היות השיקים מזויפים, הרי שהשתלשלות העניינים שתוארה מוכיחה ששמעון עשה שימוש במסמכים מזויפים ועקב כך קיבל תמורה כספית. ושוב, על מנת להוכיח שהתמורה התקבלה במרמה וכי נעשה שימוש אסור במסמכים מזויפים, נותר להוכיח את המודעות של שמעון. הראיות המרכזיות לעניין זה הן הודעתו של גד ברוך ועדותו של מיכאל מזרחי. גד ברוך, שמכיר את שמעון מהשוק ומתפלל איתו באותו בית כנסת, סיפר כי "בתחילת השנה בסביבות חודש ינואר שאלתי את שמעון מה הסיפור שמדברים עליו בשוק עם הצ'קים. שמעון אמר לי שהוא זייף צקים של אברהם

עזרא גבאי בסכום של 5 מליון ₪ כדי לתת אותם לאדם שלישי שלו הוא חייב כסף, מתוך זה מליון וחצי נפרטו בצ'יינג'ים ושהוא לא התכוון שתהיה פגיעה כלכלית בגבאי הוא חשב שיעלו על זה לפני שהצ'קים יפדו" (ת/85, בשורות 7-11). הודעתו של ברוך הוגשה תחת עדותו, שבה לא זכר את תוכן השיחה עם שמעון ולא את החקירה בעניינה (ראו החלטה מיום 3.10.2017, בעמ' 638 לפרוטוקול). שמעון כפר במהימנותו של ברוך, בטענה שבין השניים יש סכסוך עסקי. חולשותיה של הודעה זו אף הוזכרו בהכרעת הדין כאחד הטעמים לזיכוי מעבירת הזיוף. ואכן, מדובר בעדות שמיעה (ברוך לא קלט את זיוף השיקים בחושיו, אלא למד אודותיו מתוך האמרה ששמע משמעון), מפיו של עד אשר ככל הנראה מסוכסך עם שמעון. חולשות אלו משליכות גם על האפשרות להסיק מסקנות בנוגע לעבירות של שימוש במסמך מזויף וקבלת דבר במרמה, ולא בכדי בית משפט קמא לא הסתמך על הודעתו של ברוך לצורך ביסוס הרשעתו של שמעון בעבירות האמורות.

עדותו של מיכאל מזרחי עניינה בזיוף השיקים, ולא בשימוש בהם (וראו עמ' 178 לפרוטוקול). לכן, אין בעדות זו כדי לבסס את המודעות של שמעון או את מעורבותו בעבירות המיוחסות לו במסגרת אישום זה.

בהיעדר הוכחה למודעות של שמעון להיות השיקים מזויפים, אמליץ לחבריי לזכותו מהמיוחס לו במסגרת אישום זה.

אישום חמישי – הלבנת הון

96. אזכיר כי המערערים הואשמו בהלבנת ההון שהתקבל אצלם כתוצאה מהמעשים המתוארים בשלושת האישומים הראשונים. החלק הארי של הלבנת ההון, זה הנוגע לאישום הראשון, יוחס בהכרעת הדין לניר לבדו, בעוד ששמעון הורשע בגין הלבנת ההון הנוגעת לאישום השני בלבד, וצביקה זוכה מהאישום החמישי כולו. הערעורים שלפניי נסבים הן על ההרשעות הן על הזיכויים. תחילה נבחן את הלבנת ההון הקשורה לאישום הראשון (ביחס לשלושת המערערים) ובהמשך נעבור לזו הנוגעת לאישום השני (ביחס לשמעון בלבד). יוער כי טענות המדינה בערעורה לא מתייחסות לזיכוי של מי מהמערערים מהלבנת ההון הקשורה לאישומים השני והשלישי, ונראה כי המדינה זנחה את טענותיה בעניין.

97. סעיף 3(א) לחוק איסור הלבנת הון קובע כך:

- (א) העושה פעולה ברכוש, שהוא רכוש כאמור בפסקאות (1) עד (3) (בחוק זה – רכוש אסור), במטרה להסתיר את או להסוות את מקורו, את זהות בעלי הזכויות בו, את מיקומו, את תנועותיו או עשיית פעולה בו, דינו – מאסר עשר שנים או קנס פי עשרים מהקנס האמור בסעיף 61(א)(4) לחוק העונשין –
- (1) רכוש שמקורו, במישרין או בעקיפין, בעבירה;
- (2) רכוש ששימש לביצוע עבירה;
- (3) רכוש שאיפשר ביצוע עבירה.

העבירה הקבועה בסעיף זה מתגבשת אפוא כאשר נעשית פעולה ברכוש אסור מתוך כוונה להסתיר או להסוות את אחד ממאפייניו המנויים בסעיף. בנסיבות המקרה דנן, הרכוש האסור הוא הסחורה החקלאית, שמקורה בעבירות שביצעו שלושת המערערים במסגרת האישום הראשון. לפי סעיף 2 בצירוף פרט 11 לתוספת הראשונה, קבלת דבר במרמה יכולה לשמש עבירת מקור לצורך חוק איסור הלבנת הון. לא ראיתי לקבל את הטענה שאין עבירת מקור שתהפוך את הסחורה לרכוש אסור, שכן המערערים הורשעו בעבירות לפי האישום הראשון והערעור בעניינן נדחה. אין יסוד גם לטענה לפיה ההתייחסות של המדינה לסחורה החקלאית כאל רכוש אסור מהווה הרחבת חזית, שכן בכתב האישום מצוין במפורש שהמערערים קיבלו במרמה "סחורה חקלאית וכספים", ואף מובהר ברחל בתך הקטנה כי "סחורה זו וכספים אלה מהווים 'רכוש אסור'" (ההדגשה במקור).

98. משבוסס שמדובר ברכוש אסור, יש להוסיף ולבחון אם בוצעה בו פעולה. בית משפט קמא סבר כי הפעולה במקרה דנא הייתה היעדר רישום מוסדר בספרי החברה. ברם, היעדר רישום אינו מהווה "פעולה ברכוש" כהגדרתה בסעיף 1 לחוק איסור הלבנת הון: "הקנייה או קבלה של בעלות או של זכות אחרת ברכוש, בין בתמורה ובין שלא בתמורה, וכן פעולה ברכוש שהיא מסירה, קבלה, החזקה, המרה, פעולה בנקאית, השקעה, פעולה בניירות ערך או החזקה בהם, תיווך, מתן או קבלת אשראי, ייבוא, ייצוא ויצירת נאמנות, וכן ערבוב של רכוש אסור עם רכוש אחר, גם אם הוא אינו רכוש אסור". במקום זאת, כטענת המדינה, הפעולות הרלוונטיות לענייננו הן קבלת הסחורה, החזקתה ומכירתה, אשר הוכחו במסגרת הדיון באישום הראשון.

99. בית משפט קמא זיכה את שמעון וצביקה מהלבנת הון ביחס לפרשה העיקרית בנימוק שניר הוא האחראי הבלעדי לפעולותיה של "קווי חלוקה" ברכוש האסור, בהיותו בעל החברה הרשום. גם בעניין זה אין בידי לקבל את דרך הילוכו של בית המשפט. שאלת האחריות למעשי החברה צריכה להיבחן באופן מהותי. האישום הראשון מוכיח כי שלושת המערערים עמדו מאחורי החברה, ששימשה, לפחות בתקופה הרלוונטית לאישומים, כסות פיקטיבית למעשי המרמה שביצעו. לכן, משהוכח שהחברה קיבלה את הרכוש האסור, החזיקה בו ומכרה אותו הלאה, ניתן היה לגזור מכך גם את האחריות של שמעון וצביקה לפעולות הללו.

ומכל מקום, יש בנמצא גם ראיות קונקרטיות המוכיחות ששמעון וצביקה ביצעו פעולות ברכוש האסור. מעדויותיהם של ניר וצביקה עולה שצביקה היה אמוץ על קביעת מחירי הסחורה לפחות מול חלק מהחקלאים, וכן על תיאום ההובלות מהצפון לשוק הסיטונאי בירושלים. משמע, צביקה השלים עסקאות מול חקלאים, ובכך ביצע פעולה של קבלת רכוש אסור, ואין נפקות לכך שהעברה הפיזית של הסחורה לא בוצעה באופן מיידי וישירות לידי. יתרה מכך, מהעדויות עולה שצביקה מכר את הסחורה של "קווי חלוקה" בדוכן של זקן בשוק הסיטונאי (עמ' 953 לפרוטוקול, בעדותו של ניר; וראו גם בעמ' 1047-1048 לפרוטוקול, בעדותו של צביקה, ועמ' 459 לפרוטוקול, בעדותו של משה זקן: "צביקה וניר, הם עמדו על הרמפה ומכרו סחורות").

שמעון היה מעורב אף הוא בקבלת הסחורה. לדבריו, נהג לבדוק את הסחורה ולוודא ששולמה לניר תמורה הולמת בעבורה:

"אמרתי שבדקתי את הסחורות. הוא [ניר – י"ע] משווק סתם לדוגמא עשרים משטחים בדקתי שהוא מקבל את הכסף שלהם, אז אני צריך לקבל מהפקידה נתונים לגבי התשלום [...] ראיתי כאילו סתם דוגמא שהיה מחיר שהוא אמר לי מכרתי דובדבן בעשרה שקלים וראיתי שהוא קיבל מחיר שלא לפי הזה אז תיקנתי את הטעות, כן, זה דבר שקורה גם" (עמ' 1016 לפרוטוקול; וראו גם בעמ' 1013-1012).

התנהלות זו של שמעון מעידה על מעורבות בקבלת הסחורות, ולמצער על תיווך בין "קווי חלוקה" ל"רוי רום שיווק", המהווה גם הוא פעולה ברכוש אסור.

100. היסוד הנפשי הנדרש בעבירה של הלבנת הון הוא "מטרה להסתיר את [הרכוש האסור] או להסוות את מקורו, את זהות בעלי הזכויות בו, את מיקומו, את תנועותיו או עשיית פעולה בו". בעניין סלכגי נפסק כי תחולת הסעיף מוגבלת "למצבים בהם קיימת כוונה להסתיר את הכספים או הרכוש כך שיתאפשר שימוש עתידי בהם". קרי, מספיקה כוונה להסתיר את העובדה שמקור הכספים או הרכוש בעבירה, ואין לדרוש כוונה המתייחסת לתהליך הלבנת ההון כולו (שם, בפסקאות 32-38). פרשנות זו נגזרת מתכליתו של חוק איסור הלבנת הון – לנטרל את הרווח העברייני, ובכך ליטול את התמריץ הכלכלי לעבור עבירות ולמנוע אפשרות למימון עסקאות עברייניות נוספות (שם, בפסקה 28; וראו גם את דברי ההסבר להצעת חוק איסור הלבנת הון, התשנ"ט-1999, ה"ח 2809, בעמ' 421).

על רקע זה טענו המערערים שלא תיתכן כוונה להסתיר כאשר עסקינן בסחורה חקלאית, אשר טבעה להרקיב ולהתכלות. דין הטענה להידחות. לא זו בלבד שניתן להסוות סחורה חקלאית באופן שיאפשר לעשות בה שימוש עתידי, אלא שהמערערים אכן עשו זאת. מכירת הסחורה החקלאית היא-היא השימוש העתידי שהחוק נועד למנוע. העובדות שהוכחו במסגרת האישום הראשון מעידות בבירור על התקיימות היסוד הנפשי דכאן. המערערים יצרו מצג שווא כדי לשוות לפעולותיהם חזות של התנהלות עסקית לגיטימית, וזאת על מנת שיוכלו לגרוף רווחים מהסחורה החקלאית שהושגה במרמה. מצג השווא כלל, בין היתר, את היעדר הרישום של עסקאות הרכש והמכר; את שרשרת המכירה המסורבלת ונטולת ההיגיון העסקי שבה הועברה הסחורה (מהחקלאים לקווי חלוקה, מקווי חלוקה למאמון, וממאמון לזקן); ואת השימוש שנעשה בשמה של חברת "רוי רום שיווק". אשר על כן, שוכנעתי כי הפעולות שנעשו בסחורה החקלאית נעשו תוך כוונה להסתיר את מקורה העברייני. לפיכך, סבורני כי יש לדחות את ערעורו של ניר על הרשעתו, ולהיעתר לערעור המדינה ולהרשיע גם את שמעון וצביקה בהלבנת הון בגין הסחורה שהושגה במרמה כמתואר באישום הראשון.

101. אשר להרשעתו של שמעון בהלבנת ההון הנוגעת לאישום השני, סבורני כי בית משפט קמא לא דק פורטא. הפעולה שבוצעה בשיקים היא פעולת הפריטה, ולא היעדר הרישום כפי שקבע בית משפט קמא. ניתן לטעון כי הרכוש האסור הוא השיקים שנמסרו למלול ויש לראותם כרכוש ששימש או איפשר את ביצוע העבירה של קבלת דבר במרמה (סעיף 3(א)(3) או (4) לחוק הלבנת הון). מאחר שנושא זה, לא התלבן בערכאה הדיונית, אף לא בסיכומי הצדדים, מצאנו לזכות את שמעון בעבירה זו של הלבנת הון לגבי האישום השני.

אישום שישי – עבירות מס של ניר

102. על פי הנטען באישום זה, בשנים 2010-2014, ניר רכש סחורה ממספר ספקים סיטונאיים ומכר אותה בחנות שניהל בשוק מחנה יהודה, מבלי שדיווח על כך למס הכנסה. הרשעתו באישום זה התבססה על דוחות מס ההכנסה שהגיש בשנים הרלוונטיות, על תרשומות שערך יועץ המס שלו, ועל כרטסות שניהלו הסיטונאים הרלוונטיים, לרבות "רוי רום שיווק". בחירתו של ניר לשמור על זכות השתיקה בחקירתו ברשות המיסים שימשה כחיזוק לראיות האמורות.

103. עיקר הטענות בערעורו של ניר הופנו כנגד האמון שנתן בית משפט קמא בכרטסות של "רוי רום שיווק" ובעדויות הקשורות אליהן, הן עדויותיהם של זקן ועובדיו. נטען שלא ניתן להסתמך על הכרטסות הללו לנוכח קביעות המהימנות השליליות של בית המשפט ביחס לזקן ובהתחשב בחוסר הדיוק שבו לוקות הכרטסות גם לדברי זקן עצמו. ברם, יושם אל לב כי טענות אלה עניינן בהיקף העלמת המס ולא בעצם קיומה. שווי העלמת המס איננו אחד מיסודותיהן של העבירות הרלוונטיות, וראו את הדברים שנפסקו בעניין זה בע"פ 5529/12 אוהב ציון נ' מדינת ישראל (9.11.2014):

"ככלל, על התביעה להוכיח מעל לכל ספק סביר את העובדות והנסיבות המרכיבות את העבירה. עם זאת, אף שהדבר רצוי – הן לתביעה, על-מנת לחזק את ראיותיה ולתמוך את טענותיה, והן לנאשם, על-מנת לכלכל את הגנתו – אין התביעה חייבת להוכיח את הסכום המדויק של ההכנסה שהושמטה, וחשוב יותר לענייננו, אין היא חייבת להוכיח מה מקורה של אותה הכנסה – משאינם יסוד מיסודות העבירה. כל זאת, כאשר לא קיים ספק בנוגע לעצם השמטת ההכנסה או לעצם הרישום הכוזב [...] הדברים נכונים במיוחד מקום שהנאשם הוא שגרם למעגל השוטה ולכך שלא תספקנה הראיות על-מנת לסווג כראוי את מקורות הכנסתו. זאת, אם במחדל – באי-ניהול ספרים כלל, כך שלא ניתן יהיה לשייך הכנסה מסוימת לענף מסוים בעסקיו של הנאשם; ואם במעשה – בהשמדת מסמכים שהיו ברשות הנאשם, מהם ניתן היה להפיק את המידע. עם זאת, יובהר, כי אין בכל האמור כדי לשחרר את התביעה והשופט היושב בדין, מחובתם לבחון את חומר הראיות ולנסות ולדלות ממנו את הפרטים החסרים" (בפסקה 13 לפסק דינו של השופט י' דנציגר; ההדגשה הוספה – י"ע).

בענייננו, בפני התביעה ניצב אתגר לא מבוטל. נוהגי הרישום הרופפים על פיהם מתנהל השוק (ואשר קרוב לוודאי קשורים בפטור ממע"מ על פירות וירקות) מקשים מאוד על האפשרות להוכיח את הסכומים באופן מדויק. הקושי התעצם לאור העובדה שניר לא ניהל ספרי חשבונות מסודרים שבאמצעותם ניתן היה לאמת או להפריך את הנתונים שבכרטיסות. אף על פי כן, התביעה העמידה תשתית עובדתית שאפשרה לאמוד את סדרי הגודל של הסכומים שלא דווחו (הכרטיסות של הספקים מהם רכש ניר סחורה – ת/65, ת/66, ת/67, ת/70, ת/73, ת/76 ו-ת/77). על רקע הדברים הללו, ובהינתן שלא ראיתי לקבל את טענת ההגנה לפיה הסכומים מופרכים על פניהם בהתחשב בגודלה של החנות, לא מצאתי בערעור כל הצדקה להתערב בהרשעה.

104. עם זאת, ראיתי להידרש לטענות שהועלו ביחס לכרטיסות של "רוי רום שיווק", באשר עשויה להיות להן השלכה על היקף העלמת המס שביצע המערער, וממילא על הענישה הראויה בנסיבות העניין. ראשית, לא מצאתי דופי בהחלטתו של בית משפט קמא ליתן אמון בזקן בהקשר של עבירות המס. חוסר האמון בעדותו ביחס לפרשה המרכזית נבע מהחשד למעורבותו בה, ואין בחשד זה כדי להשליך על מהימנותו ביחס לעניינים אחרים או לתקופות אחרות. גם הטענה כי חלק מהכרטיסות שנרשמו על שם ניר ב"רוי רום שיווק" ("ניר מחנה יהודה" ו-"ניר מ. יהודה") לא היו שייכות לו בפועל – דינה להידחות. מרישומיו הפנימיים של יועץ המס של ניר, כמו גם מעדותו, עולה כי ניר הציג בפניו את הכרטיסות הללו וטען כי הסכומים בהן אינם מדויקים (ת/72; עמ' 509 לפרוטוקול). עובדה זו מלמדת כי ניר הכיר בכך שהכרטיסות הללו שייכות לו.

105. יש ממש בטענותיו של ניר בנוגע למהימנות תוכן הכרטיסות. לפי עדותו של זקן, במקרים מסוימים המחיר הנקוב בכרטיס אינו משקף את התשלום בפועל. ההסבר לכך הוא שחלק מהעסקאות נעשה באשראי, בעוד שהמחיר נרשם בכרטיס במועד המכירה. כתוצאה מכך, עם הגיע מועד התשלום, מתעוררות לא פעם מחלוקות בנוגע לסכום שהוסכם עליו. לפי זקן, פרקטיקה זו הובילה להיווצרותם של חובות בכרטיסות (שאת חלקם כיסה באמצעות הכספים שיועדו למאמון, כמתואר לעיל בפסקה 68):

"הפערים האלה קורים כל הזמן, כשבן אדם בא לשלם את התשלום שלו, הוא לא משלם הכל, זו הדרך שלהם לעשות את הבולשיט הזה זה להגיד סגרתי מחיר אחר. עובר חודש או חודש וחצי אחרי התשלום והם מגיעים למצב כזה שקל להם להגיד את הפער הזה, ולך תוכיח. ואני כבר שילמתי לחקלאי את המחיר שמופיע בפועל ביום המכירה. הם יוצרים את הפער הזה או שבאים בסוג של פשרה ונותנים

חלק או שבכלל לא. היום אני מחתים על כל תעודה, הסקתי את המסקנות" (עמ' 127 לפרוטוקול).

צודקים המערערים כי יש בעדות זו כדי להפחית ממשקלן של הכרסות כראיה לאמיתות תוכנן. אמנם, אין בה כדי לאיין את משקלן כליל, שכן ייתכן שחלק מהתשלומים המפורטים בהן אכן משקפים את המציאות, אך לא הוצגו בפנינו נתונים שיאפשרו לאמוד במדויק את היקף הרכישות. בנסיבות אלה, צריך הספק להיזקף לטובתו של ניר. לכן, בהתחשב בכך שחלק ניכר מהרכישות המפורטות באישום הן מ"רוי רום שיווק", מוכן אני להניח שהיקף העלמת המס קטן מ-1,751,635 ₪, ועונשו של ניר ייגזר בהתאם.

אישום שביעי – עבירות מס של צביקה

106. צביקה לא הכחיש שהעלים מס, אך חלק על הסכומים שיוחסו לו בכתב האישום. בתוך כך, טען כי הכרסות עליהן התבססה הרשעתו אינן קבילות; כי חלק מהסחורה המפורטת בהן נרכשה עבור דודו; וכי חלקה האחר כלל לא הניב רווחים.

107. נפתח במחלוקת המרכזית שהתגלעה ביחס לאישום זה, שעניינה בקבילות הכרסות, ובפרט הכרסות של "רוי רום שיווק" – "דניאל", "עוזי רמת רחל", "יום טוב מחנה יהודה" ו"צביקה בנימין". בית משפט קמא הביע חשדנות ביחס לכרסות אלו עוד במהלך הדיון, כפי שמעידה ההחלטה שניתנה בעניינן ביום 21.6.2017:

1. "שאלת הקבילות – גבולית שבגבוליות ומקבל אני שהקשיים שפירט הסנגור טעמים עימם.

2. נכון אני, וגם זאת לכל היותר ותוך שאציין שספקות והסתייגויות הינן בהיקף משמעותי לקבל זאת כראייה על תנאי ובד בבד אדגיש שהתנאי משמעותי.

3. בכל הקשור להיבט שאישר הסנגור שמבחינתם אין לו בעיה להגשת המסמכים, הבעיה, כמובן, קטנה שבעתיים [הכוונה להגשת הכרסות כראיה לאופן בו היו רשומים הדברים במחשבי "רוי רום שיווק", להבדיל מהגשתן כראיה לאמיתות תוכנן – י"ע].

4. בכל שאר ההיבטים ובפרט השאלות הכרוכות במקור הנתונים שאינם כנראה בעד זה [משה זקן, הקופאי ב"רוי רום שיווק" – י"ע] באשר, תפקידו ניתן להגדרה כטכני בעיקרו, השאלות והספקות רבים ולא נעלם הדבר

מעניי בית המשפט וככל שבכלל יידרשו הצדדים לכך
יוכלו להוסיף ולטעון לעניין זה בסיכומים.

5. במסגרת תיק המוצגים, אמנם, ניתן יהיה להגיש
מסמכים אלה אך בעמוד הראשון יפנה התובע בשעה
שיכין את תיק המוצגים גם להחלטתי זאת למען לא
תיעלם מעינינו עובר לכתיבת הכרעת הדין" (עמ' 475-
474 לפרוטוקול; ההדגשות הוספו – י"ע).

פרשנות ההגנה לתנאי המוזכר בסעיף 2 להחלטה זו היא שיש לגבות עדות
מהגורם האמון על הזנת הנתונים לכרטיסות על מנת שהן תהיינה קבילות; אך לא כך היא.
ממכלול האמור בהחלטה, עולה כי כוונתו של בית המשפט הייתה לקבל את הכרטיסות
מבלי לקבוע מסמרות ביחס לטיבן הראייתי, תוך הותרת האפשרות לטעון לגביהן
בסיכומים על כנה. ואכן, בהכרעת הדין נדרש בית המשפט לנושא בשנית, והכריע
שעדויותיהם של זקן ועובדיו אינן מהימנות, וממילא גם הכרטיסות שהוגשו באמצעותן:

"בשולי עדותו של שי זקן, שמע בית המשפט שניים
מעובדיו – אירית יששכר שהיתה מנהלת חשבונות ומשה
זקן, קופאי [...] ככל שנדרשת המסקנה שלא ניתן להשתית
על עדות שי זקן מסקנות של ממש, מקרינה מסקנה זאת
גם על משקל עדויות עובדיו. בין היתר ביקשה המאשימה
להגיש בדרך זאת [באמצעות העובדים – י"ע] כרטיסות
ששיקפו את הנהלת החשבונות שהתנהלה אצל שי זקן.
אך, לאחר שהגיע בית המשפט כאמור למסקנה שקיים
קושי לבסס מסקנות לחובת הנאשמים על עדותו של שי
זקן, מקרין הדבר גם על עובדיו, שיש להניח שלא עשו
אלא את שביקש מהם מעבידם. ואם בכך אין די, אף מוצא
אני טעם בטענות ב"כ הנאשמים 1 ו- 2 בסיכומיו, עת
הדגיש עד כמה התקשתה יששכר על דוכן העדים לזכור
דברים שלטענת המאשימה מסרה בהודעותיה במשטרה"
(עמ' 74 להכרעת הדין).

המדובר בקביעת מהימנות ברורה, הגוברת על החלטת הביניים, ואשר לפיה אין
להסתמך על עדויותיהם של זקן ועובדיו, וממילא כי אין להסתמך על הכרטיסות שהוגשו
באמצעות עדים אלה. בנוסף, נראה שאכן יש קושי להתבסס על עדותו של משה זקן לצורך
שיוך הכרטיסות בעלות השמות הפיקטיביים לצביקה, בהינתן שמשה הינו דודו של שי
זקן ועובד שלו. לכל זאת מתווספת טענת ההגנה, שלא נסתרה, לפיה שתיים מהכרטיסות
קרורות על שם בעלי עסקים אמתיים מהשוק שצביקה קנה עבורם סחורות. אשר על כן,
נראה שאין מקום להסתמך על הכרטיסות של "רוי רום שיווק". קביעה זו משליכה על

היקף העלמת המס המיוחסת לצביקה, שכן חלק ניכר מהסכומים הכלולים בכתב האישום מקורו בכרטסות אלו, ונשוב לכך בדיון על עונשו של צביקה.

108. קבילותן של יתר הכרטסות – אלו של "האחים פשה" ושל "א.א. גבאי סיטונאות" – לא הותנתה באופן דומה. ההגנה אמנם הסכימה להגשתן לבית משפט קמא "בכפוף לאותן הסתייגויות" שהוזכרו בהקשר של "רוי רום שיווק" (עמ' 832 לפרוטוקול; וראו גם בעמ' 591-592), אך לא ניתנה שום החלטת ביניים המתנה את קבילותן. זאת ועוד, גם אם לאורך הדרך הועלו ספקות לגבי הכרטסות האמורות, הרי שבהכרעת הדין הותרו הספקות ונפסק שהן מהוות "בסיס איתן" להרשעה (עמ' 80 להכרעת הדין). ואכן, לפי העדויות שנשמעו ביחס לאופן עריכת הכרטסות, נראה שהן משקפות באופן אמין את מהלך העסקים השוטף בעסקים הרלוונטיים, ומשמשות אותם לצורך ניהול חשבונותיהם מול הלקוחות (בשונה מהכרטסות של "רוי רום שיווק" אשר לפי עדותו של זקן לא היו מדויקות בתקופה הרלוונטית). קבילות הכרטסות נובעת אפוא מהיותן "רישומים עסקיים", ואין נפקות להיעדר האפשרות להעיד את מי שערך אותן (ע"פ 4004/90 יעקובוביץ נ' מדינת ישראל, פ"ד נ(1) 133, 149-150 (1996)).

109. מקובלת עליי קביעתו של בית משפט קמא לפיה שתיקתו של צביקה בחקירה יכולה לשמש חיזוק ליתר הראיות. צביקה שתק מתחילת החקירה ברשות המיסים ועד סופה וסירב לחתום על המסמכים שהוצגו בפניו ולו כאות לכך שהוצגו בפניו. צביקה הפר את השתיקה פעמים ספורות, וזאת רק כדי לציין שאינו בקיא בתחום עליו הוא נשאל. בבית המשפט ביקש צביקה להסביר את שתיקתו: "כבר היה סיכום של להשתחרר, היה לנו כבר שחרור ביד. מוציאים אותי לחקירה פתאום ביום האחרון, בצהריים. יצאתי, טוב. כתב אישום חדש, אתה חשוד בזה וזה. החלטתי לא לענות ולא לשתף פעולה עם המשטרה וכל מה שאני אגיד, אני אגיד בבית משפט זה הכל, לא האמנתי בהם כבר" (עמ' 1097 לפרוטוקול). הסבר זה לאו הסבר הוא, וצדק בית המשפט בדחותו אותו. גם אם ניתן להבין את תחושת התסכול שחש צביקה, קשה להלום כי "הקש ששבר את גב הגמל" מבחינתו היה דווקא חקירה באישום שבו הוא מודה חלקית; בעוד שבחקירות הארוכות שקדמו לה, ואשר עסקו באישומים אותם הוא מכחיש מכל וכל, שיתף צביקה פעולה עם חוקריו והציג גרסה מפורטת.

110. חיזוק נוסף לדברים נמצא בעדותו של יועץ המס של צביקה בשנים 2006-2012, אשר העיד כי בכל שנות המס הללו דיווח לרשויות המס שצביקה לא עבד, בהנחייתו של צביקה. גם שותפו של יועץ המס, שהמשיך לעבוד עם צביקה ואשתו גם בשנים העוקבות,

ובהן השנים הרלוונטיות לכתב האישום, העיד שלא טיפל מעולם בדיווח על הכנסות מעסק של פירות וירקות.

111. ולבסוף, אין בידי לקבל את טענות ההגנה שהסכומים המופיעים בכרטיסות "מנופחים". ראשית, אין יסוד לטענה שמחצית הסכום מתייחס לסחורה שצביקה רכש עבור דודו. אדרבא, הקופאי ב"אחים פשה" העיד כי סחורה שרכש צביקה עבור דודו נרשמה על שם הדוד (עמ' 836 לפרוטוקול). גם הטענה שבתחום הירקות והפירות אין היקף ההוצאות מעיד על היקף ההכנסות, דינה להידחות. בהיעדר כל ראיה לירידת מחירים בנסיבות המקרה הקונקרטי, יש להסתפק באומדן המגולם בהיקף ההוצאות. לאור זאת, סבורני שיש לדחות את הערעור על אישום זה ולהותיר את ההרשעה על כנה. יחד עם זאת, עקב החלטתי שלא לבסס את ההרשעה על הכרטיסות של "רוי רום שיווק", ולאור הירידה בהיקף העלמת המס הנגזר מכך, ראיתי להקל בעונשו של צביקה בגין אישום זה, כפי שיפורט להלן.

ערעור המדינה בנוגע לבקשת החילוט

112. כחלק מכתב האישום הוגשה בקשה לחילוט מרכושם של ניר וצביקה, בהתאם לסעיף 21(א) לחוק איסור הלבנת הון, במסגרתה התבקש בית משפט קמא להורות על חילוט הרכוש הבא: דירה הרשומה על שם גרושתו של ניר (להלן: רחל) והזכויות בה; רכב הרשום על שם רחל; יתרת הכספים בחשבון הבנק של "קווי חלוקה"; שיק דחוי על סך 94,650 ₪ שנתפס בצ'ינג' "ליסיג בע"מ" ואמור היה להיות מועבר למאמון; דירה הרשומה על שם צביקה ואשתו (להלן: מאיה); חנות בשוק מחנה יהודה השייכת לצביקה או מוחזקת על ידו בחכירה לדורות; רכב הרשום על שם מאיה; וכסף מזומן שנתפס בחיפוש בביתו של צביקה בסך 8,780 ₪. [נוער כי נפלה טעות במספור הנאשמים בבקשת החילוט, כך שרשום בה שהרכוש שייך לשמעון במקום לצביקה].

113. נתאר בקצרה את השתלשלות העניינים העומדת ברקע לערעורה של המדינה בסוגיה זו (וראו גם פסקאות 2-6 להחלטתה של הרשמת ש' עבדיאן מיום 5.5.2019 (להלן: החלטת הרשמת)).

המדינה הגישה בקשה לחילוט זמני של הרכוש. בהחלטה מיום 28.12.2015, בית המשפט המחוזי (כב' השופט א' דראל) נעתר לבקשה באופן חלקי, וקבע, בין היתר, כי העיקולים שהוטלו על הדירות והרכבים יצומצמו כך שיחולו רק על מחציתה של כל דירה ועל מחצית הזכויות בכל רכב, וזאת עד להחלטה אחרת.

ביום 24.6.2018 התקיים בבית המשפט המחוזי דיון לשמיעת הטענות לעונש. לטענת המדינה, בא כוחה הגיע לדיון כשהוא ערוך לטעון לגבי בקשת החילוט. עם זאת, הטענות לזכויות ברכוש – רחל, מאיה ובנק הפועלים (אשר מחזיק במשכנתא על הדירה הרשומה על שם רחל) – לא זומנו לדיון. במהלך הדיון נכנס לאולם בא כוחה של רחל והביע את התנגדותו לחילוט נכסיה ולקיום הדיון בהיעדרה. עקב כך, בית משפט קמא החליט לדחות את הדיון בבקשה:

1" באשר למדתי עתה, שהטוענת לזכות מיוצגת בכל מקרה הדיון בשאלת החילוט לא ייערך היום.

2. ומעבר לכך, החלטות במישור זה תינתנה בנפרד" (עמ' 1294 לפרוטוקול).

המדינה טענה כי בסמוך לאחר מכן יידעה את הטענות לזכות בדבר קיומה של בקשת החילוט, כמצוות תקנה 3(א) לתקנות הסמים המסוכנים (סדרי דין לענין חילוט רכוש), התש"ן-1990 (להלן: תקנות החילוט), אשר חלות בענייננו מכוח סעיף 23 לחוק איסור הלבנת הון.

ביום 18.7.2018 ניתן גזר הדין בעניינם של המערערים, ולא נכללה בו התייחסות לבקשת החילוט. בתום הדיון בא כוח המדינה ביקש מבית המשפט לקבוע מועד לדיון בבקשת החילוט, ובית המשפט הנחה אותו להגיש בקשה בכתב (כך לטענת המדינה, שכן הדברים לא תועדו בפרוטוקול). ביום 22.7.2018 הגישה רחל "בקשה לביטול דיון בבקשת חילוט ולהימנעות מלדון בה" (הגם שלפי הרישומים במערכת "נט המשפט", לא נקבע עדיין מועד לדיון), ובה נטען כי החלטה על חילוט רכוש חייבת להינתן כחלק מגזר הדין, בהתאם לתקנה 4(ג) לתקנות החילוט; ומשלא ניתנה – אין לבית משפט קמא סמכות לדון בנושא. בתגובתה, המדינה טענה כי אין בבקשה כל טעם שיצדיק הימנעות מדיון, וכן חזרה בכתב על בקשתה לקבוע דיון בבקשת החילוט (יצוין כי תגובת המדינה לא סיפקה את בא כוחה של רחל, והלה הגיש בקשה ליתן החלטה בהיעדר מענה ענייני לבקשתו). ביום 16.12.2018 החליט בית משפט קמא כי:

"נוכח סעיף 4 לתקנות הסמים המסוכנים (סדרי דין לענין חילוט רכוש) החלות בהקשר הנדון, עם מתן גזר הדין ולאחר הטיעון לעונש, הגיע הליך זה לסיומו".

עוד באותו יום הגישה המדינה בקשה לעיון חוזר בהחלטה זו. בבקשתה, הפנתה את בית המשפט להחלטתו מיום שמיעת הטיעונים לעונש, בה נקבע כי החלטה בשאלת החילוט תינתן בנפרד, וטענה כי "כנראה בשל טעות טכנית ובשל חלוף הזמן נשתכחה החלטה זו מבית המשפט הנכבד". בית המשפט דחה את הבקשה בנימוק ש"נוכח סעיף 4 לתקנות כמפורט בהחלטתי מיום 16/12, עם מתן גזר הדין, אין עוד מקום לעיון חוזר בהחלטה הנ"ל".

114. על רקע הדברים האלה ביקשה המדינה לתקן את ערעורה דכאן, כך שיכוון גם כנגד ההחלטה בעניין החילוט, ובקשתה אושרה בהחלטת הרשמת. בערעור נטען כי לא היה מקום שבית המשפט יסתמך על תקנה 4(ג) לתקנות החילוט, לנוכח החלטתו מיום 24.6.2018 ולאור הפרקטיקה בערכאות הדיוניות לפיה החלטות בעניין חילוט ניתנות במועד מאוחר לגזר הדין; כי השיהוי בפניה לטוענים לזכות אינו מצדיק הימנעות גורפת מקיום דיון; וכי לא ניתן למדינה יומה בעניין החילוט, באופן שמביא לידי פגיעה של ממש באינטרס הציבורי וחותר תחת התכליות שבבסיס חוק איסור הלבנת הון. המדינה הוסיפה כי הבקשה לחלט רכוש מחשבון הבנק של "קווי חלוקה" אינה מערבת טוענים לזכות, כך שלא הייתה מניעה לדון בה במועד שמיעת הטיעונים לעונש.

115. ניר טען בתגובה שאין הצדקה לחילוט רכושו משום שאין הצדקה להרשעתו בהלבנת הון, כמפורט בערעורו. ביחס לדירה ולרכב, נטען כי אינם שייכים לו וכי המדינה לא הצליחה לסתור את חזקת הבעלות שקמה מכוח רישומם על שם רחל.

116. צביקה טען כי מחצית הרכוש הנדון שייך לרעייתו מאיה ועל כן אינו בר חילוט. לצד זאת, הגיע צביקה להסכמה עם המדינה בדבר גורל הרכוש התפוס עד להכרעה סופית בבקשת החילוט, ולפיה המדינה תמשיך להחזיק בכסף המזומן שנתפס; צווי התפיסה על החנות ועל מחצית הדירה יעמדו בתוקפם; והעיקול על הרכב הרשום על שם מאיה יוסר, ובמקומו תמשיך המדינה להחזיק בסכום של 15,000 ₪ שהופקד לצורך שחרור הרכב. הסכמות אלו אושרו בהחלטת השופטת ע' ברון מיום 1.1.2019.

117. רחל עמדה על טענתה כי לא הייתה לבית משפט קמא סמכות להכריע בבקשת החילוט לאחר מתן גזר הדין. לטענתה, הודעת המדינה בדבר בקשת החילוט נשלחה אליה זמן קצר מידי לפני מתן גזר הדין, והתקבלה אצלה יום לאחר שניתן, כך שמלכתחילה לא

הייתה לה אפשרות להגיש תצהיר ולטעון לזכות כנדרש על פי תקנות החילוט. עוד טענה כי אין לדון בבקשה לגופה במסגרת הערעור.

118. בנק הפועלים השאיר את ההחלטה לשיקול דעת בית המשפט, בכפוף לכך שתשמרנה זכויותיו כנושה ראשון ומובטח בדירה הרשומה על שם רחל; שמכירת הנכס תכסה את יתרת המשכנתא; ושהמדינה תאפשר לבנק לממש את הנכס, ככל שיבקש זאת.

119. אין ספק כי אופן הטיפול בבקשת החילוט לקה בפגמים דיוניים. עם זאת, הגעתי למסקנה שאין בקשיים אלה כדי להצדיק הימנעות מוחלטת מדיון בבקשה.

הכללים הדיוניים המסדירים דיון בבקשות חילוט מעוגנים בפרק ו' לחוק איסור הלבנת הון ובתקנות החילוט (לסקירה מקיפה של המסגרת הדיונית הרלוונטית לדיון בבקשות חילוט לפי חוק איסור הלבנת הון, ראו ע"א 325/12 רוזנבלט נ' מדינת ישראל, בפסקאות 8-14 (21.2.2013); יעל גרוסמן, רוני בלקין וסאלי ליכט איסור הלבנת הון להלכה ולמעשה 125-132 (מהדורה שניה, 2013)). סעיף 21(ו) לחוק איסור הלבנת הון מורה כי בקשת החילוט תיכלל בכתב האישום, כפי שאכן נעשה בענייננו. את הדיון בבקשה יש לקיים לאחר ההרשעה בעבירה של הלבנת הון, שאז תומצא הודעה לטוענים לזכות המיידעת אותם כי הרכוש עתיד להיות מחולט וכי באפשרותם להתייצב לדיון ולטעון לזכויות ברכוש (תקנה 3(א) לתקנות החילוט וטפסים 2-3 לתוספת לתקנות). על הטוענים לזכות ועל הנידונים עצמם להגיש תצהיר המפרט את טענותיהם ברכוש עד עשרה ימים לפני הדיון בבקשה (תקנה 3(ב) לתקנות החילוט).

ההוראות הרלוונטיות ביותר לענייננו הן תקנות 4(א) ו-4(ג) לתקנות החילוט, הקובעות כך:

4. (א) הדיון בבקשה לצו חילוט פלילי יתקיים בטרם יביא התובע ראיות לקביעת העונש כאמור בסעיף 187 לחוק סדר הדין הפלילי.
- (ב) ...
- (ג) החלטת בית המשפט בבקשה לצו חילוט פלילי תיכלל בגזר הדין, אלא אם כן החליט בית המשפט להעביר את הדיון להליך אזרחי כאמור בסעיף 36א(ד) לפקודה.

120. בענייננו, הטוענים לזכות לא קיבלו הודעה על החילוט לאחר ההרשעה, ובית המשפט לא קבע דיון בבקשה. זאת, אף על פי שעובדת קיומן של הטוענות לזכות, שצוינו בשמותיהן כבר בכתב האישום, הייתה ידועה לתביעה ולבית המשפט. אי שמיעתן מהווה פגם מהותי בהליך, כפי שמלמד האיסור על מתן צו חילוט בלא שמיעת טענותיהם של כל המעורבים בדבר (סעיף 21(ד) לחוק איסור הלבנת הון; במקרים מסוימים אי שמיעת הטוענים לזכות אף מקימה עילה לביטול צו חילוט שניתן. וראו למשל ע"פ 546/92 בן עזר נ' מדינת ישראל (19.11.1992)). עם זאת, מדובר בפגם הניתן לריפוי. משהתייצב בא כוחה של רחל לדיון ביוזמתו – בבחינת תזכורת לחובה לקיים דיון בבקשת החילוט לפני שמיעת הטיעונים לעונש – היה על בית המשפט לדחות את הדיון בטיעונים לעונש או להורות על קביעת דיון בבקשת החילוט, ובכך לרפא את הפגם. בית המשפט לא עשה כן, הגם שהחלטתו מיום 24.6.2018 מלמדת כי היה בכוונתו לקבוע דיון נפרד בנושא החילוט, ומנקודה זו ואילך לא היה עוד מנוס מן המצב אליו נקלע ההליך.

121. רבות נכתב על חשיבותו של החילוט ככלי למאבק בהלבנת הון. לא בכדי קובע החוק חובה לחלט את רכושו של מי שהורשע בהלבנת הון, למעט אם מתקיימות נסיבות מיוחדות שמצדיקות סטייה מהכלל (סעיף 21 לחוק איסור הלבנת הון). קשה להלום כי העובדה שנשתכחה מבית המשפט קמא החלטתו מיום 24.6.2018 תגבור על תכליות החוק ועל החשיבות שבקיום דיון בבקשה. על כן, משלא תוקן המעוות בבית משפט קמא, יתוקן כעת. הבקשה תוחזר לבית המשפט המחוזי כדי שידון בה לגופה בהתאם לתקנות.

הערעורים על גזר הדין

122. הלכה ידועה היא כי ערכאת הערעור לא תתערב בחומרת העונש שקבעה הערכאה הדיונית, אלא במקרים חריגים בהם נפלה טעות בולטת בגזר הדין או שהעונש חורג באופן קיצוני מרמת הענישה המקובלת או הראויה (ראו, בין היתר, ע"פ 7296/07 תורן נ' מדינת ישראל, בפסקה 23 והאסמכתאות שם (12.8.2010); ע"פ 814/12 מדינת ישראל נ' סויסה, בפסקה 51 והאסמכתאות שם (25.10.2012); ע"פ 7367/18 כורד נ' מדינת ישראל, בפסקה 11 והאסמכתאות שם (2.5.2019)). לאחר שבחנתי את עניינם של שלושת המערערים, איני סבור כי המקרה שלפנינו נופל בגדר החריגים, ונחה דעתי כי העונשים תאמו את הכרעת דינו של בית משפט קמא. עם זאת, ההתערבות בהכרעת הדין שינתה את תמונת ההרשעה באופן שמצריך התאמות בענישה.

123. נ"ד: ניר הורשע בבית המשפט המחוזי בשורה ארוכה של עבירות מרמה (רובן בנסיבות מחמירות), שתי עבירות של סחיטה באיומים, עבירה של הלבנת הון, ועשר עבירות לפי פקודת מס הכנסה. ערעורו על הכרעת הדין נדחה במלואו.

בית המשפט המחוזי גזר עליו שמונה שנות מאסר (בניכוי ימי המעצר שריצה ומחצית ימי המעצר שריצה בפיקוח אלקטרוני); שנת מאסר על תנאי לבל יעבור עבירות מרמה (עבירות לפי סימן ו' לפרק י"א של חוק העונשין), עבירות מס, או עבירות לפי חוק איסור הלבנת הון בשנתיים שלאחר שחרורו; קנס בסך 100,000 ₪; ופיצויים בסך 25,000 לכל אחד משבעה-עשר החקלאים שנפגעו (סך הכל 425,000 ₪).

סבורני כי חומרת העונש שהושת על ניר משקפת את חלקו המרכזי בפרשה. ניר יזם והוביל את מסכת מעשי ההטעיה וההונאה בהם הורשעו המערערים, ולא בכדי בית משפט קמא ראה בו "עמוד התווך של הפרשה המרכזית" (עמ' 16 לגזר הדין); וכל זאת בשיטתיות ותוך תכנון מוקדם. המעשים שהוביל גרמו לפגיעה בפרנסה, באוטונומיה ובביטחון האישי של אחרים, כמו גם ביחסי האמון החיוניים לקיומו של מסחר תקין ואמין בשוק הפירות והירקות. היבט מחמיר נוסף נובע מעברו הפלילי של ניר. הגם שחלק מהרשעותיו מקורן בעבירות שבוצעו לפני כעשור, נראה, למרבה הצער, כי ניר לא זנח את דרך האלימות. מעידה על כך בייחוד הרשעתו האחרונה, שמקורה במעשים שביצע יחד עם שמעון במהלך תקופת מעצרו בתיק דנן ותוך הפרת תנאי מעצרו (ת"פ 67108-01-17; צביקה היה מעורב בתקרית אף הוא והורשע בקשירת קשר לביצוע העבירה). לפי עובדות כתב האישום, בהן הודו המערערים, השלושה עקבו אחרי זקן ברכביהם, ומשעצר ברמזור – ניר יצא לקראתו עם מוט וניפץ את חלון רכבו.

עם זאת, כאמור במסגרת הדיון באישום השישי (פסקה 105 לעיל), יש לזקוף לזכותו של ניר את הספק שהתעורר ביחס להיקף העלמת המס שביצע, וכן את העובדה שהרשעתו באישום השני לא נעשתה בנסיבות מחמירות (כפי שהובהר לעיל בפסקה 17). אשר על כן ראיתי להפחית מעונשו שישה חודשי מאסר, ולהעמידו על 90 חודשי מאסר.

124. שמעון: בעקבות הערעור דנן, שמעון הורשע בשורה של עבירות מרמה בנסיבות מחמירות, שתי עבירות של סחיטה באיומים ושתי עבירות של הלבנת הון (בעוד שבבית המשפט המחוזי הורשע רק בעבירת הלבנת הון אחת). לצד זאת, ראיתי לנכון לזכותו מעבירה אחת של קבלת דבר במרמה ומעבירה של שימוש במסמך מזויף.

העונש שהושת על שמעון בבית משפט קמא הינו שש שנות מאסר (בניכוי ימי המעצר שריצה ומחצית ימי המעצר שריצה בפיקוח אלקטרוני); שנת מאסר על תנאי לבל יעבור עבירת מרמה נוספת בשנתיים שלאחר שחרורו; ופיצוי בסך 25,000 ₪ לכל אחד מהחקלאים.

עונש זה משקף את מעורבותו העמוקה של שמעון במיזם העברייני של "קווי חלוקה", על היבטיו הכלכליים והאלימים. שמעון ניסה לטעון כי מעורבותו מתמצה בנכונות להסיע את חבריו לצפון מידי פעם, אך חומר הראיות מעלה תמונה שונה בתכלית – הוא היה יד ימינו של ניר בכל הנוגע להתנהלות הכספית מול החקלאים, מילא תפקיד מפתח בהונאת החלפן מלול ואף איים על שמביקו ועל מלול במטרה להסתיר את מעשי המרמה של "קווי חלוקה". לכל זאת מצטרפת העובדה שעברו הפלילי של שמעון אינו נקי, וכולל גם את ההרשעה ה"טריה" בגין הפרת תנאי המעצר, האיומים על זקן וגרימת החבלה לרכבו, כמפורט לעיל.

אשר לטענתו של שמעון כי בית משפט קמא גזר עליו עונש של 12 עד 24 חודשי מאסר בגין עבירות מס, הגם שלא הואשם ולא הורשע בכך, נראה כי אכן נפלה טעות בגזר הדין. ייתכן כי כוונת בית המשפט הייתה לקבוע מתחם לעבירה של הלבנת הון (שלגביה לא נקבע בגזר הדין מתחם נפרד). כך או אחרת, אין בטעות זו כדי להצדיק את התערבותנו, באשר העונש הכולל שהוטל על שמעון משקף את חומרת מעשיו, לא כל שכן לנוכח הרשעתו בעבירה נוספת של הלבנת הון בעקבות ערעור המדינה. יחד עם זאת, לאור זיכוי של שמעון מהעבירות מושא האישום הרביעי (קבלת דבר במרמה ושימוש במסמך מזויף), ומהעבירה של הלבנת הון באישום השני, ראיתי להפחית מעונשו שנת מאסר, ולהעמידו על 60 חודשי מאסר.

125. צביקה: בעקבות הערעור, צביקה הורשע במספר עבירות של קבלת דבר במרמה בנסיבות מחמירות (ובהן המרמה שבוצעה כלפי החלפן מלול, ממנה זוכה בבית משפט קמא), בהלבנת הון (שגם ממנה זוכה בבית המשפט המחוזי), ובארבע עבירות מס. לצד זאת, צביקה זוכה מעבירות איומים, מעבירה נוספת של קבלת דבר במרמה, ומעבירה של שימוש במסמך מזויף, בהן הורשע בבית משפט קמא.

בית המשפט המחוזי השית על צביקה ארבע שנות מאסר (בניכוי ימי המעצר שריצה ומחצית ימי המעצר שריצה בפיקוח אלקטרוני); שנת מאסר על תנאי לבל יעבור עבירת מרמה או מיסים בשנתיים שלאחר שחרורו; קנס בסך 100,000 ₪; ופיצוי בסך

25,000 ₪ לכל אחד מהחקלאים. בנוסף, בית המשפט הפעיל את מאסרו המותנה של צביקה מת"פ 14-01-25324, בגין עבירת איומים קודמת, וקבע שהמאסר ירוצה בחפיפה חלקית לעונש בתיק זה, כך שתקופת המאסר הכוללת תעמוד על ארבע שנים וארבעה חודשים. יובהר כבר כעת כי זיכוי של צביקה מעבירת האיומים מבטל מאליו את הפעלת המאסר המותנה.

מעורבותו של צביקה בפרשה הייתה מעט מצומצמת יותר מזו של המערערים האחרים, והדבר משתקף בהבדלי הענישה. עם זאת, מעשיו היו חמורים והיו נדבך משמעותי בפרשה המרכזית. למעשה, לא יהא זה מוגזם לומר כי הונאת החקלאים והונאתו של מלול לא היו מתאפשרות לולא מעורבותו של צביקה, שהציג בפניהם את מצגי השווא. לכך מתווסף עברו הפלילי של צביקה, כשיקול נוסף לחומרה.

מנגד, צביקה טען לקיומן של נסיבות מקלות, ובראשן ההשפעה הקשה שתהיה למאסרו על אימו החולה, על אשתו ועל ילדיו. בית משפט קמא היה ער לטענות אלה והחליט שבנסיבות העניין הן נסוגות מפני חומרת המעשים, וקביעה זו מקובלת עליי. יחד עם זאת, ראיתי להקל מעט בעונשו של צביקה לאור הקושי להסתמך על הכרטסות של "רוי רום שיווק", וההפחתה הנגזרת מכך בהיקף העלמת המס שביצע (ראו פסקה 107 לעיל). אי לכך, יש להפחית מעונשו של צביקה 6 חודשי מאסר, ולהעמידו על 42 חודשי מאסר.

כמו כן, צביקה טען כי יש מקום להפחית את גובה הקנס שהושת עליו, בהתחשב בהיותו מפרנס יחיד, בצורך של בתו בחינוך מיוחד ובגילאים הצעירים של ילדיו. על רקע טיעונים אלה, ובשים לב לכך שניר וצביקה חויבו בקנסות בשיעור זהה חרף ההבדלים המהותיים בהרשעתם, סבורני כי יש להפחית את הקנס כך שיעמוד על הסך של 50,000 ₪.

126. אשר לרכיב הפיצוי, אין בידי לקבל את טענת המערערים כי סכום הפיצוי שהוטל עליהם (425,000 ₪ לכל מערער), עולה על תקרת הפיצוי המותרת. המערערים הפנו לסעיף 77(א) לחוק העונשין, לפיו בית המשפט רשאי לפסוק "לאדם שניזוק על ידי העבירה סכום שלא יעלה על 258,000 שקלים חדשים לפיצוי הנזק או הסבל שנגרם לו", וטענו כי מדובר בתקרה כוללת לכל המתלוננים יחד (בהתבסס על ע"פ 1076/15 טווק נ' מדינת ישראל (7.6.2016)). ברם, הלכת טווק התייחסה לתקרת הפיצוי לקרוביו של הניזוק הישיר, ואילו בענייננו כל אחד ואחד מהחקלאים הוא ניזוק ישיר (וראו שם, בפסקה 26

לפסק דינה של השופטת ד' ברק-ארד: "קיימת בהחלט אפשרות של פסיקת פיצויים באופן שהלכה למעשה חורג מסכום התקרה (בהתייחס למבצע העבירה) כאשר קיים יותר מניזוק ישיר אחד".

המערערים הוסיפו וטענו כי לפחות לגבי חלק מהחקלאים סכום הפיצוי גבוה משמעותית מסכום השיקים שחזרו בהיעדר כיסוי. אולם, נזקי החקלאים לא התמצו בסכום זה. מתצהירי נפגעי העבירה עולה כי החקלאים ספגו הוצאות ניכרות, חלקם פוטרו מעבודותיהם, אחרים העידו על קשיים אישיים ורגשיים ואחדים נקלעו לסכסוכים משפחתיים (אחד החקלאים אף סיפר שהתגרש מאשתו כתוצאה מהמשבר). לא ראיתי אפוא להתערב באופן בו העריך בית משפט קמא את נזקיהם של החקלאים, או בממצאיו לעניין כנותם.

127. בערעור המדינה נטען כי ההלכה הפסוקה אוסרת במפורש על ניכוי ימי מעצר בפיקוח אלקטרוני מעונש המאסר, כפי שעשה בית משפט קמא בענייננו. דין היבט זה בערעור להתקבל. הלכה היא כי ימי מעצר בפיקוח אלקטרוני לא ינוכו מהעונש באופן אריתמטי, אלא יהוו אך אחד השיקולים במלאכת גזירת הדין (ע"פ 7768/15 פלוני נ' מדינת ישראל (20.4.2016)). בפרשת פלוני בית המשפט דחה גם את הפרשנות לפיה יום מעצר בפיקוח אלקטרוני ייחשב לצרכי הניכוי כמחצית יום מעצר מאחורי סורג ובריה (שם, בפסקאות 42-43).

לצורך קביעת משקלו של הפיקוח האלקטרוני כשיקול לקולה, יש לבחון, בין השאר, את תקופת המעצר, את היקף ההגבלה על חירות העצור, ואת ריחוק מקום המעצר מביתו, ממשפחתו וממרכז חייו (שם, בפסקה 33). בענייננו, המערערים ריצו את תקופת מעצמם בפיקוח אלקטרוני בבתייהם, במשך חודשים אחדים. צביקה לא היה נתון לפיקוח אנושי וניר וצביקה היו נתונים לפיקוחן של מספר קרובות משפחה. המערערים יכלו לצאת מבתייהם לצורך התייצבות לדיונים ולחקירות, או לכל מטרות אחרות שאושרה על ידי הפרקליטות (ללא צורך בהחלטת בית משפט) (ראו מ"ת 44085-11-15, החלטות מימים 23.12.2015, 24.12.2015 ו-27.12.2015). איני סבור כי תנאים אלו מצטברים לכדי נסיבה משמעותית לקולה, ולא ראיתי להתחשב בכך בגזירת העונש.

128. סיכומו של דבר, שאמליץ לחבריי לקצוב את עונשיהם של המערערים באופן הבא: 90 חודשי מאסר לניר; 60 חודשי מאסר לשמעון; ו-42 חודשי מאסר לצביקה. עוד אמליץ להפחית את הקנס שהושת על צביקה כך שיעמוד על הסך של 50,000 ₪, ולבטל

את הפעלת מאסרו המותנה. ולבסוף, יש לקבוע כי שנת המאסר המותנית שנגזרה על שמעון וצביקה תופעל גם אם יעברו עבירות לפי חוק איסור הלבנת הון, נוסף על התנאים שקבע בית משפט קמא. יתר רכיבי גזר הדין יעמדו בעינם.

ש ו פ ט

השופט ע' גרוסקופף:

אני מסכים לפסק דינו המפורט והמקיף של חברי, השופט יצחק עמית.

כישלון עסקי, כשלעצמו, אינו מהווה טעם מספיק להטלת אחריות פלילית. אדם חייב אומנם לעמוד בהתחייבויותיו, ואולם אם מתברר כי אין באפשרותו לעשות כן, עומדות לנושיו תרופות במישור האזרחי, ואין הוא חשוף עוד בעידן המודרני לסנקציות עונשיות. בעניין זה מקובלת עלינו ההבחנה עליה הצביע עוד במאה ה-18 המלומד האיטלקי צ'זרה בקריה בספרו רב ההשפעה על פשעים ועל עונשים (1764):

... סבורני שחשוב להבדיל בין פושט רגל רמאי ובין פושט רגל חף מפשע. הרמאי צריך להיענש באותו עונש המוטל על זייפני מטבעות, מפני שזיוף פיסת מטבע מוטבעת, המסמלת את התחייבותם של האזרחים, אינו פשע גדול יותר מזיוף ההתחייבות עצמה. אבל פושט הרגל החף מפשע... מאיזו סיבה ברברית צריך להשליך אותו לבית הסוהר ולגזול ממנו את הטובה העצובה היחידה שנותרה לו, שהיא החירות העירומה?

(שם, עמוד 90 (עתליה זילבר מתרגמת, 2018))

אפס, התביעה הפלילית שלפנינו אינה עוסקת בכישלון עסקי חף מפשע, אלא בקריסת עסק שהיא חלק ממזימה עבריינית מתוכננת ומתוזמרת היטב – "תרגיל עוקץ" בלשון העם – לרכוש את אמונם של החקלאים ונושים נוספים, ליטול את סחורתם וכספם, ולהותיר בידם המחאות חסרות ערך של עסק חדל פירעון. על כך מעידות מספר רב של אינדיקציות, אשר המרכזיות שבהן הן אלה:

- הטעיית החקלאים ביחס לזהות מקבל האשראי, באופן שגרם להם להניח כי מאחורי עסק המערערים עומד עוסק בעל מוניטין עסקי טוב.

- רכישת אמון החקלאים תחילה, באמצעות עסקאות בהיקפים צנועים שתמורתם שולמה, ואחר כך הגדלה חדה בהיקף הפעילות, תוך משיכת כמויות גדולות של סחורה באשראי.
- שימוש ב"איש קש", אליו הועברה הסחורה שנרכשה מהחקלאים ללא כל הסבר עסקי מתקבל על הדעת – "איש קש" שבדיעבד המערערים מצביעים עליו כגורם ה"אשם" בכישלון עסקם.
- מתן המחאות דחיות בהיקף משמעותי לתאריכים סמוכים לאחר מועד קריטי, שבדיעבד מתברר כי הוא מועד הקריסה – היקף החורג באופן ניכר מהיקף ההחזר בו יכול היה העסק לעמוד.
- ניכיון שיקים של העסק בבהילות אצל חלפנים בסמוך למועד הקריסה.

אכן, כל האינדיקציות הללו הן נסיבתיות, ואין באף אחת מהן לבדה די על מנת ללמד על כך שעסקינן בחדלות פירעון פושעת. ואולם הכמות הופכת לאיכות, והצטברותן של האינדיקציות, בהעדר הסבר מתקבל על הדעת, מצביעה באופן שהוא מעל ומעבר לכל ספק סביר כי לא בכישלון עסקי תמים עסקינן, אלא בתרגיל עוקץ שנהגה בכוונת מכוון.

זו תמצית הדברים, ופרטיהם מפורטים כדבעי בפסק דינו של חברי.

ש ו פ ט

השופטת ד' ברק-ארז:

אני מסכימה.

ש ו פ ט

הוחלט כאמור בפסק דינו של השופט י' עמית.

ניתן היום, כ"ט בתשרי התש"ף (28.10.2019).

ש ו פ ט

ש ו פ ט

ש ו פ ט